פר' **ואתחנן-נחמו** תשפ"ו לפ"ק | גליון א'תס, שנה ל'

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם

אב רחמן היה, שמר על בניו כבבת עינו, חיננם בכל מיני מטעמים ומגדים, במלבושים נאים ובמאכלים יקרים, וחינכם בחינוך נאה ללכת בדרכי התורה והיראה, ויתנהגו בדרך ארץ ובנימוס כראוי.

ברבות הימים כאות הוקרה על התנהגותם הטובה של שני בניו, החליט להעניק להם מתנה טובה להרשות להם לנסוע למרחקים, ולהנות מנפלאות הבורא ברחבי תבל, וכסף מלא הרבה להם, עבור נסיעתם הרחוקה והקשה, וכה ארזו שניהם את חפציהם ויצאו לדרכם הלוך ונסוע, והאב עומד ומבקש מבניו: "בבקשה ממכם אל תרגזו בדרך, ולא תביישו אותי, ולא יאמרו עלי ארור שזה ילד, וארור שזה גדל".

אחרי דרך ימים וחדשים, חזרו בניו מנסיעתם המתישה, והביט האב על בניו, ולא הכירם והנה אינם עמו כתמול שלשום, זה חבול על מצחו, וזה שרוט בשפתיו, לא כראוי לבניו היקרים ונאים ושאל אותם, מה קרה עמכם. וענה לו בנו הראשון: "כי הממון שנתת לי, על חנם הוצאתי, לקנות ממנו יינות ומיני שכרות, ושתיתי והשתכרתי מהם, וכה נפלתי על השלחן, ומן השלחן על הארץ, וכה גלגלתי את עצמי בעפר, והגעתי הלום". ופנה אל בנו השני ושאלו, מה קרה עמך, וענה אל אביו ואמר לו, "כי לא הבטתי את אשר אני עושה, ובדרך סכנה הלכתי, ונפלתי בבורות ונחבלתי", ויהי כאשר כלו לדבר, הפלה אביהם עליהם את מכותיו, על אשר לא עשו את אשר דבר עמהם קודם נסיעתם.

ויהי היום וחמת אביהם שככה, קרא להם ודבר על לבם לפייסם בדברים, ונטל מכיסו שלשה זהובים, ופנה אל בנו השיכור ונתן זהוב אחד, ולבנו השני שהסתכן עצמו בדרך, נתן שני זהובים, והסבירם את המעשה אשר הוא עושה כן, כי בנו שהשכיר א"ע, נהנה מהשכרות, והזהוב הוא נותן לו, רק לפייסו על המכות אשר הכהו, אבל בנו השני שהסתכן בדרך, כבר קיבל פורענותו תיכף, והמכות אשר הכהו אך למותר היה, ולזה נתן לו שני זהובים.

ובזה מפרש המגיד מדובנא "נחמו נחמו עמי" יתנחמו בכפלים, והטעם "כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה" כי מלבד העונש אשר קיבל האדם בעברו על מצוות ה', כבר היה לו יסורים מעצם החטא, והתייסר בלבו לאמר הלואי שלא עברתי על מצוות ה', ולכן בדין הוא שיטול שכרו בכפליים.

תוכן הענינים

לקח טוב ..... א
תורה ותפילה ..... ב
דגש תפרים - לקיטת תפרים ..... ג
קדוש י"י"ד ..... ד
בשפתי צדיקים - לשון חכמים ..... ה
פרפראות לחכמה - דורש טוב ..... ו
שברי"ו רפב"ן ..... ז
עיוור על הפר"ק ..... ח
חוקים להורותם ..... ט
פשיטא כהלכה ..... י
לשכת הסת"ם ..... יא
הילולא רבא ..... יב
דבר בעתו ..... יג
נועם שבתי ..... יד
פשוטלהן פלכים ..... טו

אבוית פרק ג'

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לע"נ, אפשר לפנות:
להר"ר **אלטער אשר אנטשיל אילאוויטש** הי"ו
052-7648437

כל הזכויות שמורות ©

וישראל"ל עושה חיל

באותות הוקרה והודאה, נברך בזה מעומקא דליבאה, ברכת מזלא טבא וגדיא יאה, משמי מרומא עילאה, קדם מע"כ האי גברא יקירא, ארי שבחבורה, רב פעלים לתעודה ולתורה, האדם היקר באנשים, ראש וראשון לכל דבר שבקדשים, שר הצדקות והחסד, עושה חסד לאלפים בכל עת תמיד, עומד במסירות לימין קהילתינו ומוסדותינו הק', הלא הוא

הרבני הנגיד הנכבד, רודף צדקה וחסד

מוה"ר יואל ישראל זופניק הי"ו

לרגל אירוסי בנו הבה"ח המו"מ בתוי"ש ני"ו

עב"ג הכלה המהוללה שתחי' למזל טוב ובשעה טובה ומוצלחת

בת מוה"ר יואל פרענקל הי"ו

חתן ידידינו הרבני הנגיד הנכבד, תומך מוסדותינו הק'

מוה"ר חיים לעווי הי"ו

אב"י בעיה"ב וויען יע"א

והברכה אחת היא לחותנו ידידינו הרבני הנגיד הנכבד, תומך מוסדותינו הק'

מוה"ר אלעזר קליינבערגער הי"ו

יה"ר שיזכה לראות ולדוות ממנו ומכל יוצ"ח רב תענוג ונחת דקדושה, במידה מרובה וגדושה, מתוך בריות גופא ונהורא נפישא, אושר ועושר והרחבת הדעת, רב ברכות ושובע שמחות, תמיד בכל עת, וכל טוב סלה.

החותמים למען שמו ברגשי תודה והערכה

הנהלת הקהילה

פה בני ברק יצ"ו

בעת ההוא בכל עת שיהיה

ואתחנן אל ה' בעת ההוא. "לא אמר באיזה עת, שקאי על כל עת ועת. **ולמד אותנו בזה שאל יאמר האדם עתה אין לי מוח כראוי לתפילה ולא אתפלל עתה רק לכשאפנה אתפלל כראוי וכנכון, רק בכל עת ועת תתפלל לפי העת ההוא של עכשיו, יהיה העת איזה עת שיהיה.** וזהו שנאמר (דברים ד, כט): 'ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאת' שאמר גם כן סתם 'משם' ולא אמר באיזה מקום וזמן. רק הפירוש משם **מכל מקום ומקום שאתה שם,** אז תדרוש את ה' אלקיך ומצאת כי תדרשנו וגו'. **זרע קודש**

"ומצאת" הרבה יותר ממה שבקשת

ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאת וגו'. יש להבין, הלא 'מציאה היא דבר שמגיע בלא דעת ובלא בקשה כי אם בהיסח הדעת, והיאך אם כן שייך לבקש אחר מציאה. וי"ל על דרך מאמרם ז"ל (שהש"ר): פתחו לי פתח כחודו של מחט, ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם. וזהו שאמר: **ובקשתם משם את ה' אלקיך אף בבקשה מועטת, ומצאת אח"כ יותר ויותר. כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך שתהיה אח"כ עובד ה' בכל לבבך ובכל נפשך.** וזו גם הכוונה באמרם ז"ל (מגילה ה:) "יגעתי ומצאתי תאמין".

תפארת שלמה

ה'אנכי' המבדיל בין האדם להש"ת

אנכי עומד בין ה' וביניכם וגו'. שמעתי מהרב המגיד הקדוש רבינו יחיאל מיכל מגיד מישרים דק"ק זלאטשוב פירוש הפסוק, שאם אדם מחזיק עצמו לאיזה בר מעלה עושה בזה מסך המבדיל. וזהו **'אנכי'** פירוש על ידי שמתגאה לומר אנכי בר מעלות ומדות טובות, הוא הוא ה'**עומד בין ה' וביניכם'** שבזה הוא מעמיד מסך המבדיל. רק שצריך האדם לידע **שהוא כאפס ואין, רק שהקב"ה הנותן בו חיות** לעשות דבר גדול או קטן והוא מהוה כל הויות.

לכן אין ראוי לשום בריה לומר אנכי כי אם לו יתברך נאה לומר אנכי מפני שהוא מהוה כל ההויות, אבל האדם אם אומר אנכי או אני, היינו שמחזיק עצמו לשום בן מעלה ומרגיל בזה ומתגבר והולך במדה זו, הוא נפרד מהשי"ת **עד שיוכל לבוא על ידי זה שיהיה כופר בעיקר חלילה,** וזהו בין ה' וביניכם.

מאור ושמש פר' בא (וע"ע מש"כ בענין זה בר"פ ראה)

"בכל לבבך" על ידי רצון ותשוקה לכך

ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. הקשו המפרשים בשם הרמב"ם (ע"ר הל' יסודי התורה פ"ב ה"ב) על מצות 'ואהבת' וכדומה **איך שייך ציווי בדבר התלוי בטבע האדם.** והאמת, כי הקושיא היא עצמה התירוץ, שמזה נלמד שיש בטבע כל איש ישראל לאהוב להש"י בכל לבו ונפשו רק שנטמטן בעומק הלב, **ועל ידי הרצון והתשוקה למצוא זאת האהבה, על זה נאמר** (מגילה ו:) **יגעתי ומצאתי תאמין** (ע"ז תניא פט"ז וכו').

ואיתא בספרי: 'והיו הדברים' כו' למה נאמר, לפי שנאמר 'ואהבת' כו' א"י כיצד אלא **מתוך שאתה נותן הדברים אל לבך תכיר מי שאמר והיה העולם** כו'. פירוש כנ"ל, **שעל ידי שמשים האדם זה ללבו תמיד, ומשתוקק לבוא לאהבת בוראו, נגלה לו רוח הקדושה אשר בקרבו ואף שקשה לצייר לקיים 'בכל לבבך', מכל מקום צריך להיות הרצון והתשוקה לבוא לזה בכל עת, ועל ידי זה נפתחים השערים שבלב האדם,** כנ"ל.

שפת אמת (תרל"ד)

עיקר הדביקות, אם ע"י סור מרע יזכה לחיות בהאמונה ד'אין עוד מלבדו' הוא כפשוטו ממש

וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו. עיקר הדביקות שעל ידי זה יקבל השי"ת נחת מאתנו הוא אם על ידי הרחקת הרע נתדבק בטוב, דהיינו שנקיים (תהלים טז, ה) שויתי ה' לנגדי תמיד, **ונרגיל עצמינו במדת אמונה להאמין בכל עת שנוכל – שהשי"ת מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה,** כי דבר גשמי אינו מונע מקום לדבר רוחני כידוע בחוש, **ועל ידי זה תפול עלינו יראת השי"ת כל אחד לפי שעורו ולפי הזמן והמקום, ועל ידי יראה זו נוכל לבוא לענוה האמיתית, להיות כאין נגד כח השי"ת:**

כי באמת ידעת מה שכתוב בשל"ה על פסוק (דברים ד לט) וידעת היום והשבות וגו' כי ה' הוא האלהים אין עוד, וכתב שאין כונת הכתוב שאין עוד אלהים זולתו, כי זה אין צריך לומר, רק שר"ל **'שאין עוד בעולם שום מציאות זולת מציאותו ית"ש',** כי הלא כל הנמצאים היו קודם הבריאה בכוחו, והוא האציל כוחותיו וברא להם לבושים רוחניים וגשמיים, וכוחותיו מחיה כולם, ובלעדם דהיינו אם ישובו למקורם בקודם הבריאה, אין ללבושים הרוחניים והחומריים שום מציאות כלל, כמו שהיה קודם הבריאה ונשגב ה' לבדו, (יבמות ק"ד ע"ב) וכל הראוי לבילה וכו', והעומד לעשות כעשוי דמי, כמבואר בגמרא בכמה דברים, (סוטה כ"ה ע"א) **שטר חוב העומד לגבות וכו',** (שבועות מ"ג ע"א) ענבים העומדים לבצור כו', **אם כן הרי בכל עת ביד השי"ת וברצונו להשיב הדבר כבראשונה ויהיה הוא לבדו, אם כן אין בעולם עוד זולת הוא וכוחותיו שהם אחד, ובלתי זה אין מציאות, אף שנראה שיש דברים אחרים הכל הוא מציאותו וכוחותיו** כו'.

יושר דברי אמת (קונטרס ראשון אות יא)

זהרורי אורה
למספרים הקדושים,
בפרשה יפה נדרשים

תורה ותפילה

לאמץ ידים רפוחות איתנים
בתורה ותפילה עמודי עולמים,
הצריכים חיזוק כל הימים

תורה

כפי התלהבותו ודביקותו בעסק התורה זוכה לבחי' מעמד הר סיני בלימודו, ומתקבלים תפילותיו

ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים כו'. כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו כו' רק השמר לך וגו' הדקדוקים רבו כו'. **ונראה לי על פי מה דאיתא בספרים קדושים וגם שמעתי ממעשיות מקדושי העליונים כי כשאיש ישראלי הוא לומד התורה בהתלהבות ודביקות גדול אזי מתלחט אש סביבותיו ואז רואה הכל כאז במתן תורה שנפתח לישראל כל השבעה רקיעים. וכאשר איש ישראלי עוסק כך בתורה בהתלהבות כל כך, אזי גם תפילתו עשאה רושם למעלה ונתקבלה בעולמות עליונים ומשפיע שפע טובות לכל באי עולם המשתוקקים לתפילתו,** אף לאיש נכרי אשר לא מבני ישראל המבקש ממנו שיתפלל עבורו לפעול לו איזה דבר והצדיק הלז רואה שיהיה על ידי זה קדוש ה' אזי יוכל גם כן לפעול לו תיכף בתפילתו, וכאשר הצדיק פועל לו ענינו אזי רואה בעין הערל שקרוב ה' לתפילתו של הצדיק לקבלו תיכף. ובזה נתעלו בני ישראל אף אצל הגוים כי רואים בחוש שהקב"ה קרוב אצלם לשמוע בתפילתם. **וזה הוא על ידי תורתם הנעשית בהתלהבות אזי גם תפילתם נתקבל תיכף לפעול למעלה כו'.**

ומשם בארה היא הביאור הפסוק 'כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החוקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה', והטעם לזה שיאמרו שבני ישראל חכמים ונבונים ויתגדל כבודם בין האומות הוא בשביל כך שיהיו רואים כי 'מי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו', על ידי זה יהיו מוכרחים להודות שה' יתברך ישמע תיכף בתפילתם וקרוב הוא לכל קוראיו באמת, על ידי זה יתגדל כבוד בני ישראל בין העמים. **ומפרש הכתוב על ידי מה הקב"ה קרוב לתפילתם, הוא על ידי 'ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת' וגו' הוא על ידי שעוסקים בתורה בהתלהבות גדול ולהט האש סביבותיו**

כאשר ניתנה בסיני באש, אז תפילתו גם כן פועלת למעלה ויתגדל כבוד בני ישראל גם אצל האומות. ומזהיר הכתוב 'רק **השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך'** וגו', היינו באם חס ושלום תשתכחו התורה ולא תעסקו בה כל כך בהתלהבות אז גם תפילתו לא תפעול למעלה כמו שאמרו חז"ל (דברים רבה י, א) מסיר אוזנו משמוע תורה וגו' (משלי כח, ט) **אזי גם תשפל כבודכם אצל האומות כנ"ל, והבן.**

מאור ושמש

השגת תמונת בעל השמועה היא לראיה שלומד תורה כדבעי, והנוגע לכל חד לפום דרגא דיליה בענין זה

קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול (דברים ד, יב), יש לרמז עפמ"ש במדרש (האומר שמועה בשם אומרה, יראה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו). לעולם יהא בעל שמועה עומד לנגדך, **שכאשר האדם לומד תורה לשמה רואה התנא בהזכרת שמו,** ולזה אמר כאשר 'קול **דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים',** שרק קול ודיבור בלבד שומעים אבל לא תמונת בעל השמועה התנא או האמורא, אז הוא סימן 'זולתי קול', **שאותו קול הוא זולתי בלתו ית' שאין הקב"ה בתוך תורתו ואין לימודו לשמה כראוי.**

אמת ליעקב

(א"ה מסופר שהעידו כמה בעלי רוה"ק על המחבר (בעל מלא הרועים וקהלת יעקב) זצ"ל שהיה לו מדרגה זו אשר בכל עת שהזכיר שום תנא או אמורא ראה אותו, והנוגע לכל חד לפום דרגא דילי' ראה מה שהביא בליקוטי יהודה פר' לך ז"ל: אא"ז הרה"ק החז' הרי"מ זצ"ל אמר, איתא יראה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו. **כי השמועה והחידוש ההוא שייך לשורש נשמתו של בעל השמועה, ולכן נקרא 'בעל השמועה', וכאשר לומד ויודע שהם דברי תורה, מאיר בו נשמתו של בעל השמועה, וזה פירושו 'שיראה כאילו עומד כנגדו'** עכל"ק)

תפילה

תפילה בלשון שירה, מתוך אמונה ובטחון שיקובל תפילתו

ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר. דאיתא בסה"ק (של"ה הק' פ' שמות תורה אור) פירוש על הגמרא צדיקים אומרים שירה לעתיד לבוא, היינו **שאמונת אלהי עולם תקועה בלבם כשצריכים להתפלל על איזה דבר מתפללים בלשון שירה, מחמת שמובטחים שבודאי יענה להם השי"ת והרי הוא להם כאלו כבר נתקיים אותו הדבר,** ע"כ (ועי' מש"כ בספה"ק

קדושת לוי פר' בשלח שאמרו שירה עוד טרם נבקע הים בגודל בטחונם ועי"ז נמשך הנס). וזה הי' בחינת משה, וזה פי' הפסוק **ואתחנן אל ה',** דאיתא בספרים (כ"כ בבעל הטורים ד"ה ואתחנן) **שתיבת ואתחנן מספר שירה,** ונ"ל פרושו כנ"ל, דהיינו כי **אעפ"י שמשה רבינו ע"ה היה צריך להתחנן אעפי"כ אמר בלשון שירה.** ולפי"ז מתורץ למה אמר משה רבינו ע"ה דווקא בלשון חינון ולא בלשון אחר של תפילה (דואתחנן דיקא עולה למנין שירה), רומז לדברינו הנ"ל.

אור לשמים

ע"י שמקדים להודות ולהלל להש"י על ישועות עתידות יסכר פי המקטרגים על תפילתו שיתפלל אח"כ

כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראינו אליו כו' (עיי"ש שהביא דברי המדרש על פסוק זה ופירושו בהמשך דה"ק) **נ"ל על פי מה שקבלנו כשהאדם מתיירא להתפלל מחמת שחושש פן בבואו להתפלל יבואו המקטריגים לקטרג על תפלתו אם ראוי זה האיש שתקובל תפלתו,** וח"ו עי"ז יבוקר פנקסו, אזי יותר טוב לספר שבחו של מקום בנידון המצטרך, דהיינו אם יצטרך להתפלל על רפואה לא יתפלל דרך תפלה תיכף רק ישבח דרך שבח להבורא עולם שהוא רופא חולים, ובמחשבתו יכוין להמשיך רפואה להנרצה, והבורא עולם היודע תעלומות לב (משא"כ המלאכים) **הנה הוא יעשה בקשתו, והטעם הוא, כיון דמזכיר שבח הבורא שהוא פועל הישועה הזאת, מי הוא שיקטרג על הדבר הזה, הנה כל המלאכים מסכימים והקב"ה עושה כפי מחשבתו של המשבח להמשיך ישועה להנרצה.**

ולדעתי זהו שתקנו חז"ל (למדוהו מן המקרא) **לעולם יסדר אדם שבחו של מקום תחילה ואחר כך יתפלל** (ברכות לב.), **דכיון שמסדר שבחו של מקום, למשל כשמשבח את הבורא שהוא רופא חולים, הנה כל המלאכים עונים אמן ומסכימים לשבח הלזה, הנה הגם כשאחר כך יבא המבקש לבקש ברחמים על הרפואה במו פיו, שוב לא יקטרגו המלאכים דהוה ח"ו כנוגע בכבוד המלך ובשבחו כאשר ירצו ח"ו למנוע הרפואה אשר זה כרגע שבחוהו שהוא רופא חולים, והנה להיות הש"י יודע אשר שוב לא יקטרגו המלאכים גם בעת הבקשה הנה הוא ית"ש עונהו גם בטרם יקרא בתפלה ובקשה רק עונהו מקודם ובטרם יקרא היינו בעת סידור השבח** כו'.

[והיינו בכל קראינו אלי"ו] **היינו בעת סיפור השבח קודם הבקשה, וכונת הממפר בשבח ג"כ במחשבה על המבוקש, וזה אינו מכיר בקריאה הזאת רק הבורא ית"ש** [והיינו 'אליו' דוקא] כי הוא היודע תעלומות שהנרצה הוא למסדר השבח להיותם נעזרים בדבר המצטרך להם, והבן.

בני יששכר (תשרי ב, ו)

פניני אור החיים הקדוש

ההתבוננות כי לא בחר ה' בכל התהלות, רק במה שהללוהו 'אלקי ישראל' זה מביא לאהבת ה', והמתבונן בזה בוז יבוז לכל חללי דעלמא נגד ריוח זה

ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. ו'אהבת אמר בתוספת וא"ו, לומר **מלבד מצות שמע ישראל שהוא קבלת עול מלכות שמים היא מצות אהבת ה'.** עוד ירצה להעיר להקודם לאהבה, על דרך אומרם ז"ל (זוה"ק ח"ג נג.) **ואין אדם משיג גדר האהבה עד שתקדים בו היראה** והוא אומרו ואהבת מלבד גדר היראה, ואומרו את ה' פירוש **על ידי האהבה אדם מתדבק בה',** והוא אומרו את ה' כו'.

עוד ירצה לעורר לב איש ישראל לאהבת ה', על דרך אומרם ז"ל (מד' שוחר טוב כב, יט) בפסוק **'יושב תהלות ישראל'** (תהלים כב ד) **"שלא בחר ה' מכל התהלות זולת כשהללוהו, ואמרו לפניו ברוך ה' אלהי ישראל, אז ישב על כסא מלכות עולם", והוא אומרו ואהבת את ה', לטעם זה שלא בחר להיות אלא אלהיך, ובהעיר האדם לבו לפרטים כאילו תתנתק נפשו ותתר ממקומה בהתעוררות נפלא ורם באהבת הנאהב יתעלה רום תפארת כבודו.**

עוד אולי שנתכוון לעורר לב האדם בשלשה מיני אהבה, שישנם בהכרה לנבראים, והם אהבת **הטוב,** אהבת **הערב,** אהבת **המועיל,** לזה בא דבר ה' לשלשתם, **ואהבת את ה'** בשם זה העיר הלב לבחינת אהבת **הטוב,** במה שהוא טוב הרמוז בשם, כאומרו (תהלים קמה ט) טוב ה' לכל, גם בחשק **הערב** בסוד טעמו וראו כי טוב ה' (שם לד ט), **כי כל הנפש אשר יוכיח שם זה למולה אין עריבות בכל הנבראים שיכנס אליו בערך הנשתווה,** וזה לך האות אומרו (שה"ש ה ו) **נפשי יצאה בדברו.**

גם תשכיל בפסוק וידעת עם וגו' (להלן ח ה), על פי ה' (להלן לד ה) ז, **כי תתנתק הנפש מהגוף ולא תרגיש בפרידה להפלגת הרגש הערב מהטוב, הרי שמענו אהבת הטוב ואהבת הערב מתיבת ה'.**

ואהבת **המועיל** רמזה באומרו **'אלוהיך',** על דרך אומרו (תהלים כב ד) **'יושב תהלות',** כמו שכתבנו בסמוך (לעיל), ובזה נכלל גם כן אהבת המועיל, **כי בזה הרווחנו עולם ומלואו כמאמר שלמה** (קהלת יב יג) **כי זה כל האדם, כל העולם כולו לא נברא אלא לצורת לזה** (שבת ל:).

(המאמר ארוך ונקדש ובו פתח שער אהבת ה', ולדרכינו ליקטנו מה שנוגע לענין התפילה)

דבש תמרים

פנינים יקרים, מעצר חפרוה שרים, רבותינו הקדושים עצי החיים

כי אל רחום ה"א לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך. ויובן עפ"י המבואר במס' שבת דלצדיקים לא תמה זכות אבות לעולם ולרשעים מישראל דתמה זכות אבות מ"מ ברית אבות לא תמה, ומפרשין בזה הכתוב ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם זא"ת, ר"ת תימה זיכות א'בות מ"מ לא מאסתים ולא גאלתים לכלותם להפר בריתי אתם דייקא דברית אבות לא תמה, הרי מבואר דברית היינו שלא לכלותם כאמור, ועפי"ז מבואר כי אל רחום וגו' ולא ישחיתך ואף שאין עושין רצונו, והוא משום ולא ישכח את ברית אבותיך כאשר נשבע להם, ואף שתמה זכת אבות אך ברית אבות לא תמה והיא העומדת להם.

(ישמח משה)

☆

ואתחנן בעת ההוא לאמר ה' אלקים אתה החילות וגו'. ובמדרש מה אברהם אמר ה' אלקים מה תתן לי ואף משה אמר ה' אלקים אתה החילות וצ"ל הכוונה בזה שאמר בלשון אברהם, ויבואר בהקדם דברי האוהל יעקב לפרש ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה, כי ע"י תפילות אבותינו נעשה מעין הנובע ישועה בדורות שאחריהן, וזה שצוה ה' אותנו לזכור נסיו ונפלאותיו אשר עשה עם אבותינו כי עם זה מעוררים אנחנו אותן החסדים והנסים להחריק אלינו, וז"ש יענך ה' ביום צרה דייקא שאז רבו המסטינים, ע"כ ישגבך שם אלקי יעקב, מי שענה ליעקב בעת צרה הוא יענה אותך אבל לא מכחך לבד, וז"ש ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאחר שנגזרה גזרה וכבר הגיע עת צרה, לאמר ה' אלקים בלשון שאמר אברהם לעורר תפלתו להושע כמו שנושע באותו לשון בהתחננו אל ה'.

(ייטב לב)

☆

ויצוני ה' לעשות את כל החוקים האלה וגו' לטוב לנו כל הימים לחיותינו כהיום הזה. ונראה לפמ"ש בספרים לפי באין מליץ יושר מול מגיד וכו', שבשישראל אין עושין רצונו של מקום ח"ו ואין להם שום זכות להצדק ביום הדין, ובאמת הקב"ה מקור הטוב רוצה שיזכו בדין, אבל צריך לסתום פי המקטרגים שלא יהיה להם פתחון פה לקטרג, ולכן אם ישראל מקיימין איזה מצות מאותן החוקים שארין להם טעם אז גם הקב"ה יעשה מדה כנגד מדה לזכותם בדין אף שאין בזה שום טעם ושכל במה לזכותם, וזהו באין מליץ יושר מול מגיד פשע תגיד ליעקב דבר חו"ק, ר"ל שהם מקיימים החוקים, וצדקנו במשפט שבזה יוכל להצדק אותם בדין ובמשפט ע"כ, וז"ש ויצוני ה' לעשות את כל החוקים האלה לטוב לנו, שע"י קיום החוקים נוכל לזכות בדין באיזה אופן שיהיה וזהו לטוב לנו שנשיג טובה ע"י עשיית החוקים.

(קדושת יו"ט)

☆

אעברה נא ואראה את הארץ הטובה. במדרש אם אעברה נא בטל

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבותינו הק' עצי החיים

ואתחנן אל ה', כשאדם עומד להתפלל יחשוב שאין לו אלא ה' עת ההוא'

ואתחנן אל ה' בעת ההוא וגו'. שמעתי מפי אחי הרב ר' שמואל ט"ב אבד"ק גארליץ, ע"ד שפי' בס' דברי אמת של הרב הק' זלה"ה מלובלין מאמרם (בראשית רבה פא- ו) **אין 'ועתה' אלא תשובה, כי האדם צריך לחשוב בכל עת כי מה שעבר אין וכלה באפס, ומה שעתיד אינו עדיין, ואין לו רק רגע שעומד בו, וראוי עכ"פ לעשות בו תשובה ע"כ דבריו.** והנה משה אדוננו היה עניו מאד מכל האדם, ודימה בנפשו שאין בידו זכות מן העבר ולא מן העתיד, כמאמרם אל תאמן בעצמך וכו', **ולא נשען להתחנן אל ה' כי אם בשביל עת ורגע ההוא שעמד בו לפני בוראו, וזהו ואתחנן אל ה' "בעת ההוא" בשביל עת ההוא,** והבן.

ייטב לב (ואתחנן)

"קוק מיט דיינע אויגען, אין זעה אז עס קען ווייטער אזוי נישט גיין"

עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפנה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך כי לא תעבר את הירדן הזה. ומחובתנו להיעצר לרגע לחשב את חשבוננו בעולם הזה, ולהסיק את המסקנה הנדרשת מאליה, **כפי ששמעתי פעם מהאדמו"ר הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זצוק"ל [בהיותו בעיה"ק ירושת"ו]** בהגדירו את האדם במצבו השונים שנפקחו עיניו ומגלה את מצבו האמיתי היכן הוא עומד, כמאמר הכתוב (דברים ג- כז) עלה ראש הפסגה **ושא עיניך ימה וצפנה ותימנה ומזרחה, וראה בעינך כי לא תעבר את הירדן הזה, קוק מיט דיינע אויגען, אין זעה אז עס קען ווייטער אזוי נישט גיין.** הוי מחשב חשבון עולמך, שובה ישראל, כי כשלת בעוונך.

מרבה חיים (להגר"ח ברים זצ"ל עמ' מה)

סלח נא ואם סלח נא בטל אעברה נא, ויובן לפימ"ש בפרד"א בכל שנה בעת שחטאו ישראל בבנות מואב באותו פרק פעור עולה למעלה לקטרג ולהזכיר עון וכשרואה קברו של משה חוזר ושוקע, ומבואר כי משה היה מוכרח לחקבר בחו"ל מול בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור, ובזה פי' באוה"ח ונשב בגיא מול בית פעור, אין ישיבה אלא עכבה עד עולם, שמשה רמז טעם קבורתו שם מול בית פעור, לבל יקטרג על ישראל, וברש"י ע"פ כי מת אנכי בארץ הזאת אינני עובר את הירדן, שאף עצמותי אינם עוברים, ובכן יתכן כי מה שבקש משה אעברה נא היתה בקשתו ליכנס ולחקבר בארץ, וע"ז השיב לו הקב"ה כי דבר זה לא יתכן כי אם יתקיים אעברה נא ויקבר בארץ אז בטל סלח נא שאם לא יהיה נקבר מול בית פעור יהיה להם האפשרות לקטרג בכל שנה, וע"כ אם סלח נא לחסיר קטרוג פעור, אז בטל אעברה נא כדי שתקבר מול בית פעור מטעם האמור.

(דברי יואל)

☆

אעברה נא וארא את הארץ הטובה. ובמדרש אם אעברה נא בטל סלח נא ואם סלח נא בטל אעברה נא, והביאור הוא עפ"י דברי מהריי"ד מבעלזא זי"ע לפרש נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם, וקשה למה אמר אלקיכ"ם בלשון נסתר, דהנה רשיז"ל פיוש עה"פ אנכי הי אלקיך למה אמר בלשון יחיד, ליתן פתחום פה למשה ללמד סנגוריא במעשה העגל לומר לי צויתי ולא להם, וזהו נחמי נחמי, פי' דאחר הבכיה לדורות של בין המצרים על מעשה העגל, באה הנחמה יאמר אלקיך בלשון יחיד, כדי שיוכל משה רבינו ללמד סנגוריא ולטעון לפני הקב"ה לי צויתי ולא להם ע"כ, והנה טענתו של משה רבינו אעברה נא היתה שגם הוא נכלל בבנ"י ויוכל לזכות בארץ הטובה אשר נשבע השי"ת לאבותינו לתת לנו, אבל ממה שטען לי צויתי ולא להמא"כ נחלק הוא מכלל ישראל ובטלה טענת אעברה נא, וזהו פי' המדרש אם אעברה נאמא אתה נכלל בתוך כלל ישראל וא"כ בטל סלח נא אותו באיל אעברה נא וארא, וי"ל לפי מה שביאר הערוגת הבושם מה שמבקשין אנו בתפלה לזכור לנו עקיד"ת יצחק עקידתו דוקא, עפ"מ דמבואר במדרש בשעה שיקש אברהם לעקוד את יצחק בנו אמר לו אבא בחור אנו וחוששני שמא יזדעזע גופי מפחדה של סכין ואצערך, אלא כפתני יפה יפה מיד ויעוד את יצחק, הי שגם בחיר הי אבינו יצחק חשש אולי לא יעמוד בנסיון, ומה יעשו אזובי קיר ומה יפלא עכשיו כשאין ביד אנוש פעוט כח להתגבר על יצרו ונכבוש תחת ידו, והיינו שאנו מתפללין שוא יתי"ש יזכור לנו זכות העקיד"ה ע"כ, ולפי זה חידש כ"ק אאמוי"ר שליט"א שע"כ נשחט האיל תחת יצחק כי יצחק לא מסר נפשו בשלימות לשחוט עצמו כי הרי היה ירא מנסיון היצר וזאת היה נחשב בעיני אברהם לפגם וע"כ העלה תמורתו איל לקרבן על החטא עכתוי"ד, והנה משה רבינו ידע כי מה שנגזר עליו שלא יכנס לארץ הוא מחמת פגם החטא של מי מריבה, ולכן היה מבקש זכותים איך יצדק עצמו לפני יתי"ש, ולזה אמר אתה אמרת אל תשלח ידך אל הנער והחלפת אותו באיל, והטעם שהיה צורך להחליף את יצחק באיל כי מאחר שבקש כפתני יפה יפה נפסל לקרבן, ונמצא כי יצחק ירא שמא לא יוכל לעמוד בנסיון, וא"כ מה יענו אזובי יר פשוטי עם כאשר באים לידי נסיון, ובזה רצה משה רבינו להמליץ על עצמו שיהיה לו ללימוד זכות.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות יה"ק עצי התמרים

סיפר הרה"ג **מענדל העגדלער** ז"ל כי הוא הניח תפילין לראשונה כשנעשה בר מצוה אצל מרן רבינו ז"ל, והיה אז ביום ה' לשבוע, ואביו הר"ר משה ע"ה לא היה לו פנאי להתפלל במנין של רבינו ז"ל ולומר אז ברכת ברוך שפטרני, על כן שאל מרבינו ז"ל אם יכול להמתין בברכתו עד יום השבת, והסכים רבינו לזה. אלא שהוסיף רבינו בצחות לשונו, דכדי שלא להכניס בספיקא למי נחשב העונות עד יום שבת קודש, תראה שלא יעשה שום עבירה עד יום שבת על כל פנים. ואחר כך הוסיף רבינו ואמר, דבאמת לשמור עצמו מן החטא רק יום אחד, אינו קשה כל כך רק עיקר דרך היצר הרע הוא לפתות האדם שקשה להתגבר כל כך ימים ולעמוד בנסיון זמן ארוך, ובזה פירש מרן רבינו ז"ל מאמה"כ בפרשתן **"וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים"**, על פי מה שאמרו ז"ל (סוכה נב.) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, וכל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו. אמנם עיקר הנסיון הוא כאשר בא היצר הרע אל האדם ואומר לו, הרי ממילא יקשה לך להתגבר ולעמוד בנסיון זמן ארוך, על כן למה לך להתחיל ללחום אתי לאיזה זמן, הא ממילא אהיה אני הנוצח, אבל אם יחשוב האדם לעצמו שלא יצטרך להתגבר עליו רק יום אחד, אז אינו קשה עליו כל כך להתגבר כנגדו. וזהו רמז הכתוב, **וידעת היו"ם**, כי תתבונן שרק היום בלחוד יש לך התגברות היצר, ואז יעלה לך בניקל שלא לחטוא, **והשבות אל לבבך כי ה' האלהים.**

(קדושת יואל)

ליקוטי אמרים מהרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע
מספר "אמרי יואל" אשר אך זה יצא לאורה

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר. עיקר תפלותינו הוא בבחינת **ואתחנן אל ה' בעת ההיא**, כי אין אנו מתפללים על עסק הגאולה, כי כשמתפללים על כך נראה כאילו יש לנו איזה ספק בזה, וזהו בכפירה בבחינת המשיח, אשר הוא בפירוש בתורה, כדכתב **הרמב"ם** (מלכים יא): יש הרבה פסוקים בתורה שלא נתקיימו עדיין, ויתקיימו רק אחר בחינת המשיח, ועל כן הכופר בבחינת המשיח הוא כופר בתורה; לפיכך כל תפלותינו הם על **בעת ההיא**, היינו על זמן הגאולה, שה' יחיש זמן גאולתינו במהרה בימינו. (דברי יואל)

קשין היו סיחון ועוג יותר מפרעה וחיילותיו, וכשם שאמרו שירה על מפלת פרעה כך היו רשאין לומר שירה על מפלתם (ילקוט תשסה). בעבודת ישראל (ושלח) כתב: אין צומרים שירה רק כשנגמר הענין בשלימות; והנה הר"י (שער המצות רלה) כתב: שהחילוק בין גאולה מצרים לשאר הגאולות הוא, שבמצרים נתבררו בגאולתם כל הנשמות, לכן לא היה צריך להיות אם עוד, אבל בשאר הגאולות לא נגאלו לגמרי, ונשארו נשמות שלא נתבררו; נמצא דעל כן לא אמרו שירה על מלחמת סיחון ועוג, כיון שלא נשלמה המלחמה לגמרי, ולא תושלם עד עת הקץ בבחינת המשיח. והנה במגלה עמוקות (ואתחנן מ) כתב: על ידי שכבשו את סיחון ועוג, היו יכולים אחר כך לכבוש את המלכים בארץ ישראל; וזהו **ואתחנן אל ה' בעת ההוא**, שיעיזו לעשות את הגמר למלחמת סיחון ועוג, והוא כיבוש ארץ ישראל, וממילא יהיה אז עולם התיקון, ועל ידי זה יוכל לומר שירה, כדכתבו (בעל הטורים): 'ואתחנן' בגימטריא 'שירה'; ולמה לא אמר אז שירה, כי אחר החלותה לייקע להרלות את עבדך, שמלחמת סיחון ועוג לא היה רק התחלה למלחמת שאר המלכים, וכיון שלא בא הדבר לגמר, אין רשאי לומר עליו שירה. (מידושי תורה)

מי שמתפלל תפלתו לפני חבירו, צריך שלא ישמיע קולו בתפלתו, ומי שמשמיע קולו בתפלתו תפלתו איננה מתקבלת (זוה"ק ויגש רט:). לולא דמסתפינא לומר דבר חדש שלא נמצא בדברי הקדמונים, דהנה מלשון הזוה"ק נראה קצת דתפלה בלחש הוא רק בזמן הגלות, שכתב (שם): והקל נשמע (בראשית מה), קל בלע ו' נשמע, כלומר שמתקבלת, זו היא תפלה שהיא בלחש, מה הטעם, אמר רבי אלעזר זו השכינה שבוכה על חורבן בית המקדש ועל גלותם של ישראל; ולפי זה אפשר שתפלת שמונה עשרה בלחש הוא כמו שאנו נוהגים בחורבן בית כסא כבוד מלכותו לעולם ועד, שבזמן הגלות צריכים לומרה בלחש, ולעתיד לבוא יאמרוה בקול רם. והנה אמרו (סוטה ט.): אם היתה מתקבלת תפלתו של משה ליכנס לארץ, לא היה יכול להיות החורבן בית המקדש, והיה זה סבות כליה לשונאיהם של ישראל; ולכאורה לפי זה למה התפלל משה שרצה ליכנס לארץ, והלא ידע שהגלת ישראל תלויה בזה שאינו נכנס. **במגלה עמוקות** (ואתחנן כ) ליתא: שכוונתו היתה שיהיה עבשיו הזמן של עולם התיקון, שלא יחרב עוד בית המקדש, וליכא החשש של סבות כליה; וזהו **ואתחנן אל ה' בעת ההיא**, שיגיע עבשיו הזמן של עולם התיקון, ואז יהיה בחינת **לאמר**, שיוכלו להתפלל כל התפלה בקול. (דברי יואל)

אף שזמן הגאולה קבוע מה', מכל מקום אם חפץ ה' לגאלינו בטרם הגיע לותו זמן, יאליץ את סדר הזמנים, ויקדים להביא את הזמן המיועד לגאולה, ודבר זה מסור ביד ה' לבדו (מאור הקודש בראשית רבה נח). והנה בודאי רואה משה שלעתיד הוא יהיה גואל ישראל, כדאמרו (ספרי ברכה): ה' הראה למשה עד היום האחרון; וזהו **ואתחנן אל ה' בעת ההיא** שהוא לשון נסתר, שמשה התפלל שיוכל

להחליף את הזמנים, שיהיה עכשיו הזמן של הגאולה השלימה שהוא נסתר מעין כל, אבל מפה שכל רז לא נעלם ממנו ידע את זמן הגאולה, אבל ה' יאמר לו **אל תומיף דבר אלי עוד בדבר הזה**, ולא הניחו ה' להתפלל עוד, כדי שלא יכריח על ידי הפצרתו להחליף הזמנים, כיון שלא היה עדיין הזמן לזה. (דברי יואל)

אף על פי שיש להם לגדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם (רש"י). לכאורה אם יש בידם מעש"ט, למה לבקש מתנת חנם (מפרשים). ונראה **דק"ו בתפלה למשה** (עג) כתב: תורה מתנת חנם הוא בחינה גדולה ביותר, לפי שאינו מוגבל לפי שכר המעשים, אלא הוא תורה מתנת חנם שה' משפיע לעמו ממדת רחמיו, והוא בלי גבול ותכלית, ועל כן הוא תורה גדול מכולם, לפי שבא מה' לבדו; ולפיכך היו הצדיקים מתאמצים ליכנס לתורה הגדול של **מתנת חנם**, שהוא בחינה גבוהה ונשגבה. (הו"ל תכו)

ושלבתם מים בששון ממעיני הישועה (ישעיה יב). ופירשו (מפרשים): כי ישועת צדיקים היא כמו מעיין הנובע ישועה לכל, מיד ולדורות, ולכן ה' מתאוה לתפלתם, שעל ידה יפתח הצינור והמעיין לכל מי שצריך לתורתו דבר; והנה הצדיקים בדורות הראשונים, רצו מה שעתיד להיות בדורות הבאים, שלא יהיה להם זכות להגאל, ויהיה צורך בשעת רחמים לזכות לקבל תורה מתנת חנם, על כן לטובתינו היו מתאמצים לבקש מתנת חנם מתורה הגדול, וזה פתחו לנו שער לדורות בעת שנהיה זקוקים לתורה הגדול, וממעייני הישועה שהמשיכו הם נשתה גם אנחנו. וזהו **ותתחנן אל ה'**, לתף על פי שהיה בידו לתלות במעשיו הטובים, היה משה מבקש מתנת חנם, לצורך **לומר** לדורות הבאים, שיהיו זקוקים לתורה הגדול של **מתנת חנם**, "ופתח משה את השערים, שיוכלו כל הדורות להתפלל, ויקובל תפלתם להיתן להם תורה הגדול" (הו"ל תכו)

תקט"ו תפלות היה מתפלל, ואילו היה מתפלל עוד תפלה אחת היה נענה, אלא שגזר עליו ה' רד לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה (מדרש). מהכא מוכח עד היכן צריכין להתחנן בתפלה, ואל יתייאש אדם מן הרחמים, לתף על פי שכבר התפלל כל כך הרבה תפילות, לא תפסה תקוה ועדיין היה יכול להוסיף, אילולא שנאסר עליו להפציר בתפלה עוד, וכדאמרו (ברכות לב:): אם רואה אדם שהתפלל ולא נענה, יחזור ויתפלל, שנאמר (תהלים מ): קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה', ופירשו (רש"י): קוה, והתחזק ואל תמשוך ידך, אלא חזור וקוה. (נפש קנ)

ואתחנן למה, כדי שיכנס לארץ (מדרש). וקשה הרי כבר מפורש בפסוק דתפילתו היתה כדי שיכנס לארץ. ונראה **דבכתבי האר"י** (פרדס רימונים כה) הקשה: איך הקריבו ישראל קרבנות במדבר, הלא אי אפשר להקריבם אלא בבית המקדש שעומד בארץ ישראל, אלא קדושת ארץ ישראל נפעה עמהם במדבר, כדמצינו בעקב (סנהדרין קיא.) שקיפל ה' את כל ארץ ישראל תחתיו, והיו שוהים במקום המקדש ממש; וזה היה קשיא ליה **ואתחנן למה**, למה היה מתפלל ומתאוה כל כך **לעברה נא**, הלא היה שרוי בקדושת ארץ ישראל גם במדבר. ותירצו **כדי שיכנס לארץ**, כי אינה דומה קדושת ארץ ישראל במקומה הרחויה לה, לקדושתה שנעקרה ממקומה למדבר, דזו אינו נמחית וקדושת ארץ ישראל אם היא בבחינת גלות. (בני יששכר)

במדרש מיתא ואתחנן למה, כדי שיכנס לארץ. עתידין בני מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, וגם עכשיו הם חלק מארץ ישראל (מגילה כט.), והנה גודלי מי לנו בית המדרש משוב וקדוש יותר מבית מדרשו של משה. וזהו **ואתחנן למה**, לשיזה צורך התחנן שיכנס לארץ ישראל, הלא גם בית המדרש שלו היה לו דין ארץ ישראל, ותירץ **כדי שיכנס דייקא לארץ**, כדאמרו (סוטה דף:): נתאוה משה ליכנס לארץ, כדי לקיים מצות התלויות בה, שלי יפסיד לקיימם רק בארץ ישראל בחצרות התרץ. (מדושי תורה)

סיפורי צדיקים, גביאור הפסוקים
הפלאים זיו ונוגה מפיקים

ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר

מסופר על הרה"ק ר' מנחם מענדל מרימינוב זי"ע בעת אשר בתו הצדיקת אשת מו"ה ארי' לייבוש זללה"ה חלתה ונפלה למשכב והיא היתה גרמא דשמונה עשר ביר אשר נעדרו מעמו רח"ל ובליל שב"ק פר' ואתחנן הי' הרה"ק מתפלל בשמחה יתירה וריקודין בלכה דודי כדרכו בקודש ובסעודה הראשונה בליל שב"ק כאשר הי' מסיב בהתלהבות גדולה ושמחה יתירה באה לפניו כלתו של הרה"ק מוהרמ"מ מרימנוב וצעקה בבכי' יתירה כי בתו היחידה הנ"ל גוססת רח"ל, אזי כששמע הרה"ק את זאת סמך פניו על ידו כעין נפילת אפים איזה רגעים ואח"כ פתח את פיו הקדוש ואמר: כתיב "ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר" הנה הרעיא מהימנא מרע"ה הי' מתחנן אל ה' שהגם שיהי' "בעת ההוא" היינו בעת צרה רח"ל (מלשון בעתה ורעדה) עכ"ז "לאמר" שיהיה נשאר עומד על עמדו עם חוזק אמונתו ובטחונו בה' למען יוכל עוד לדבר דיבור לפני השי"ת, ואומר גם אנוכי להקב"ה הלא בידך נפש כל חי בכל עת ובכל שעה ומה איכפת לך כי יתעכב עוד הדבר ותשאר עוד בחיים ביום השב"ק שלא תבטל אותי משמחת השב"ק, והי' יושב וגומר סעודתו ברינה וצהלה ולא היה נראה עליו שמץ של עצבות, ואכן כך הוה שנשארה בחיים עד יום ב' שלאחריו תנצב"ה.

(בארות המים)

אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה

בימי הרה"ק בעל מגלה עמוקות זי"ע בק"ק קראקא, בא לשם בחור אחד לא נודע מאין הנהו, וחפש לו מעמד לשרת שמה, ונשתכר אל בעה"ב אחד בעל חנות גדולה להיות משרת בחנותו, ועשה עבודתו באמונה, ותנאי עשה לו עם הבעה"ב, שיוכל לילך ערב ובוקר לתפילה אל ביהכ"נ, והסכים הבעה"ב לזה, ומאז בא הבחור בהחנות נתברך הבעה"ב לרגלו בשפע ברכה, פע"א הלך הבחור המשרת הזה לביהכ"נ להתפלל תפילת שחרית כמנהגו, בתוך כך באו סוחרים ממרחקים והמון אדם רב אל חנותו של בעה"ב, עד שלא היה יכול הבעה"ב למלא את חפצם לתת לכל אחד משאלותיו כדבעי, והבחור הלז איחר לבוא, ויהי כי קרא הבעה"ב כמה פעמים עליו ואמרו לו כי עוד לא בא מביהכ"נ, וילך הבעה"ב בחרי אף לראות מדוע בושש מלבוא, אם מאריך בתפילתו יסלח לו, ואם אך מבטל זמנו בבטלה אז יקח נקם ממנו, וכאשר בא לביהכ"נ וימצאהו עומד ומסתכל כלפי מעלה על ציורי התקרה, ואין אומר ואין דברים בפיו, וירץ אליו בחמת רוחו ויכהו מכת לחי, וכל המתפללים שמה נאספו לראות מה זאת, ונתבייש הבעה"ב ויעזוב את ביהכ"נ וילך לחנותו, והבחור הלז כשסילק את תפיליו והניחם בתיק שלהם לא שב לבית אדוניו עוד, אלא הלך אל בית הרה"ק בעל מגלה עמוקות שהי' מכירו כדי ליטול רשות ולהפרד ממנו, ויתמרמר הרה"ק לנגדו: למה זה תעזבנו, אבל לשוא הי' כל הפצרותיו וללא הועיל, כי ירט הדרך לנגדו, ויאמר לו הרה"ק עכ"פ אל תפטור אלא מתוך דבר הלכה למען יהי' לי למזכרת נצח, הנה יגעתי בחיבורי מגלה עמוקות ואמרתי רנ"ב אופנים כמנין ר"ב ל"ך על הפצרת מרע"ה ליכנס לא"י, אמור לי גם כבודו מה בזה אשר לא הבאתי בספרי, ויאמר לו הבחור: יש אתי רמז מה שלא מובא בספריכם, להיות שיש ארבע חיות הקודש הנושאות המרכבה עליונה, והכסא כבוד לה ד' רגלים, ואמרו חז"ל האבות הן המרכבה, והמה שלשה רגלים, ורצה משה ליכנס לא"י וע"י קדושת הארץ יוכל להגיע למדריגה להיות הרגל רביעי שבמרכבה, וא"ל הקב"ה: "אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", כי כבר הכינותי את דוד עבדי להיות ברגל הרביעי, ורמז לזה כי "בדבר" - ר"ת ב'ן ד'וד ב'רגל ר'ביעי, עד כאן. ויפטור ממנו ופרח לו איש האמת, ויהי בראות בעל החנות כי אין הנער נתחרט מאוד על שביישו ברבים, והלך במר נפשו להרה"ק בעל מגלה עמוקות, ובבואו לביתו אמר לו הרה"ק: מה שהכית אותו על הלחי, הוא לא הרגיש כלל, ולו לא עשית מאומה, אך לי עשית, הרחקת ממני אוהב וריע, ולא אראה אותו עוד, ושש אנוכי על אמרותיו שהניח לי.

(מבשר טוב)

לשון חכמים

לשון חכמים צדקו וישרים, ברדך צחות ומליצה נאמרים

רק השמר לך ושמור נפשך מאד וגו' ופן יסור מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך וגו', אשר יִלְמְדוּן ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם יְלַמֵּדוּן: (ד, ט). נראה לפרש **בדרך צחות** על אותן בני אדם שהם עסוקים בהבלי עולם, ומטפשין ומסירים מעל לוח לבם מצות ה' ש"ת, גם בעמדם בתפלה שפתותיהם נעות ולבם בל עמהם, ורק את בניהם אשר יוולד להם הם מייסדן אותם ללכת אל בית הספר שלא לבטל רגע אחת, רק יעסקו בתורה ותפלה, והוא אינו משים אל לבו מה שהוא ממעט בעבודתו יתברך שמו, ואיך ימלא לבבו להוכיח אחרים בשבט מוסר ובניו מומם, ואינו מרגיש מומו הפוסל אותו. וזה שמרמז הכתוב **השמר לך וגו' ופן יסורו מלבבך**, ר"ל אתה בעצמך תסור מלילך בדרכי השם. **והודעתם לבניך**, היינו שתוכיח רק את בניך שהם ילמדו, ועל עצמך לא תשגיח כלל. לא זו הדרך ישכון אור, רק אשר **יִלְמְדוּן** ליראה וגו', שהם עצמם ילמדו מקודם ליראה וגו', ואח"ב את בניהם **יְלַמֵּדוּן**.

תפארת שלמה

ואתחנן אל ה' וכו'. וברש"י אי' שהתפלל תקט"ו תפילות כמספר ואתחנ"ן, והנל"פ עפי"מ דאי' בספרי קבלה מקדש של מעלה מאן בנאיה, הקב"ה ומחנה דיליה בנאיה לכותל ראשון, אברהם בנאיה לכותל שני, יצחק לכותל שלישי, יעקב לכותל רביעי, ומשה בנאיה לגג עכ"ל. ולכאורה קשה להבין מה הפי' במ"ש קוב"ה ומחנ"ה דיליה וכי הקב"ה צריך למחנה שיעזרוהו, אך י"ל דהכוונה הוא דהשם של בנין הוא מספרו מחנ"ה, וז"ש הקב"ה ומחנ"ה דיליה כוונתו על השם מחנ"ה שלו, וזהו הפי' בגמ' (פסחים פ"ו.) לא כאברהם שקראו הר וכו' ולא כיצחק שקראו שדה אלא כיעקב שקראו בית, דהנה כל אחד מהם כשבנה את הכותל חסיף לו עוד מספר מחנ"ה, לכך אברהם שהוסיף מחנ"ה (על מחנה שכבר הי' מהקב"ה) ע"כ קראו ה"ר (כמספר ב' פעמים מחנ"ה עם הכולל) ויצחק שהוסיף עוד הפעם מחנ"ה קראו שד"ה (כמספר ג' פעמים מחנ"ה) ויעקב הוסיף עוד מחנ"ה לכן קראו בי"ת (כמספר ד' פעמים מחנ"ה) ולפי"ז הי' צריך מרע"ה כשבנאיה לגג להוסיף ה' פעמים מחנה כמספר ואתחנ"ן, וזהו הענין שנאמר במרע"ה שהתפלל תקט"ו תפילות כמנין ואתחנן דהיינו הגימטרי' של ה"פ מחנ"ה ולכן ביקש אעברה נא ואראה את הארץ וכו' ההר הטוב הזה והלבנון זה ביהמ"ק דהיינו שיוכל לבנות את ביהמ"ק ע"י הצירוף של ואתחנ"ן.

(הגה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע)

☆

ועבדתם שם אלהים מעשה ידי אדם אשר לא יראון ולא ישמעון ולא יאכלון ולא יריחון, ובקשתם משם את ה' אלוקיך ומצאת וכו'. ויבואר עפי"מ דאי' במדרש (שהש"ר עה"פ אמרתי אעלה בתמר). דנבוכדנצר הי' מפתה לדניאל שיסגוד להצלם אשר עשה, ואמר לו אתה תראה שמעצמך תשתחוה לו, מה עשה אותו רשע נטל ציץ של כהן גדול שהיה חקוק עליו שם המפורש ונתנו לתוך פיו של הצלם, ומתוך כך דיבר הצלם אנוכי ה' אלוקיך וממלל רברבן, כיון דחמי דניאל כן אמר אמר לנבוכדנצר שיתן לו רשות למיסק ולנשק לצלמא על פומיה, וסלק והשביע להציץ ואמר לו בשר ודם אני ושלוחו של הקב"ה אני וגוזר אני עליך שתבוא אחרי, בא לנשקו והוציא בלעו מתוך פיו, אח"כ מתכנשין והוו מקלסין קדמוהו ולא עבידִ כלום, הרי מצינו בהצלם של נבוכדנצר שהי' מדבר וקורא בגרון אנוכי ה"א, אך לא היה בצלמו של נבוכדנצר שום ממש ח"ו, רק השם המפורש שהיה טמון בו הוא היה מדבר בו, והשתא א"ש דכל זאת רמזה כאן התוה"ק ואמר כי יבוא עת אשר והפיץ ה' אתכם בגולה, בגלות בבל, ועבדתם שם אלוהים מעשה ידי אדם, היינו הצלם של נבוכדנצר, אשר לא ישמעון ולא יאכלון ולא יריחון, אך לא אמר ולא ידברון, כי באמת הצלם הלז דיבר בקון גדול וחזק, ואף שתראו שידברון אל תדמו בנפשכם ח"ו הואיל כי כן יש בו ממש, ותטעו ח"ו לעבוד אותו בראותכם הפלא הזה, רק ובקשתם מש"ם את ה' אלוקיך, ואז ומצאת אותו, בפיו של הצלם ואז תדע שאין הדיבור מצד עצמו של צלם.

(סערת אליהו מהגר"א זצ"ל)

דורש טוב

ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת, ובורות חצובים אשר לא חצבת כו', ואכלת ושבעת: (ו, יא), קשה אמאי בבתים כתוב הלשון 'אשר לא מלאת', וגבי בורות כתיב 'אשר לא חצבת'.

ונראה דהנה דרשינן בגמ' (חולין יז.) בסיפא דקרא 'ואכלת ושבעת' דהתורה הקדושה התירה לבני ישראל בשעת כיבוש הארץ לאכול ממה שימצאו בבתי הגויים, ואפילו 'קדלי דחזירי' היינו גם מאכלות אסורות. אבל היינו דוקא משל העכו"ם. ולכן **היו צריכים להזהר שלא לקנות את הדברים לעצמם כי אז היה נאסר עליהם כיון שמסולק מזה שם עכו"ם.**

וא"ת הא בשעה שכבשו את הבתים ממילא יקנו את מה שבתוכם ויאסרו עליהם המאכלות, זה אינו כיון דאמרי' בגמ' בנדרים (דף ל"ה) **דאיסורא לא ניחא ליה דליקני.** וכבר כתבו התוס' בפרק חזקת הבתים (ב"ב נ"ד ד"ה אדעתא) **דהיודע שיש איזה חפץ בחצירו והוא אינו מתכוין לקנותו לא קני.**

אכן 'לא ניחא ליה דלקיני' וכו', זה לא שייך לומר גבי 'בור', ד'בור' שחייבה עליו תורה (בפר' משפטים), נעשה בעל כרחו רשותו של החופרו, כמבואר במס' בבא קמא (דף כ"ט) "שני דברים אינם ברשותו של אדם, **ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו, ואלו הן בור ברה"ר** וחמץ בפסח". וממילא גבי בור אי אפשר לומר דלא קנו הדברים שבתוך הבור. **דכיון שהתורה זכתה לו בבור, זכה בעל כרחו גם בכל מה שבתוכו.**

וממילא אם היו ישראל בעצמם חוצבים בורות, היו הדברים של העכו"ם שימצאו בתוכו נקנין להם, והמאכלות האסורות שבתוכם נאסרים עליהם, דהוי דידהו ואין בזה שום היתר, ולכן שפיר מדוייק לישנא דקרא דגבי בורות כתיב 'אשר לא חצבת', דאילו היו חוצבים כבר לא שייך לומר 'ואכלת ושבעת', אבל גבי בתים כתיב 'מלאים כל טוב אשר לא מלאת' כי בכאו"פ מותר מה שבתוכם דכיון ד'לא ניחא ליה דליקני' יש היתר ד'ואכלת ושבעת'.

צפנת פענח

פרשת ואתחנן המשך לפרשה הקודמת

וָאֶתְחַנַּן אֶל ה' בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר: (פרק ג פסוק כג)

וָאֶתְחַנַּן אֶל ה' בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר[א]. כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר כִּבּוּשׁ אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג וְאָמַר (לעיל פסוק כא) **וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בָּעֵת הַהִיא, הִזְכִּיר כִּי אֲנִי לֹא אֶעֱבוֹר שָׁם, כִּי הִתְחַנַּנְתִּי אֶל הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְלֹא שָׁמַע אֵלַי, וְצִוָּה אוֹתִי לְחַזֵּק אֶת יְהוֹשֻׁעַ, כִּי הוּא יַעֲבוֹר, וְטַעַם בָּעֵת הַהִיא רָמְזוּ לָעֵת הַגְּזֵרָה שֶׁהִזְכִּיר** (לעיל א לז) **גַּם בִּי הִתְאַנַּף ה', וְלֹא נִזְכְּרָה שָׁם הִתְחַנָּה בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה[ב].**

וְהַנָּכוֹן כִּי "בָּעֵת הַהִיא" בָּעֵת הַנִּזְכֶּרֶת שֶׁכָּבַשְׁתִּי סִיחוֹן וְעוֹג וְהִתְחַלְתִּי לְהִלָּחֵם בַּעֲמָמִין שֶׁנִּיתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל וְחָלַקְתִּי הָאָרֶץ לִשְׁנֵי הַשְּׁבָטִים[ג]. וְהָיָה זֶה כַּאֲשֶׁר נֶאֱמַר לוֹ (במדבר כז יב) **עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה כִּי אָז בִּקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הַדָּבָר וְהִתְחַנַּן הַתְּחִנָּה הַזֹּאת, וְכַאֲשֶׁר לֹא שָׁמַע הַשֵּׁם בְּקוֹלוֹ חָזַר וְהִתְפַּלֵּל יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל בָּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה כְּמוֹ שֶׁנִּזְכַּר שָׁם** (פסוק טז) **וְזֶהוּ וְצַו אֶת יְהוֹשֻׁעַ** (להלן פסוק כח) **אֲבָל הִזְכִּיר שָׁם הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר נַעֲנָה עָלֶיהָ, וְכַאן הִזְכִּיר זֶה לְהוֹדִיעַ כִּי הָאָרֶץ הָיְתָה חֲבִיבָה עָלָיו מְאֹד וְלֹא זָכָה אֵלֶיהָ בַּעֲבוּרָם וְכָל זֶה מִתּוֹכְחוֹתָיו.**

בל תוסיף' באיסורי לאוין, שלא בשעת קיום המצוה, ובמצוה חדשה

לֹא תֹסִפוּ עַל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לִשְׁמֹר אֶת מִצְוֹת ה' אֱלֹקֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם: (פרק ד פסוק ב)

לֹא תוֹסִיפוּ. כְּגוֹן חָמֵשׁ פָּרָשִׁיוֹת בִּתְפִילִין, חֲמִשָּׁה מִינִין בְּלוּלָב, חֲמֵשׁ צִיצִיּוֹת. וְכֵן לֹא תִגְרְעוּ [שלא ילבש ציצית עם ג' ציציות, וכדומה] **לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְכָךְ אָמְרוּ בְּסִפְרֵי** (ראה) **מִנַּיִן, שֶׁלֹּא תּוֹסִיף עַל הַלּוּלָב וְעַל הַצִּיצִית, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֹא תוֹסִיפוּ'. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין פּוֹחֲתִים מֵהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תִגְרְעוּ. מִנַּיִן שֶׁאִם פָּתַח לְבָרֵךְ בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, לֹא יֹאמַר הוֹאִיל וּפָתַחְתִּי לְבָרֵךְ אוֹמַר 'ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יוֹסֵף עֲלֵיכֶם' תַּלְמוּד לוֹמַר 'הַדָּבָר', אֲפִילּוּ דָּבָר** [דיבור] **לֹא תּוֹסֵף עָלָיו. אֲבָל לֹא בְּאֵלֶּה בִּלְבַד אָמְרוּ** [לא אמרו שאסור בל תוסיף הוא דווקא באופנים הנ"ל שההוספה היא בשעת קיום המצוה], **אֶלָּא אֲפִלּוּ הַיָּשָׁן בַּסּוּכָּה בַּשְּׁמִינִי** [שהוספה זו היא שלא בשעת קיום המצוה, שהרי סוכות היא רק שבעת ימים] **בְּכָנָה** [שמכוין בשינתו בסוכה לקיים מצות סוכה] **לוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁמְּוַזְּקִר בְּמַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה** (כח:), **וְכֵן, אִם יַעֲשֶׂה הַחַג** [רק] **שִׁשָּׁה** [ימים] **עוֹבֵר בְּלָאו הַזֶּה** [של 'לא תגרעו'].

מעשה חש"ב

א הנה בסוף פרשה הקודמת כתיב כיבוש ארץ סיחון ועוג וחלוקתם לשני השבטים. והפרשה מסתיימת 'ואת יהושע צותי בעת ההוא לאמר עיניך הרואת כל אשר עשה ה' אלקיכם לשני המלכים האלה כן יעשה ה' לכל הממלכות אשר אתה עובר שמה. לא תיראום כי ה' אלקיכם הוא הנלחם לכם'. ופרשתן מתחיל עם ואו 'ואתחנן אל ה'', שהרי היא המשך לפרשה הקודמת.

ורבינו מפרש שני פשטים האם ואתחנן המשך על זה שצוה את יהושע להנהיג את ישראל. או על זה שכבש וחילק ארץ סיחון ועוג.

ב לפי פירוש הראשון 'ואתחנן' הרי היא המשך על מה שנאמר בסוף הפרשה הקודמת שצוה את יהושע שהוא ינהיג את ישראל, והוא"ו הרי היא נתינת טעם. שלכן צוה את יהושע, משום שהרי התפלל כבר שיכנס לארץ ישראל ולא נענה. ולפי פירוש זה 'בעת ההוא', היינו בשעת הגזירה של מי מריבה, הנזכר בפרשת פנחס, שאז נגזר עליו שלא יכנס לארץ, ואז ביקש משה רחמים על הדבר והתפלל את התפילה האמורה כאן, שיזכה להכנס לארץ ישראל, וכאשר לא שמע ה' בקולו, חזר והתפלל שם 'יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה'.

ולפי"ז לכן נזכר כאן שהתפלל תפילה זו, הרי לא הייתה עכשיו, רק משום שהרי היא נתינת טעם, על מה שנאמר שצוה את יהושע שהוא ינהיג את ישראל.

ג שיטת רבינו שכל התורה כסדרן נכתבו, ולפי הפירוש הראשון שתפילה זו התפלל בחטא מי מריבה, א"כ מקומה בפרשת פנחס, נמצא שאינה כתובה כסדרן.

לכן מפרש רבינו פירוש השני, ש'בעת ההוא' היינו כשכבש סיחון ועוג וחילקם לשני השבטים, אז חשב כיון שהותר מקצתו שהרי כבר נכנס לחלק של ארץ ישראל, הותר כולו. ולכן התפלל תפילה זו. ולפי"ז ואתחנן הרי היא המשך על הנאמר שם שכיבש וחילק ארץ סיחון ועוג. ולפי"ז א"ש שתפילה זו כסדרן נכתבו.

וּלְפִי דַּעְתִּי, אֲפִלּוּ בָּדָה לַעֲשׂוֹת מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ [מצוה חדשה לגמרי], כְּגוֹן שֶׁעָשָׂה חַג בְּחוֹדֶשׁ שֶׁבָּדָה מִלִּבּוֹ כְּיָרָבְעָם (מְלָכִים א' יב לג), עוֹבֵר בְּלַאוִ. וְכֵן אָמְרוּ (מגילה יד.) לְעִנְיַן מִקְרָא מְגִלָּה, מֵאָה וּשְׁמוֹנִים נְבִיאִים עָמְדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, לֹא פָּחֲתוּ וְלֹא הוֹסִיפוּ עַל מָה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת, חוּץ מִמִּקְרָא מְגִלָּה, מַאי דָּרוּשׁ וְכוּ' [ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה, ממיתה לחיים לא כל שכן, גמרא (שם)].

וּבִירוּשַׁלְמִי (מגילה פ"א ה"ז) שְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה זְקֵנִים וּמֵהֶם כַּמָּה נְבִיאִים, הָיוּ מִצְטַעֲרִים עַל הַדָּבָר הַזֶּה, אָמְרוּ, כְּתִיב (ויקרא כז לד) 'אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה', אִלּוּ הַמִּצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ מִפִּי מֹשֶׁה, כָּךְ אָמַר לָנוּ מֹשֶׁה, וְאֵין נָבִיא אַחֵר עָתִיד לְחַדֵּשׁ דָּבָר, וּמֵרֻבֵּי רוֹצִים לְחַדֵּשׁ לָנוּ דָּבָר, לֹא זָזוּ מִשָּׁם נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בַּדָּבָר, עַד שֶׁהֵאִיר הקב"ה עֵינֵיהֶם וְכוּ' [ומצאו רמז למגילה בתורה ובנ"ך]. חֲרֵי שֶׁהָיָה הַמִּצְוָה הַזּוֹ אֲסוּרָה עֲלֵיהֶם [לולא שמצאו רמז בתורה], אִם כֵּן [הוספת מצוה חדשה מעצמנו, הרי] הֵיא בִּכְלָל לֹא תוֹסֵף עָלָיו.

אֶלָּא שֶׁלֹּא לָמְדָנוּ לְמוֹסִיף עַל פִּי נָבִיא, אֶלָּא מִן הַכָּתוּב שֶׁאָמַר 'אֵלֶּה הַמִּצְוֹת' אֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ בּוֹ דָּבָר מֵעַתָּה. וּמָה שֶּׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים מִשּׁוּם גָּדֵר, כְּגוֹן שְׁנֵיּוֹת לַעֲרָיוֹת [העריות אסורות מן התורה, והשניות אסורות מדרבנן] וַכֵּיוֹצֵא בָּהֶן, [אינו הוספה, אלא] זוֹ הֵיא מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה. וּבִלְבַד שֶׁיֵּדַע שֶׁהֵם מִשּׁוּם הַגָּדֵר הַזֶּה וְאֵינָן מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּתּוֹרָה" ".

מעשה חש"ב

ד **תמצית השיטות של בל תוסיף:**

הנה איסור בל תוסיף כתוב פעמיים בתורה, אחת כאן, והשני בפרשת ראה (פרק ג פסוק א) "את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם, אתו תשמרו לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו". וראוי לציין שרש"י בשני המקומות הביא כמה דוגמאות של לא תוסיפו ולא תגרעו. ואילו רבינו מאריך באיסור זה רק כאן. והחינוך מדבר מאיסור זה רק בפרשת ראה. ונסכם השיטות בזה.

<u>דעת רש"י:</u>

הנה רש"י כאן כתב הדוגמאות "כגון חמש פרשיות בתפילין, חמשה מינין בלולב, חמש ציציות. ובפרשת ראה הביא שני הדוגמאות הקודמות והוסיף עוד דוגמא "ארבע ברכות לברכת כהנים". והנה הדוגמאות שבפרשתן הרי הם מצות עשה ב'קום ועשה', להניח תפילין, ליטול לולב, וללבוש ציצית. וההוספה של ברכת כהנים הרי היא מצוה ש'בדיבור'. וגם בזה יש איסור של בל תוסיף. – **ולפי רש"י אינו עובר בבל תוסיף אלא כשמוסיף במצוה עצמה. ולא כשמוסיף מצות חדשות. וכן אינו עובר אלא במצות עשה.**

<u>דעת הספרי:</u>

הספרי מוסיף שבל תוסיף היא נמי כשמוסיף שלא בשעת קיום המצוה, כגון הישן בשמיני בסוכה. ולכאורה צ"ב כיון דשמיני עצרת אינה זמן המצוה למה עובר על בל תוסיף. ואפשר לומר טעם הדבר שאע"פ דשמיני עצרת רגל בפני עצמו, הני מילי לענין פז"ר קש"ב, אבל לענין תשלומין הוה דראשון הוא. ולכן עובר בבל תוסיף.

אמנם לשיטה זו כשמוסיף מצוה חדשה לגמרי ליכא משום בל תוסיף. [ולהסוברים שאינו עובר בישן שבמיני בסוכה, יפרש דברי הגמרא 'אלא מעתה ישן בשמיני ילקה', היינו מכת מרדות].

<u>דעת רבינו:</u>

רבינו מוסיף שאפילו אם מחדש מצוה חדשה לגמרי, נמי עובר על בל תוסיף. וכן מוסיף שאפילו שניות לעריות, דהיינו שגם בלא תעשה יש משום איסור בל תוסיף. ואפילו להחכמים אסור להוסיף, וא"כ איך הוסיפו חכמים שניות לעריות. ומתרץ רבינו שהגזירות שתיקנו חכמים אינם בכלל איסור זה, לפי שאינו תוספת אלא גדר וסייג למצוות, ובלבד שידע האדם בקיומו שחיובו משום גדר ואינן מפי ה'. ואיך הותר למרדכי לחדש מצוה חדשה, מצות קריאת מגילה, משום שמצאו סמך לדבריהם מהכתובים.

ה הדוגמאות שנקט רש"י גבי לאו של 'לא תוסיפו', היא רק של מצות 'עשה', כגון חמש פרשיות בתפילין, חמש מינין בלולב, וחמש ציציות, ומשמע דשיטת רש"י דהלאו של 'לא תוסיפו' הוא רק במצות עשה, אבל המוסיף במצות 'לא תעשה' אינו עובר על 'לא תוסיפו'. אבל מלשונו של רבינו, שכתב שבתקנות וגזירות דרבנן כגון 'שניות לעריות', מותר לקיימן רק כשיודע שהן גדר וסייג, אבל אסור לקיימן כאילו נאמרו מפי הקב"ה בתורה, ואם יחשוב האדם שהוא מן התורה עובר בלא תוסיפו, מבואר להדיא דשיטת רבינו דיש לאו של 'לא תוסיפו' גם במצות לא תעשה.

אכן מצינו שנחלקו הראשונים בזה, בחינוך (פרשת ראה, מצוה תנד, שלא להוסיף על מצות התורה) כתב, "ורובי המפרשים יאמרו דלא שייך לא תוסיף כלל אלא במצות עשה וכו'". ובמנחת חינוך (שם) הביא דעת הרמב"ם (פ"ב מהל' ממרים) דהלאו הזה הוא באם בית דין עשו סייג לתורה בלא תעשה שלא יעשו, כגון שלא לאכול בשר וחלב, ואומרים שאיסור בשר עוף הוא מן התורה, עוברים בלאו הזה דבל תוסיף. אך אם אמרו דמותר מן התורה רק הם עשו סייג וגדר כדי שלא יבואו לפרוץ באיסור תורה, אין זה מוסיף, אלא עושים סייג לתורה ומצוה היא. וכתב המנחת חינוך (שם) שאע"פ שהרמב"ם נקט רק דוגמא של לא תעשה, מ"מ כוונתו ש'אפילו' בלא תעשה עובר על לא תוסיפו, אבל בוודאי גם במצות עשה עוברים על לא תוסיפו, עיי"ש.

העולה מהאמורין, שדעת רש"י הוא כרוב המפרשים שהאיסור של 'לא תוסיפו' הוא רק במצות עשה, ודעת רבינו כדעת הרמב"ם שהאיסור הוא אפילו במצות לא תעשה.

פּנינת יקרת
מאַמר פּקיף יסודי להרחיב הידיעות בענינא דיומא ופרשת השבוע

הני תלת מילי בספרן של צדיקים:

שבת נחמו - חמשה עשר באב התחלת ימי הרחמים והרצון

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

בעמדינו בימי חודש מנחם אב, ומתכוננים לקראת השבת קודש הנקראת ע"ש הפטורת הפרשה 'שבת נחמו', נבאר קצת גודל מעלת היום של חמשה עשר באב הידוע לכל דביום הזה מתחיל קדושת ימים הנוראים, וכמו"כ גודל מעלת יום שבת קודש זו ושמחתה יותר משאר שבתות השנה, המבואר מפי סופרים וסופרים, ואגב נציין מה שהובא בשו"ת מנחת אלעזר ח"ג סימן ס"ו: כשנו"נ אי נושאין נשים בחודש אב כתב שם בתו"ד וז"ל: אולם פוק חזי מאן עמא דבר וכן גדולי עולם שעושי' נשואין בהם, בפרט בחודש אב אחרי שבת נחמו ובודאי אין קפידא ע"ש, ומבואר דאחר שבת נחמו מתחיל השמחה דנושאין נשים דוקא אחר שבת נחמו.

באמת מקור הדבר לשמוח בשבת נחמו מצינו עוד בדברי הקדמונים, ועיי' ב'ריטב"א' בסוף מס' תענית (לו:) על מתני' אמר רשב"ג לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וערב יו"כ - פי' שם הריטב"א בלשונו: פרישנא יום הכפורים שניתנו בו לוחות שניות וט"ו באב שבו ידעו שכלו מתי מדבר בשנת הארבעים, **ומפני זה נהגו לעשות סעודה בשבת שלאחר ט' באב** ע"כ עיי"ש.

ובספר 'יוסף אומץ' סימן תתצ"ד כתב: דמפני זה קוראין שבת שאחרי ט"ב שבת נחמו על שם הפטרה משא"כ בשאר שבתות השנה, [חוץ משבת שובה שנקרא ג"כ על שם ההפטרה], **ומרבין בו בפיוט ובזמרה, וראוי להתענג בו יותר משאר שבתות השנה**, וכן כתב בדרשות בן שועב [תלמיד הרשב"א] פרשת ואתחנן (כנראה מדבריו חל בשאותו שנה ג"כ יום הט"ו ביום השבת) שמצוה לעשות כיו"ט, וז"ל שם: **"ולכן נהגו לעשות זה השבת הזה אחר ט' באב כיום טוב והיא מצוה גדולה שהוא יום נחמה ואע"פ שאינו יום טוב ממש עשו אותו כיום מקודש לכבוד השבת ביום ט"ו וכו' וכל השמח בה זוכה בנחמת בנין ביהמ"ק"**, עיי"ש.

וכ"ה במהרי"ל בהל' ט' באב (אות כ"ז) שכתב שהוא ענין צפי' לישועה וז"ל: "שבת נחמו הוא השבת הסמוך אחר ט' באב וישמחו כל העם ויבטחו לנחמת ביאת הגואל", עיי"ש

ומדי דברו בו אזכיר אימרא נאה מכ"ק רבינו שליט"א, טעם לשבח על מה שנקבע לקרות את הפטורת 'נחמו נחמו עמי יאמר אלוקיכם' דייקא בשבת פ' ואתחנן, ואחר ת"ב.

על פי מה דמתאמרא משמיה דהרה"ק מהרי"ד מבעלזא זללה"ה לפרש הכתוב (ישעיה נא יב) אנכי אנכי הוא מנחמכם, דהנה כתב רשז"ל על הכתוב (שמות כ ב) אנכי ה' אלהיך, ולמה אמר לשון יחיד אלהיך, ליתן פתחון פה למשה ללמד סנגוריא במעשה העגל וכו' לא להם צוית אלא לי לבדי. וזה שאמר (ישעיה מ א) נחמו נחמו עמי, דאחרי הבכיה לדורות של בין המצרים על מעשה העגל, בא הנחמה, ובמה תתנחמו, יאמר אלהיכ"ם, פי' שהיה בידו לומר אלהיכם, ובמכוון אמר אלהיך, כדי ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא. ואם תאמר כיון דששים רבוא אותיות לתורה הק' לא היה יכול לומר אלהיכם, כי אז תהיה אות יתירה, זה אינו, שהיה יכול לומר אני במקום אנכי, ואם תאמר דמוכרח לכתוב אנכי כי הוא נוטריקון א'נא נ'פשי כ'תיבת י'הבית, או א'מירה נ'עימה כ'תיבה י'היבה כדאיתא בגמרא (שבת קה.), גם זה אינו, דלרמזים אלו היה מספיק שיכתוב במקום אחד אנכי, דעשרת הדברות נכתבו פעמיים בתורה, ובשני המקומות כתוב אנכי, והיה לו לכתוב במקום אחד אני ה' אלהיכם. וזהו אנכ"י אנכ"י, ממה דכפל הקב"ה ואמר פעמיים אנכי, הוא מנחמכם, דמזה

הכרח דמה שאמר אלהיך הוא כדי שיוכל משה ללמד סניגוריא, עכדה"ק.

ובזה ביאור מרן שליט"א אשר מטעם זה נקבע שבת נחמו בפרשת ואתחנן, כי בפרשת ואתחנן קורין העשרת הדברות שנית, ונכתב שנית אנכי ה' אלהיך, וזהו הנחמה לבני ישראל, דאז נחמו נחמו עמי מטעם דהיה לומר אלהיכם, כי בפעם אחת אפ"ל שהוא נוטריקון א'נא נ'פשי כ'תיבת י'הבית, או א'מירה נ'עימה כ'תיבה י'היבה, אבל כיון דכתיב פעם שנית, על כרחך הוא כדי ליתן פתחון פה למשה רבינו, וזהו הנחמה לבני ישראל, הפלא ופלא.

ובאמת יש בה עוד בזה, דהנה ב'חתם סופר' סוף פר' מסעי מבאר הפסוק (ישעיהו סו, כ"ג) והי' מידי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות וגו', דחודש בחדשו היינו חודש אב, וזלש"ק: "אולי רמז הוא על חודש אב, שנקרא חודש בחדשו, דאי' בירושלמי סוף מסכת תענית שלאחר ת"ב מתחיל חודש אחר, איזהו חודש שמתחיל באמצעו חודש חדש, זהו חודש אב בלבד. וכתב החתם סופר שלזאת עושים רמז לקרוא לט' ימים ראשונים 'חודש אב', ומט' ואילך קוראים לו 'חודש מנחם אב', שהוא החודש השני שבתוך אותו החודש, ויש לו שם מיוחד. ועוד כתב שם החת"ס בלשונו הזהב: 'והיינו חודש בחדשו, החודש שמתחדש בחדשו' ומה שכתוב 'מדי שבת בשבתו', אותו שבת שחל בשבוע שאחר ת"ב מיד, זהו כונתו שבת בשבתו, לאחר שיתחדש חודש באמצע החודש ויבא לך השבת הראשונה, יבא כל בשר להשתחוות בהר בית ה' בראש הרים במהרה בימינו עיי"ש, וכן הובא בהגהות בדרשות חתם סופר ח"ב דף שלא: מה שכתב מרן החתם סופר בעצמו בפנקס חידו"ת שבת ר"ח אב שנת תקצ"ב, עיי"ש.

וגם ב'הגהות חתם סופר' על או"ח (סי' תקנ"א במ"א סק"ב) כתב, על מאי דמבואר במגן אברהם דישתמיט מלדון עם עכו"ם עד ר"ח אלול, דכן משמע בגמ' - דלכאורה הכונה דומיא דאדר השמחה הוא כל החודש, ה"נ חודש אב לענין אבלות, אולם אין ראי' משם, דהתם הימים שבין פורים לפסח מוטלים בין שני ימים טובים [עיי' סברא זו במס' תענית דף י"ח ע"א וחגיגה דף י"ח ע"א]. אבל הכא כיון שעברו ימי צער עברו, וכתב שם: **ומכ"ש אחר ט"ו באב דלא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב, ואתיא יו"ט "ואפסקיה" ונסו יגון ואנחה ושבון ושמחה ישיגו**, וביושלמי סוף תענית וכו' דמיום ת"ב מתחיל חודש אחר ואנחנו קורין לו מנחם, עיי"ש, **ומבואר מדבריו הק' דאף דתיכף אחר ת"ב מתחיל חודש אחר בשמו "מנחם", מ"מ עיקר הוא אחר ט"ו באב דאז נסו יגון ואנחה ושבון ושמחה ישיגו.**

ובאמת נוכל להרחיב הביאור עוד הרבה יותר בגודל קדושת היום של חמשה עשר באב עם כל פרטי' וסגולתי', אולם לעת עתה אמרתי לנכון לבאר ענין אחד על יום המסוגל ט"ו באב, וזהו מקור וטעם מנהגן של ישראל וכן ראינו אצל גדולים וצדיקים שנהגו לאחל ולברך מיום זה בברכת 'כתיבה וחתימה טובה' וגם חתמו מכתבם מיום זה בברכת השנה, כ"כ ידוע המנהג אצל רבותינו הק' מסיגעט סאטמאר זיע"א להזכיר ענין זה של ברכת כתיבה וחתימה טובה בה'פתקאות' מיום חמשה עשר באב ואילך ברכת השנה לקראת השנה החדשה הממשמש ובא, וכן הובא בדרכי חיים ושלום אות תרפ"ד - דנוהגין מיום ט"ו באב ואילך לברך זה לזה בברכת כתיבה וחתימה טובה עיי"ש, ודורשי רשומות נתנו רמז לזה ד'חמשה עשב באב' עולה כמכוון 'כתיבה וחתימה טובה'.

וכנראה המנהג כבר התחיל עוד מתלמידי בעל שם טוב הק' נבג"מ, ומצאתי בספר 'גאון וחסיד' [מא' מזקני חסידי חב"ד] מסופר: דלעיר בארדיטשוב הזדמן הגה"ח רבי זלמן לייב אסטולין ז"ל מספר פעמים, שם שמע מזקני החסידים בעיירה זיכרונות שקיבלו אודות רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע, ומשמם היה חוזר בחודשים הסמוכים לתשרי - **זקני ברדיטשוב סיפרו לי שהברדיטשובֿער נהג לאחל מט"ו באב ואילך 'א גוטע כתיבה וחתימה טובה' עיי"ש.**

ופלא דגם בספר 'ארחות רבינו' [להגר"י קנייבסקי ז"ל] ח"ב, מביא שם - מה ששמע מחסיד זקן ת"ח ויר"ש שקיים את התורה במסירות נפש בגלות רוסי', והגר"י קנייבסקי ז"ל כבדו והעריכו ולקחו למלמד פרטי לנכדו שגדלו בביתו בילדותו, אשר מקובל מזקני חסידי ברדיטשוב שמקובל מהרה"ק ר' לוי יצחק מברדיטשוב זצוק"ל שמט"ו באב הי' מברך כתיבה וחתימה טובה ובלשון זה הי' מברך **'א גוטע כתיבה וחתימה טובה'** עיי"ש.

ובספה"ק 'קדושת לוי' בליקוטים על שבת נחמו וחמשה עשר באב מצינו רמז נאה וקדוש, וזלש"ק: חודש אב מתחילה עד ט"ו ארור, ומיום ט"ו באב ברוך, וזהו א"ב ראשי תיבות ארור ברוך עיי"ש, הרי מבואר ד"**הברכה**" מתחיל ביום חמשה עזר באב באב, ומובן אמאי מתחילין לברך איש את חבירו בט"ו באב.

עוד רמז נאה מצינו בספה"ק 'תפארת שלמה' מה שפירוש בדברי חכז"ל 'יום שהותרו השבטים לבא זה בזה' שיברך א' אל חבירו דייקא מיום ט"ו באב ואילך, ונעתיק לשו"ק: "לכן גם ביום ט"ו באב, שמתחיל להתנוצץ ימי הרצון, להיות הכנה על רצון ה' הבא עלינו לטובה, צריך להיות גם כן רצון כל איש כלול בחברו, להיות עומד ומצפה לראות טובתו. וזה הרמז בגמרא, יום שהותרו השבטים לבא

זה בזה. פירוש, **שכל אחד מבני ישראל ישפיע מברכתו וטובתו גם על חברו**", ע"כ.

ובשם הרה"ק מסאדיגורא זצוק"ל מובא בספר 'נר ישראל' [רוזין] - דפעם בט"ו באב שחל ביום שב"ק בעת אשר מרן מסאדיגורא זיע"א שתה לחיים בשולחנו הטהור אמר השי"ת יעזור שיהיה לנו כתיבה וחתימה טובה, ואח"כ אמר חסידים מברכים עצמם זה לזה ביום זה כברכת כוח"ט מנין להם המקור, על זה אומר אני, כי איתא בזוה"ק ח"ב קמ"ד: כל מה דעבד קוב"ה עילא ותתא כלא ברזא דדכר ונוקבא איהו, דהיינו כל הבריאה שעשה הקב"ה למעלה ולמטה הכל בסוד זכר ונקבה היא, ואומר אני כי ט"ו בשבט וט"ו באב הם ג"כ כבחינת זכר ונקבה, וט"ו באב היא בחינת 'נוקבא' בסוד דבריהם ז"ל שבו בנות ישראל יוצאות, וממנה ואילך תשש כוחה של חמה, ועל הט"ו שהיא כבחינת 'נוקבא' רמזו חז"ל בתחילת מס' יבמות חמש עשרה נשים [דהיינו נוקבא], ר"ל חמשה עשר באב שהיא בחינת נוקבא פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן פי' מהיום הזה ואילך יש התעוררות מלעילא לפטור את כלל ישראל מכל צרותיהן, **ולכן מברכין זה לזה בברכת כוח"ט**, עיי"ש כל הענין.

ובקובץ 'הבאר' שנה י"ג [שי"ל בשנת תרצ"ו בווארשא] - בענין התחלת ברכת כתיבה וחתימה טובה מביא ענין נפלא מאוד בשם הבעשה"ט הק', כפי מספר פעמים שמברך לחברו ב'כתיבה וחתימה טובה' מט"ו באב עד ר"ה, במספר הזה יהי' לו מליצים טובים ביום הדין, שכתב שם: "זה לא זמן כתב לי ש"ב וי"ד הרה"ח החו"ב שלשלת היוחסין מוה"ר ישראל ענגעלסבערג נ"י מלובלין, הבן יקר להרב הגאון החסיד מוה"ר יחיאל זצ"ל אבד"ק קמרוב שבעצמו שמע מפי הרה"צ ר' יעקב משה מקאמארנא זצ"ל בהיותו בלובלין שקיבל מהמגיד הק' מטריסק זצ"ל שקיבל מזקינו מטשערנוביל שקיבל מהבעש"ט זי"ע שקיבל מרבו אחי' השילוני - **שמט"ו באב עד ר"ה, שכמה פעמים שאחד מברך לחבירו בכתיבה וחתימה טובה, כמו כן שיגיע ימי ר"ה אשר כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, במספר הזה יהי' לו אז מליצים טובים בשמים אשר ילמדו עליו זכות**" עיי"ש.

ואגב אציין אשר בספר באורות מרדכי (קכ"ז) מהרה"ק רבי מרדכי'לע מנדבורנא זיע"א מובא שהיה נוהג לברך את המקורבים ושאר האנשים **בברכת שנה טובה כבר ממוצאי ט' באב!**, ונתן טעם לזה באמרו שהרי מיום זה ואילך כבר מתחילים להכין את השולחנות והכסאות לר"ה ויוה"כ וא"כ כבר מברכין איש לרעהו בברכת שנה טובה וכמובן שהתכוון להכנת הכסאות בעולמות העליונים.

ולעת כזאת ביום המשה עשר באב אשר הארת ימים הרחמים והרצון הבעל"ט מתחיל להתנוצץ, ראוי להעתיק בסיום אמרינו מה שמבואר בספה"ק בני ישששכר (מאמר ד אות ב) בהג"ה, אשר מחמשה עשר באב עד ראש השנה יום בריאת האדם (ויק"ר פכ"ט ס"א) הן מ"ה ימים גימטריא אד"ם, וזה לש"ק: והנה בריאת אדם בראש השנה הרי מ"ה ימים קודם היה כביכול עליית המחשבה, מ"ה בגימטריא 'אדם', והנה רק ישראל עלו במחשבה, זהו שאמרו (יבמות סא.) אתם קרויים אדם ואין וכו'.

ומרן רבינו שליט"א בספרו לב אהרן פ' עקב (שבסדר דברים הנערכת לדפוס) פי' בזה רמז נאה במאמר המשנה (אבות פ"ד מ"ה) אל תהי בז לכל אד"ם, היינו שלא תבזה מ"ה ימים הללו שבהם מתחילין ימי הרחמים והרצון, ואל יהיו ימים אלו קלים בעניך, וביאר בזה הפסוק ועתה ישראל מ"ה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה, ואמרו חכז"ל אין 'ועתה' אלא לשון תשובה, 'מה', הכוונה על אלו מ"ה ימי התשובה, שבהם ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה, ואם יבלו את זמנים הללו בריקניא, אזי מ"ה ה' אלוקיך שואל מעמך, שישאלו ויתבעו אותו ליום הדין על מ"ה ימים הללו. ודפח"ח.

ויה"ר שנזכה לנחמת ציון וירושלים וכמו שפי' מרן רביה"ק זיע"א בדברי יואל הפסוק בהפטורת הפרשה נחמו נחמו עמי וגו' בהקדם עפ"י מה דמובא בייטב פנים בשם אביו הגה"ק ר' אלעזר ניסן ז"ל לפרש מאמרם ז"ל (ירושלמי יומא פ"א ה"א) כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו, עפ"י מה שאמרו במדרש (איכ"ר פ"ד י"ד) דחורבן ביהמ"ק כיפר על עונות ישראל ולכן שפך הקב"ה חמתו על העצים ואבנים, כן עתה כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו ומשים אל לבו ענין החורבן ומצטער עליו ומחכה מתי יבנה, ע"י גודל הצער שיש לדור ההוא ממה שלא נבנה ביהמ"ק בימיו נתכפר להם כאלו נחרב בימיו, ומביא שם שאמר פי' זה לפני הישמח משה וא"ל ניחמתני. ובזה פי' מה שמבואר בילקוט (ילק"ש, ישעיה תמ"ה) אמרו ישראל לישעי': ישעי'ה רבינו, תאמר שלא באת לנחם אלא אותו הדור שחרב בית המקדש בימיו, א"ל: לכל הדורות באתי לנחם, 'אמר אלקיכם' אין כתיב כאן, 'יאמר אלקיכם', עיי"ש. וז"פ **כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו יקבלו ג"כ נחמה כמו אותו הדור שנחרב ביהמ"ק בימיו**, ולכן נאמר בפסוק 'נחמו נחמו' בכפליים נחמה לכל הדורות.

ונזכה כלנו יחד לכתיבה וחתימה טובה, שנה טובה מאושרת ומבורכת, בכל הפירושים והמובנים, לנו ולכל הנלוים אלינו, ולנחמת ציון וירושלים בעגלא ובזמן קריב.

מאת הג"ר יחזקאל שרגא שטיין שליט"א מרבני בוללינו וומסב"ג

המשך סדר קבלת שבת:

ה' מלך גאות לבש

מהותו של המזמור

מקור הראשון למזמור זה הוא מה שמצינו בפרקי דר"א (פי"א) דאדם הראשון לאחר שנברא ביום ערש"ק, באו כל הנבראים להשתחוות לו, אמר להם אדם הראשון בואו ונלך ביחד להמליך עלינו מי שבראנו, הלך אדם מעצמו והמליך אותו ראשון וכל הבריות אחריו, ואמר: ה' מלך גאות לבש.

מזמור זה שייך לכניסת השבת מצד היותו שיר שהלויים היו אומרים ביום השישי, ולשון הגמ' ר"ה (לא.): על שם שגמר מלכותו ומלך עליהם, וכעת נגמר יום השישי.

מזמור זה הוא המשך לשלפניו, בו נתבאר איך הקב"ה ינהג העולם לעתיד לבא בגאות ויעשה דין ברשעים, וז"ל המאירי על תהלים, בשתי מזמורים אלו נרמז אמונה בחידוש העולם והשגחה ושכר ועונש.

ומן הראוי לציין דפסוק ראשון שבמזמור זה, הוא מבין פסוקי המלכות שאומרים בתפילת מוסף בר"ה.

טעם אמירת המזמור

בראשונים לא מצינו שיאמרוהו לפני תפילת ערבית בליל שב"ק [אף במקומות שנהגו לומר מזמור שיר ליום השבת] מ"מ בשב"ק בבוקר בפסוקי דזמרא מצינו שקשרו שני מזמורים אלו, ואחר מזמור שיר ליום השבת אמרו גם ה' מלך.

וכ"כ הלבוש שם לגבי פסוקי דזמרא של שבת בבוקר, דהוא נדרש על כניסת השבת דכשסיים הקב"ה מלאכתו, נתעטף בתפארת לבושו, ולפיכך אומרים אותו ביום השבת.

אולם בכתבי האריז"ל כתב בהדיא לאמרו כאן בעת קבלת שבת.

משמעות המזמור עפ"י פשט

על איזה זמן נאמר המזמור הזה: רש"י בתהלים פי' דקאי אלעתיד לבא, וכמו ה' מלך דמזמור צ"ז וצ"ט דכולם הם תיאור על מה שיתרחש לעתיד לבא כשיתגלה כבוד מלכותו, אולם בגמ' ר"ה (לא.) לגבי שיר שהלויים היו אומרים בבית המקדש, מבואר דמזמור זה היו אומרים ביום ו' דוקא, מחמת שביום השישי נגמר מעשה שמים וארץ, ונגמר מלאכתו ומלך עליהם, מוכח דקאי אמלכות שמים דנתגלה מתחילה בעת בריאת העולם.

ה' מלך גאות לבש בשעת התגלות מלכותו, (אם ביום הששי של מעשה בראשית, אם לעתיד לבא) **נתלבש** הקב"ה בלבוש של **גאות**, וגם בלבוש של עוז, ללחום עם עושי רשע (כמבואר הרבה במזמורי לכו נרננה, דעיקר החלק של התגלות מלכותו נעשה ע"י שנראה לעין כל איך השי"ת מעניש הרשעים).

אף תכון תבל בל תמוט ועי"ז יתוקן העולם הנקרא תבל, (ובלשון הזה מצינו ג"כ לקמן במזמור צ"ו ה' מלך (הא') , ושם מפשיך ישמחו השמים ותגל הארץ, וכ"ה בדברי הימים שאומרים בל יום בהודו בתחילת הפסוקי דזמרא).

ואז יראו כולם **שנכון כסאך מאז מעולם אתה** דאף בשעת ההסתרה שלא ראו את התגלות השי"ת וכסא כבודו, באמת גם אז הי' מנהיג את העולם אלא שהי' בהסתרה.

ואף שבשעת הגלות **נשאו נהרות** אומות העולם **קולם, דכים**, מלשון דכא, שבר, כלומר גלי הים נשאו חלק התחתון שבהם, כלומר אף שהם שפלים הם מנשאים את עצמם, והם צועקים לית דין ולית דיין. והאמת הוא יותר **מקולות** של האומות העולם, שהם **משברי ים, אדיר במרום ה'.**

לפיכך **עדותיך**, העדות שנאמרה לנו ע"י הנביאים בשליחות ה', אודות **ביתך נאוה קודש נאמנו עלינו מאד** אף שעברה עלינו **אורך ימים**, ונקודה זו הוא מעין מזמור שקודם לפניו, בו ואתה מרום לעולם ה' דלבסוף יתגלה מלכותו ויראו איך הכל הי' לתכלית.

פ"ה מבואר במזמור זה דבעת שהשי"ת ימלוך על העולם בלבוש של **גאות**, (דהיינו לעתי"ל, ומעין זה הי' ביום ששי הראשונה) אז ינקום נגד האומות העולם שנמשלו לנהרות העושים רעש נגד ישראל, ואף שאנו אומרים מזמור זה בעת הגלות

שנמצאים עדיין בגלות, מ"מ נאמן עלינו דברי הנביאים שעוד יבוא יום זה במהרה, אף שעד הנה נתארכו הימים מאד.

ביתר הרחבה מזמור זה מדבר מג' שלבים של הבריאה, תחילה אמצע וסוף, **ה' מלך גאות לבש** לפי פירושו של הז"ל בגמ' ר"ה מיירי בתחילת הבריאה כשנתיישב מלכותו, **נכון כסאך מאז** דקאי על קריעת י"ם כמבואר בחז"ל (הובא לקמן, אז של אז ישיר) הוא באמצע כשניתקן העולם בעת יציאת מצרים ומתן תורה, **ה' לאורך ימים** קאי אלעתיד שימשוך מלכותו לעולם ועד.

עפ"י פנימיות ורמז

גאות לבש. החיד"א בשם האריז"ל: דגאות לבש הם אותיות גואל שבת, לרמז דבזכות השבת יבוא הגאולה.

בשל"ה תורה אור (אות צ"א) בהג"ה: נזכר כאן ג' לשונות, גאות לבש, לבש ה', אף תכון תבל, נגד בריאה יצירה עשיי', בהם התלבש הקב"ה כביכול.

התאזר. החיד"א בחומת אנך: **התאזר בגימ' תרי"ג** לרמז שהקב"ה מתלבש כביכול בתרי"ג מצוות.

נכון כסאך מאז מעולם אתה. בגמ' נדרים (לט:): שבעה דברים הי' קודם שנברא העולם ואחד מהם **כסא הכבוד**, ויליף מכאן נכון כסאך מאז, הכוונה לקודם שנברא העולם.

שמות רבה: אז ישיר משה, הה"ד נכון כסאך מאז, א"ר ברכיה בשם ר' אבהו אע"פ שמעולם אתה לא נתיישב כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה, לכך נאמר נכון כסאך מאז, דהכסא הכבוד נעשה נכון בעת שירת הים (הובא בקדושת לוי פ' בשלח ועוד).

נשאו נהרות. אף דעפ"י פשט הכוונה לאומות העולם, מ"מ עפ"י הזוה"ק ואריז"ל הכוונה לקדושה, מלשון ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן, דנהר הוא מרמז על המשכת קדושה למטה, ואומרים אותה כעת לרמז על הקדושה עליונה הנמשך למטה ביום השבת, וג"פ נהרות מרמז כ"א על מדריגה אחרת.

נשאו נהרות ק'ולם י'שאו נ'הרות

ר"ת ק"ן, וכן לקמן נ'אוה ק'דש י', ר"ת ק"ן, כתב האריז"ל לכוון דיש כעת עלי' לנשמת קין, ולעיל אצל מזמור כ"ט בז' קולות מרומז נשמת הב"ל, ה'בו ל'ה' ב'ני אלים, ה'שתחוו ל'ה' ב'הדרת קודש, כ"ז באה לכוון דעכשיו בעת קבלת שבת יש תיקון ועלי' לכל פרטי נשמות.

בספר דבר בעתו (להמקובל ר' ששון ב"ר מרדכי שנדוך, מחכמי באגדאד, רבו של הבן איש חי) כתב עד"ז, דבזה מבואר מה שאמר האריז"ל דקבלת שבת מקרב הגאולה, דכיון דיש תיקון לנשמות, כ"כ מסוגל הזמן לקירוב הגאולה.

י' ל'אורך י'מים

כתב באריז"ל לכוון ר"ת **שם יל"י** שהוא שם השני משמות ע"ב, המסוגל **להעלאות ניצוצין**, וכתב דבשבת הוא עולם התיקון ואין צריכים בירור לפיכך מבררין הכל לפני השבת.

ושם זה יוצא גם מפסוק י' ילחם לכם, ושם העלו ניצוצות ממצרים ועי"ז נתבטל (אגרא דפירקא קע"ד) וגם בסוף הודו בכל בוקר בפסוקי דזמרא מסיימים, כ' גמ'ל על"י ס"ת שם זה, דגם שם בסוף עולם העשי' עוסקים בהעלאת ניצוצים עד ברכת ברוך שאמר, וגם י' ל'מבול י'שב, שבסוף מזמור כ"ט הכו לה' בני אלים, ר"ת שם זה.

ושם קודש זה ג"כ מסוגל לרפואה, והיינו דאמרינן בגמ' (ברכות הּ:) י'הב ל'י י'די ואוקמא (אגרא דפירקא שם).

קדיש

פתיחה אודות קדיש בכלל

מחמת ג' סיבות אנו באים להתפלל בבית המדרש בציבור (הוין מקדושת בית הכנסת שהוא ענין בפ"ע): **א.** להתפלל שמונה עשרה בציבור. **ב.** לשמוע חזרת הש"ץ ולענות אמן עליו כדי שניחשב כמתפלל פעמיים, וגדול העונה יותר מן המברך. **ג.** כדי לענות על דברים שבקדושה שאין יכולים לענות ביחידות, כגון עניית ברכו, קדושה, וקדיש [וביום ב' וה' יש חיוב נוספת של שמיעת קריאת התורה, מתקנת משה רבינו ונביאים שבזמנו].

אמירת קדיש ואמן יהא שמי' רבא חשוב יותר מעניית קדושה וברכו ואמן, כמבואר במ"א תחילת סימן נ"ו, וידוע דברי התוס' בשם מהזיר ויטרי דמה שאומרים אותו בלשון ארמי הוא כדי שלא יקנאו בנו המלאכים, מה שלא נמצא כן בשאר שבחים, עד כדי כך שבגמ' ברכות כ"א איבעיא לן אי יש להפסיק לעניית איהש"ר באמצע שמונה עשרה.

ענין אמירת קדיש כאן

הנה במהותו של קדיש זו מצינו ב' נידונים: **א.** האם הוא קדיש יתום שלאחר מזמורי קבלת שבת, או קדיש השייך לערבית. **ב.** ועל צד שהוא קדיש יתום יש לדון אי שייך ליום שישי או ליום שבת, ונפק"מ לבעל היארצייט מי יאמרנה. האם מי שיש לו יארצייט ביום ו' או מי שיש לו יארצייט ביום שב"ק.

(א) שייך לאבלים וליתומים. הנה במ"א סימן קל"ב

בהלכות קדיש יתום כתב **דקדיש זו שייך לאבלים**, ומוסיף דאם יש יארצייט לאחד מחבורה של מקבלי שבת אז יטילו גורל בין האבל ובין היארצייט [בזמניהם לא הי' נהוג שכל החיובים אמרו קדיש כבזמנינו, אלא רק אחד מהמתפללים אמר קדיש, וכשהי' כמה חיובים כגון כמה אבלים ובעלי יארצייט היו מטילים גורל ביניהם].

כוונת המ"א הוא לשיטתו מסימן רס"א דמנהגינו שאף שאומרים מזמור שיר ליום השבת, מ"מ אינו נחשב לקבלת שבת בזה, ומיירו כאן כשהיארצייט הוא ביום השבת לפיכך ס"ל דהקדיש לא שייך להיארצייט דעדיין לא קיבלו שבת, חוץ אם הוא מאותן חבורה של מקבלי שבת שהיו אומרים לכה דודי ובואי כלה והם קיבלו השבת כבר לפיכך שייך לו הקדיש כשיש לו יארצייט ביום השבת, וכתבו הפוסקים דבזמנינו דנהגו כו"ע לקבל שבת במזמור שיר (וכמש"כ הפ"מ ועוד בסימן רס"א) **א"כ** ודאי שייך הקדיש ליארצייט של שבת. אולם בדרכי חיים ושלום כתב דהמנחת אלעזר בעצמו נהג לומר קדיש זו, הן כשהי' לו יארצייט בערש"ק והן שהי' היארצייט ביום שב"ק.

וכן נהגו ברוב תפוצות ישראל דהקדיש שייך ליתומים ולבעלי היארצייט, וכ"ה מנהג צאנז, דינוב, בעלזא, ועוד.

ויש לציין עוד מה שכתב בקצה המטה על מטה אפרים (דיני קדיש תחילת שער ג) דהיות **עיקר עליות נשמות שהיארצייט שלהם הוא בשבוע הבאה הוא בשבת שלפניו**, מה"ט נהגו הרבה לעשות תיקונים בשבת שלפניו, לומר קדיש, להתפלל מוסף, ומנהג זידטשוב להתפלל פסוקי דזמרא בשבת שלפניו ע"ש שמזמור עריצים, ויש נוהגים להתפלל קבלת שבת ולומר קדיש עליו, כי הוא מלוות נשמות, ע"כ.

ויש להסמיך כאן דברי האריז"ל אצל מזמור שיר ליום השבת: דמשה רבינו משתדל בכל ערב שבת להעלות הנשמות שנפלו בעמקי הקליפות ואינם יכולים לעלות משם, וכן נשמות בני אדם התחתונים שאין בידם מעשים טובים הראויים לעלות, יורד משה רבינו וכמה רבבות נשמות צדיקים עמו, ומעלה **נשמות של החיים והמתים** כל אותם שאינם יכולים לעלות בעצמם, ע"כ.

היוצא מזה שעכשיו בזמן קבלת שבת, הוא זמן עליות נשמות המתים ג"כ, וכ"ה בזוה"ק ויחי (רכה).

(ב) בכמה מקומות נהגו דקדיש זו הי' שייך <u>לאיש חשוב</u>.

באמרי קודש להרה"ק ר' אורי מסטרעליסק מובא: שלשה קדישים **אינם שייכים ליתום** אלא הם קדישים על ענינים כוללים, הקדיש שלאחר קידוש לבנה, שלאחר ספירת העומר, ושלאחר קבלת שבת.

וכעין זה באמרי פנחס (שבת אות מ"ז) הקדיש שלאחר עלינו במוצ"ש, שלאחר קידוש לבנה, ושלאחר ספירת העומר הם **קדישים יקרים מאד**, ולא הניח ר' זושא לאמרו לאבלים ואמרו הוא בעצמם. וכ"ה בילקוט אוהב ישראל: דאמר הקדיש בעצמו אף כשלא התפלל לפני התיבה.

(ג) ובכמה מקומות המנהג <u>שהש"ץ</u> אומר קדיש זו: וכ"ה המנהג בקארלין [סלונים, לעלוב], זידטשוב [קאמארנא, ספינקא], סיגוט [סאטמאר].

וכ"ה בשלחן הטהור קל"ב ח': וקדיש שלאחר מזמור שיר שייך להיתום, אולם נכון שיאמרנה הש"ץ בשביל כל הנשמות הידועים לו.

ביאור וטעמי חילוקי המנהגים בזה

עפ"י פשט אמירת הקדיש כאן הוא כמו אחר אמירת תהלים ושאר פסוקים, וכמו"כ כאן אחר שאמרו מזמורי קבלת שבת מסיימים בקדיש, ולפי"ז שייך לאבלים וליארצייט.

עפ"י האר"י קדיש זו הוא חלק מעליות עולמות של תפילת ערבית של ליל שבת, וכתב שם חשבון על ד' קדישים של ליל שבת קודש (א' כאן, ב' לפני שמונ"ע, ג' אחר מעין שבע, ד' אחר מזמור ה' רועי לא אחסר) ולפי"ז הוא חלק מהתפילה ושייך שפיר לבעל תפילה.

והנה שם באריה"ק כתב לומר חצי קדיש לפני ברכו ממש, וכמו שאנו אומרים חצי קדיש לפני ברכו בתפילת ערבית דחול, וכ"ה מנהג חב"ד לומר שתי פעמים קדיש, א' קדיש יתום אחר ה' מלך, והב' חצי קדיש לפני ברכו, ובחב"ד נהגו לומר גם בחול חצי קדיש תיכף לפני ברכו ואמרים פסוקי והוא רחום לפני קדיש, כדי להסמיך חצי קדיש לברכו ממש, כמו שהוא אצלינו בברכו דשחרית דאומרים חצי קדיש ממש לפניו (וכ"ה באשל אברהם סי' ס"ט). אולם אנו אין נוהגים כן אלא סומכין על קדיש שאומרים אחר מזמורי לכו נרננה וקבלת שבת שהוא נחשב גם לקדיש שלפני תפילת ערבית דשבת (כ"ה בליקוטי מהרי"ח, אולם יש מדחין דא"כ הי' לנו לאמרו לפני ברכו ממש, אע"כ דבקדיש שלפני ברכו אין אנו נוהגים בו בשבת וכמו במוצ"ש. (ויותר מזה מצינו בשלחן הטהור לקאמארנא סימן רל"ז ב' כתב דבכל יום שאין אומרים בו תחנון אין אומרים פסוקים וקדיש לפני ברכו של ערבית) וקדיש זה הוא רק קדיש שלאחר אמירת מזמורים ואין לו שייכות למעריב).

[וע"ע לקמן בשם באה"ט ושערי תשובה סי' נ"ו אודות מעלת קדיש זו, דעפ"י פנימיות מקבלים בקדיש זו תוספות רוח של שבת, ונקרא שם קדיש דברכו].

עפ"י חסידות, קדיש זו מסוגל מאד לתיקון ובפרט להעלאות ניצוצות, ולפיכך הי' שייך לאדם חשוב.

דהנה נקודת הקדיש עפ"י פנימיות הוא העלאות התחתון למעלה, הן עליית עולמות בכלליות, ומה"ט בשחרית אומרים קדיש בין כל עולם לעולם, כגון אחר קרבנות כשנגמר עולם עשי' ועוברים לעולם יצירה אומרים קדיש, וכן בין פסוקי דזמרא לברכת קריאת שמע, וכן להיפך אחר שמונה עשרה, ואכהמל"ב, והן נשמות פרטיות ומה"ט מסוגל לעלות נשמות מגיהנום, וכן להעלותם מג"ע לג"ע שלמעלה ממנה, וזהו עיקר הטעם שאבלים אומרים קדיש במשך י"א חודש ואה"כ ביום היארצייט.

ומעתה כיון שבקדיש זה נגמר קבלת שבת, שזמן כניסת השבת הוא זמן העלאה של התחתונים לעולמות עליונים, הן עליית עולמות (כמבואר באריז"ל) הן עליית נשמות (כמבואר בזוה"ק תרומה) והן עליית ניצוצות (כמבואר מבעש"ט) והן כל הדיבורי תורה ושאר הדיבורים של כל ימות השבוע (המגיד ממעזריטש ותלמידיו), כולן נגמר ע"י קדיש זה.

וידוע העובדא, הובא בס' אהל נפתלי [תולדות הרה"ק הזרע קודש מראפשיין] ובעוד מקומות: שהרה"ק מהר"י מבעלזא זי"ע סיפר שכ"ק אביו מהר"ש מבעלזא זי"ע היה בחורף בשנת תקפ"ז אצל הרה"ק מראפשין בעיר ראווא על שבת, וכבדהו הראפשיצער רב את הרה"ק מהר"ש מבעלזא להתפלל מנחה לפני התיבה והוטב מאד בעיני הרה"ק מראפשין, ואחר תפילת מנחה ניגש אליו הראפשיצער רב ואמר לו בעלזער רב קחו עמכם את האנשים שלכם ולכו להתפלל קבלת שבת בביהמ"ד אחר, ואנכי אתפלל כאן לפני התיבה, ואמר לו פעם שנית ופעם שלישית והוא לא שם לבו לדבריו ונשאר שם, והרבי מראפשין התפלל לפני התיבה כדרכו בקודש, אחר התפילה אמר הרה"ק השר שלום לבנו הרה"ק ר' יהושע'לע הידעת מדוע לא רצה הרבי מראפשין שאהי' בבית המדרש בעת תפילתו קבלת שבת, אגלה לך הטעם כי דרכו בקודש היה לומר בעצמו הקדיש יתום, כיון שהקדיש הזה יש בו מעין קדיש של זרובבל בן שאלתיאל שיאמרנה לעתיד לבוא, ועי"ז יעלה כל נשמות הנידחים מגיהנום, והוא ידע שב"ה יש לי מה טוב ואקבל את ההשגה, ועל כן רצה שאעזוב את הבית המדרש, וב"ה לא עזבתי הבית המדרש וקיבלתי אותו.

ובענין הקדיש של זרובבל בן שאלתיאל, מבואר בחז"ל שלעתיד לבוא ידרוש השי"ת כביכול תורה וזרובבל יהי' המתורגמן, ואחר הלימוד יאמר זרובבל קדיש ועי"ז יצאו כל הנשמות מגיהנום, וז"ל הילקוט שמעוני (ישעי' פרק כ"ה סימן תכ"ט על פסוק שומר אמונים, והובא בנוסח שונה קצת בתנא דבי אלי' זוטא פ"כ, והזוהר בקצרה ביסוד יוסף פ"ד): **אל תקרי שומר אמונים אלא שאומרים אמן, שכשביל אמן אחד שעונין רשעים בתוך גיהנם ניצולין מתוכו,** כיצד, עתיד הקב"ה להיות יושב בג"ע ודורש וכל הצדיקים יושבים לפניו, וכל פמליא של מעלה עומדים על רגליהם וחמה ומזלות מימינו של הקב"ה ולבנה וכוכבים משמאלו, **והקב"ה יושב ודורש תורה חדשה שעתיד ליתן על יד משיח** וכיון שמסיים ההגדה **עומד זרובבל בן שאלתיאל על רגליו ואומר יתגדל ויתקדש** וקולו הולך מסוף העולם ועד סופו וכל באי עולם כלם עונים אמן, **ואף רשעי ישראל שנשתיירו בגיהנם עונים ואומרים אמן מתוך גיהנם** ומתרעש העולם עד שנשמע קול צעקתם לפני הקב"ה, והוא שואל מה קול הרעש הגדול אשר שמעתי, ומשיבים מלאכי השרת ואומרים לפניו רבש"ע אלו רשעי ישראל שנשתיירו בגיהנם שעונים אמן ומצדיקים עליהם את הדין, מיד מתגלגלים רחמיו של הקב"ה עליהם ביותר ואומר מה אעשה להם, באותה שעה נוטל הקב"ה מפתחות של גיהנם בידו ונותן להם למיכאל ולגבריאל בפני כל הצדיקים, **ואומר להם לכו ופתחו שערי גיהנם והעלו אותם, מיד הולכים עם המפתחות ופותחים שמונה אלף שערי גיהנם,** מה עושין מיכאל וגבריאל באותה שעה תופסין ביד כל אחד ואחד מהם ומעלים אותם כאדם שהוא מקים את חברו ומעלהו בחבל מתוך הבור, ועומדים עליהם באותה שעה ורוחצין וסכין אותם ומרפאין אותם ממכות של גיהנם, ומלבישים אותם בגדים נאים ומביאים אותם לפני הקב"ה ולפני כל הצדיקים, כשנכנסין לפתח גן עדן נכנסין מיכאל וגבריאל תחלה ונמלכין בהקב"ה, משיב הקב"ה ואומר להם הניחו להם ויכנסו שיראו את כבודי, **וכיון שנכנסין נופלין על פניהם ומשתחוין לפניו ומברכין ומשבחין שמו של הקב"ה,** מיד הצדיקים גמורים וישרים שהן יושבין לפני הקב"ה נותנים הודאות ורוממות להקב"ה.

ועי' באגרא דכלה פ' בראשית (צירופי בראשית אות ז') שכתב: בראשי"ת ר"ת בן ש'אלתיאל י'ענה א'חר ת'חיית ר'דומים.

הרי לפנינו דקדיש הוא ענין של העלאה אחר שנגמר הענין, ולעתיד לבוא כשיגמר הימות הגלות יהי' קדיש שבו יתעלו כולם אפי' הרשעים מגיהנם, ומעין זה יש לנו בכל גמר ששת ימי המעשה, שנגמר בו יומות החול של שבוע זו, שבו יכולים לעלות את מה שלא נתעלה עד עכשיו.

אמירתו בעמידה דייקא

בבאה"ט סימן נ"ו בשם מהר"י סרוק דיש לעמוד בקדיש של ערבית דליל שבת, ובשערי תשובה שם בשם שלמי חגיגה דהכוונה לקדיש שלפני מעריב, **שבו מקבלים תוספות רוח של שבת** (ואף שבאריז"ל שלפנינו כתב שמקבלים תוספת רוח אצל ברכו, צ"ל דס"ל דקדיש זו כיון שהוא הקדיש שלפני ברכו הוא ענין אחד עם הברכו).

חוקים להורותם

הלכות ודינים, מפסקי הראשונים והאחרונים, עם תוספת ביאורים ועיונים שונים

נו"נ ע"י הרב הגאון דומ"ץ דקהילתינו שליט"א

הלכות המצויים להנוסעים למקומות הנופש (א)

כשרות

כשרות המאכלים

כשקונים מאכלים יש ליתן שימת לב האם יש חותמת מכשרות הראויה, דישנם מוצרים ללא השגחה ראויה, שדומים מבחוץ למוצרים עם השגחה ראויה.

חימום במיקרוגל

השוהה בדירה המיועדת לשכירות, וברצונו לחמם מאכלים במיקרוגל, יניח את המאכל בתוך שני כלים סגורים מכל הצדדים או שני נילונים סגורים היטב.

עצה זו היא לשימוש בדרך עראי, אולם בבית לכתחילה אין להשתמש בקביעות באותה מיקרוגל למאכלי בשר וחלב אפילו כשהם סגורים, דאפשר לבוא לידי מכשולות (קו' מבית לוי).

חימום בתנור

הרוצה לחמם מאכל בתנור, יניח בתוך שני כלים סגורים, וכן יכול להניח המאכל בניילון ויניחה בתבנית המיועדת לשימוש חד פעמי.

שימוש בפלטה

הרוצה להניח מאכלים על הפלטה, ינקה את הפלטה היטב, ויכסנה בנייר כסף [זילבער פאפיר], ואם ברצונו להניח מאכלים בלא סיר, יניח שני ניירות ביניהם.

מיחם של מים

במיחם מחו"ל צריך לידע שטבלוהו כראוי, או שפטור מטבילה מחמת סיבה [כפי שמצוי מחו"ל בעלות ישראל, אולם צריך הכשר לזה].

נטילת ידיים לסעודה בים וברכ

נטילת ידיים לסעודה במי הים

מי הים אין ליטול בהם הידיים עם כלי, ואפשר להטביל בהם את הידיים, ויברך על טבילת ידיים, ואין צריך לנגב הידיים כשאינו מאוס עליו לאכול בלא ניגוב (כיון שהמים מלוחים ואינם ראויים לשתיה פסולים לנטילה וראויים רק לטבילה).

נטילת ידיים לסעודה במי בריכה

לכתחילה אין ליטול הידיים במי בריכה בין נטילת הידיים ובין טבילת הידיים, ובשעת הצורך שאין לו מים אחרים יש להקל (דלכתחילה יש לחוש שהמים נפסלו לנטילה מחמת מלאכה, וכן לטבילה מחמת זוחלין שמכוח הפילטע"ר).

נטילת ידיים לסעודה במעיינות ונהרות

במעיינות הנובעים מהאדמה מותר לטבול הידיים, ובנחלים ונהרות שזוחלים ואינם עומדים במקום אחד אין לטבול בהם הידיים, אלא ישאב בכלי ויטול כרגיל.

נוסע בדרך ואין לו מים

ברצונו לאכול פת ואין לו מים, אם יכול להשיג מים במשך 72 מינוט בדרך לפניו [בנסיעה או ברגל] או 18 מינוט לאחריו או לצדדיו, אין לו לאכול פת בלא נטילת ידיים, ואם במשך 72 מינוט לפניו וגם במשך 18 מינוט לאחריו או לצדדיו לא יוכל להשיג מים, מותר לאכול פת כשכורך ידיו בכיסוי במשך כל האכילה, והמחמיר שלא לאכול כלל בלא נטילת ידיים תבוא עליו ברכה.

כלי לנטילת ידיים

לכתחילה יש ליטול בכלי רגיל, ובדיעבד אפשר ליטול בכלי חד פעמי, ויקפיד שהכלי תהא שלם, ובדיעבד יכול ליטול מבקבוק כשהשפיכה הוא ברצף ללא הפסקה.

הילולא רבא

מאמרים יקרים, עובדות וסיפורי קודש יקרים
מצדיקים קדושים וטהורים, בעלי ההילולא זי"ע

הוי רץ כ"צבי" לעשות רצון אביך שבשמים

לפני מסירת השיעור היה רבינו [הגה"ק רבי אברהם שמואל בנימין סופר אב"ד פרעשבורג בעל כתב סופר זיע"א] פותח בדברי צחות להרחיב לב התלמידים, ומסופר על כך, כי בחתונת בנו, רבי שמעון, בחודש אדר תר"ל, הכיר מקרוב את הרה"ק רבי הירש מליסקא זצ"ל, למחרת לפני הרצאת השיעור הפליג רבינו בשבח הצדיק מליסקא, ואף המליץ, "הוי רץ כצבי לעשות רצון אביך שבשמים" (אבות ה' כ') כרבי צבי מליסקא".

"יקרת כתב סופר" עמ' מ"ו

י"ד מנחם אב

הגה"ק רבי הערשעלע ליסקער זי"ע

רבינו הרה"ק רבי צבי הירש זי"ע נולד בחודש אייר בשנת תק"ן לאביו הרב רבי רבי אהרן ז"ל (הי"צ כ' אב). ולאמו הצדקנית מרת שרה, אשר רבינו סיפר עליה אשר שנים רבות קמה בחצות לילה ובכתה על גלות השכינה ובדמעות עיניה רחצה את מצחו. רבינו נקרא על שם רבי צבי הירש אביו של מרן בעל הישמח משה ז"ל, לימים כאשר ראה אור דרכי החסידות (ראה מעשה פלא בזה לקמן) נסע להסתופף בצל צדיקי דורו רבותיו, רבו מובהק מרן בעל ישמח משה זללה"ה. הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב זללה"ה. הרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זללה"ה. הרה"ק מרוזשין זללה"ה. הרה"ק השר שלום מבעלזא זללה"ה. במיוחד נסע להסתופף בצל הרה"ק מצאנז זללה"ה שחיבבו מאוד, הנהיג את עדתו בעיר ליסקא שבמדינת אונגארין, והוא בדורו היה זה שהזריח אור תורת הבעש"ט ודרכי העבודה והחסידות באונגארין. מתלמידיו הידועים הם הצדיקים הק' רבי ישעי' מקרעסטיר, רבי הערצקא מראצפערט, בעל בית שערים. בעל קול אריה. בעל תבואות השדה. בעל לבושי מרדכי. בעל יד יצחק. בעל בית היוצר. בעל אבני אליהו. בעל מטה נפתלי, ועוד זכר כולם לברכה לה"ה. תורתו היא לו נדפסה בספריו הקדושים אך פרי תבואה, הישר והטוב. נסתלק לגנזי מרומים אור לי"ד אב שנת תרל"ד ומנוחתו כבוד בעיר ליסקא. ועל מצבתו חרות: פ"נ הרב המאור הגדול הגאון הקדוש מה"ו צבי במר"ה אהרן ז"ל אב"ד דפה"ק, צדיק יסוד העולם, נר ישראל והדרו, רבים הלכו לאורו, רכב ישראל ופרשיו, חכם הדור, אוהב ישראל, משכיל אל דל, משביר לכל עם הארץ, חסיד ועניו, בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, חריף ובקי בנגלה ובנסתר, נפטר אור לי"ד מנחם אב ש' תרל"ד לפ"ק תנצב"ה.

ותורה יבקשו מפיהו

רביה"ק בעל ברך משה זללה"ה סיפר בהזדמנות אחת כי פעם אחת ראה והתבונן בההסכמה חנלחבה שכתב זקינו מרן הקדוש בעל דברי חיים על הספה"ק אך פרי תבואה להרה"ק מליסקא זללה"ה, ואשר על כן בכל השנה שלאח"ז למד בכל שבוע את האך פרי תבואה עד גמרו את כל הספר, ואמר רבינו שצריכים ללמוד במתינות בספר זה כדי להבין את כוונתו.

אלה מסעי

עוד יזכור לנו אהבת איתן אדונינו

דבר פלא ידוע מרביה"ק בעד"י זללה"ה שהיה לו ענין לדבר מהרה"ק מליסקא זללה"ה בימי ר"ה, והעידו עדי ראיה כי בשני הימים דר"ה שנת תש"ח לפני תקיעת שופר, וכן חזר אותו הדבר בשני ימים דר"ה שנת תש"ט. טרם שנכנס רבינו לביהמ"ד לתקיעת שופר, אמר רבינו למקורביו, שלפני תקיעת שופר מסוגל לדבר מצדיקים הקודמים, כדי שזכותם יגן עלינו וימתיק הדינים, והתחיל לדבר מהרה"ק ר' צבי הירש מליסקא זי"ע, בעמח"ס אך פרי תבואה.

בר"ה שנת תש"ח, סיפר רבינו מעשה מהרה"ק מליסקא, שפעם אחת נסע לאוהעל ביום כ"ח תמוז, ליומא דהילולא של הרה"ק הישמח משה זי"ע. הוא השתטח עצמו לזמן קצר על הציון, ומיד נסע הביתה, שלא כדרכו, שהיה נח קצת באכסניא באוהעל, ששם היה מברך את העולם והפטירם לביתם, ורק אח"כ נסע הביתה. ובאותו שנה לא הרשה את הציבור ליכנס אצלו לברך ולהתברך, רק מיד נסע הביתה לליסקא. כששאלו אותו מדוע ממהר כל כך לנסוע הביתה, ענה הרה"ק מליסקא זי"ע, שראה איך רבו הישמח משה עומד על ציונו וכפיו פרושות השמים, ומברך כל האנשים שבאו להשתטח על ציונו, ולכן נוסע מיד הביתה כדי להביא אתו את הברכה, ואינו רוצה לברך את העם, כי אינו רוצה להיות מורה הלכה בפני רבו.

בשנה שלאחריו, שנת תש"ט, חזר רבינו וסיפר שוב לפני תקיעת שופר בשני הימים מימרא, או סיפור, של הרה"ק מליסקא זי"ע. וראו שרבינו יש לו ענין מיוחד להזכיר זכותו של הרה"ק מליסקא זי"ע לפני תקיעת שופר. וכן סיפרו המשמשים בקודש בשנים שאחר מכן, עד השנה האחרונה להסתלקותו, שכמעט בכל שנה הזכיר רבינו עובדא או דבר תורה מהרה"ק מליסקא זי"ע, והוסיף שלפני תקיעת שופר מסוגל לדבר מצדיקים. ופעם אחת רק הזכיר "שהרה"ק מליסקא היה ערליכע איד" ותו לא. וזה היה אחד מן הענינים הנפלאים שראו אצל רבינו, ששום אחד לא היה לו השגה בזה, שביליו במים רבים ועקבותיו לא נודעו.

מחזור דברי יואל ר"ה, ועוד.

מילי דהילולא

ניצוצות מתורת בעל ההילולא, ופנינים מהדרכתו בעבודת הקודש

מנחם אב - כאב את בן ירצה

החודש "מנחם" וחציו השני "אב", ועוד עלה בדעתי על הא דאנו מקדשין את החודש 'אב' וקורין אותו 'מנחם אב', דהנה י"ל דלכן היה החורבן בחודש 'אב' דוקא, על פי דידוע דאם בן אחד חוטא נגד חבירו, הוא מוסר עליו לאביו, ואביו ג"כ אינו רוצה שיהיה איזה עוולה לשום אחד על ידו, על כן עושה לו משפט חרוץ יותר מאשר היה חבירו עושה לו. וכן גבי ישראל ג"כ הולכין ומוסרין עליהם בחודש 'אב' דוקא. אמנם יש מעלה ג"כ בזה, וכמו שנאמר (משלי ג, יב) "וכאב את בן ירצה", שאחר זה מנחם לבנו ומפייסו, ולזה נקרא 'מנחם אב' על שם שהשי"ת בודאי ינחמנו מזה וכו'.

אך פרי תבואה (פר' דברים)

וברך את לחמך ואת מימיך

פעם שבת חו"ז הגה"ק בעל אמרי דוד מטאקאי זצ"ל שהיה מגדולי תלמידי החתם סופר זי"ע, אצל הרה"ק בעל אך פרי תבואה זי"ע מליסקא, ובשלחנו הטהור של הרה"ק מליסקא זי"ע כשחילק הרה"ק שיריים, לא נתן לחו"ז זצ"ל שיריים באשר דע כי הוא מעדת אשכנזים שלא ניסו באלה, ואחר שהשלים לחלק את השיריים שאלו חו"ז הגאון זצ"ל את הרה"ק, היכן נמצא בש"ס ופוסקים מקור למנהג זה לחלק שיריים. ענה הרה"ק מליסקא זי"ע ואמר, כי יש להביא מקור לזה מדברי גמרא (הוריות י"ג) שהאוכל ממה שאכל עכבר וממה שאכל חתול, משכחים את הלימוד כי נשאר רוח טומאה על המאכל, וא"כ הנה ידוע שמידה טובה מרובה ממדת פורעניות, והלא הדברים ק"ו למי שאוכל ממאכלים שאכל ממנו איש צדיק שפיו קדוש וטהור, וחולק השיריים בידיו שהם נזהרים להתנהג בקדושה וטהרה, וכך המשיך הרה"ק מליסקא זי"ע לחשב כל האברים שבאדם, איש כזה בודאי יש באפשרות להמשיך על בני אדם ע"י אכילת השיריים ממאכל שלו קדושה יתירה ומדות טובות ומזוכות. וכאשר שמע חו"ז זצ"ל דברים אלו מפורש יוצא מפה קדשו של הרה"ק, נתלהב כל כך עד שלקח בידו את הקערה שאכל ממנה הרה"ק מליסקא זי"ע, ואכל הכל עד כדי כך דאף לא נשאר בה רק שיירי מרק, אז הטביל עשר אצבעותיו בקערה וליקקם עד שלא נשאר בה כלום.

גדול בישראל, עמ' ש"ב

למען תספר

גדולים מעשי צדיקים וסיפורי נפלאות וישועות

מבקש ה' יבא אל אהל מועד

סיפר הרה"ק מליסקא ממעשה התקרבותו לדרך הבעשטה"ק זי"ע, כי בימי עלומיו היה לומד באחת הישיבות הגדולות, ורבותיו היו מתנגדים לחסידות, וכמוהם גם הוא, אחר חתונתו התענה פעם אחת הפסקה כמה ימים, על מנת להשלימה משבת לשבת, ומפני שלא יכול ללמוד מפני התענית, הלך ברגל אל רבו, וכשבא אליו נתעלף, ושכב כחתיכת עץ בביטול ההכרה והחושים, וכמעט שחשבוהו כמת, בעמל הרופאים הקיץ, ולתמהונו הגדול נפקחו עיניו בפעם אחת, לקרוא מעל מצחות כל איש את מעשיו הרעים והטובים שעשה, וכה נודע לו מה טיבם של חביריו, ומה טיבו של רבו. שמר הדברים בלבו, והחליט לנסוע עתה לגאליציא, לתהות על קנקנם של הצדיקים תלמידי הבעש"ט הק' דשם, ומצחם יגיד לו מה טיבם, קם ונסע ראשונה לראזדוויל אל רבו הגה"ק [רבי יהודה צבי], אחרי כי הוא עכ"פ גאון בנגלה ג"כ, וכדאי לנסוע אליו בזכות תורתו, כשבא אליו הביתה ונתן לו שלום, מיד אמר לו הגה"ק בתלונה, אם אדם מתענה חצי הפסקה, כבר קנה עולמו בשעה אחת, להיות צופה נסתרות ומבקר אחרי מומים של צדיקים, לאט לך אברך יקר, לא יולד חוזה ביום אחד, ועי"ז מיד נסתלק ממנו כל הגדלות שלו, ועיניו לא יספו לראות כלום על מצחות האנשים, ויהי כאחד האדם, יהיה איך שיהיה, מביאה ראשונה לבית הצדיק נתרפא מהגדלות, ונוכח בלי כל קריאה על המצח, כי איש קדוש הוא הגה"ק ורוח הקודש שורה עליו, נשאר בביתו לאיזה זמן ולמד ממנו תורה ויראת ה', משם נסע להכיר את הצדיק הקדוש רבי מאיר'ל זצ"ל מפרעמישלאן, וכמעט שדרכו רגליו על מפתן חדרו, אמר לו הגד נא אברך, האם היטב כיבד אותך הרב מראזלא (האט דיך דער ראזלער רב גוט מכבד גווען), נוכח, כי יש ה' במקום הזה, גם בראזדויל וגם בפרעמישלאן, עיני שני הצדיקים צופות ברוח הקודש, ומאז התמסר לדרכי החסידות בכל כוחו, עד שזכה להיות לרבן של חסידים בכל ארץ אונגארין.

צבי לצדיק (זידיטשויב – להר"מ בראוער, החדש) עמ' קל"ד

מעשה מופת ופלא

סיפר לי זקיני רבי יעקב יוסף לעפקאוויטש ע"ה, שפעם אחת כשהיה אביו הרה"ח רבי יצחק אייזיק ע"ה בליסקא, אמר לו הרה"ק מליסקא זצ"ל טרם נסיעתו משם, הנך נוסע בפיאקער, כל מי שיבקש ממך על הדרך שרוצה לעלות על העגלה תקחנו אתך, זקיני נסע לדרכו, ובאמצע הדרך עצרו אותו שני זשאנדארן וביקשו ממנו שיקח אותם על העגלה, מתחילה לא היה לו חשק, אבל נזכר בדברי הרה"ק ונתן להם לעלות על העגלה, זקיני אמר להם שעליו לנסוע לבערעגסאז להוציא מעות מהבאנק כי למחר יש יום השוק בעירו לאניע [באניע], והסכימו, נסע זקיני לבערעגסאז והוציא את המעות מהבאנק, והמשיך לעירו, כשהגיעו לעירו, אמרו לו הזשאנדארן שרוצים לישון בביתו, ובלית ברירה הסכים זקיני, ונתן להם לאכול ולשתות והכניס אותם בקאמער ושם שכבו לישן. באמצע הלילה שמע זקיני נקישות בדלת, וחשב זקיני, מי יוכל להכות בעיר קטנה באמצע הלילה, ניגש אל הדלת ועמד שם איזה איש ומסוה על פניו וכלי יריה (ביקס) בידו, ואמר לו שיתן לו כסף, אמר זקיני שאין לו, אמר לו האיש, הנני יודע שיש לך כסף דהרי הוצאת מעות מהבאנק בבערעגסאז,

אמר לו זקיני שהולך להביא את הכסף, והלך להקאמער מצד אחר, לעורר את הזשאנדארן, עורר אותם ולא הקיצו, וידע שאי אפשר לו לשהות כל כך, על כן חזר להאיש עם מחצית הסכום שהוציא מהבאנק. אמר לו האיש, יודע אנכי שיש לך כפל מסכום הזה, אמר זקיני שהולך להביא את החצי האחר, והלך עוד הפעם למרתף לעורר את הזשאנדראן משינתם, ואז נתעוררו, אמרו לזקיני, תן לו את המעות, ואנחנו נתפוס אותו מצד אחר, כן עשה זקיני, והם תפסוהו מצד השני, כשהורידו את המסוה מעל פניו, ראה זקיני שהוא מנהל הבאנק שבעיר בערעזסאז, ושמו כבלי ברזל על ידיו ולא היה לאף אחד המפתח להכבלים רק להזשאנדארן, והובילו אותו לבית הסוהר ונעלמו, למחרת כשרצה האיש להוריד את הכבלים מידיו היה צריך לילך לצורף שיורידם, ונודע לכל שהבאנק דירעקטאר רצה לגזול ממון, וניצול ע"י עיניו הק' של הרה"ק מליסקא שראה את כל זאת.

שיח זקנים ח"ה עמ' קצ"ט ד'

באתי לגני, שתיתי ייני

פעם שבת רבינו בסיגוט, ובתוך הבאים לשולחנו הטהור היה הראה"ק הצדיק רבי משה אריה פריינד ז"ל והביא דורון לת"ח קנקן מלא יין ממרתף של הרה"ח ר' נפתלי האלפערט ז"ל. גם הרה"ח ר' קלמן כהנא ז"ל כיבד את הרבי במבחר יינו. רבי קלמן הקריב אליו קרבנו ועשה פעולות שהרה"ק ישתה מיינו, אך הוא שתה דווקא מיינו של רבי משה אריה, הגם שהיה מקולקל קצת, ולא של ר' קלמן. בראותו זאת הרהיב ר' קלמן עז בנפשו ושאל את הרה"ק מדוע אינו רוצה לשתות מיינו. השיבו הרה"ק שבעצמו איני יודע הסיבה, אך איזה הרגשה פנימית דוחפו לשתות דווקא מיינו של רמ"א, וכנראה היין הזה הוא מכרם ישראל ולכן נוטה לבו לזה. לאחר זמן פגש רמ"א את בעל המרתף ר"נ, ודיברו ביניהם מגדולת רבינו, בתוך הדברים אמר ר"נ שבאמת יש לו יין משובח יותר מזה ששלח לרבי, רק חשב שלכבוד הרבי ראוי להביא יין מכרם ישראל.

הדרת קוד ש

לחם מן השמים

מספרים על הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זללה"ה שאיקלע לאיזו עיירה ואף אחד לא הזמין אותו לביתו לאכול ולשתות וכיון שקבלה היתה בידו שלא לבקש נדבות מאיש על כן נשאר ללון בבית המדרש מבלי לשבור רעבונו, באותה עיר היתה יולדת מקשה לילד ונתגלתה אמו של הרה"ק מליסקא אל אמה של המקשה לילד בחלום הלילה ואמרה לה שבנה הרה"ק מליסקא אין לו מה לאכול והוא יושב בתענית בבית המדרש ואם תלך ותתן לו מטבע "צענער"ל" תזכה בתה ללדת בקלות מיד מיהרה האשה אל עבר בית המדרש ונתנה את המטבע להרה"ק מליסקא ובתוך זמן קצר ילדה בתה בשעטו"מ ויהי כשמוע הרה"ק מליסקא גופא דעובדא היכי הוה שאמו נתגלתה להיא איתתא בחלום העיר ואמר "אם אמי ירדה מן השמים כדי לדאוג לפרנסה שלי מדוע אמרה לה להביא רק עשרה זהובים ולא עשרים אלא היינו טעמא כי הקב"ה גזר עלי לקבל "צענער"ל לכן אקבל "צענער"ל ולא יותר".

(באר החיים – פסח)

נאה דור"ש ונאה מקיים

מהרצ"ה מליסקא מיישב סתירת הרמב"ם הרב הצדיק ר' צבי הירש מליסקא היה אומר: הרבנים נוהגים קודם הפסח לטרוח וליישב דברי הרמב"ם, שלא תהיה שום סתירה בדבריו. ואני מיישב את דברי הרמב"ם בפועל- ידי: הרמב"ם פוסק להלכה הדין של "בערב תאכלו מצות", וכן הוא פוסק גם- כן להלכה הלאו של "לא תגנוב". ולהעניים יש לפעמים "סתירה" גדולה בין שני פסקי- הרמב"ם אלה. אבל כי יבוא העני אלי, הרי אני מתרץ את הרמב"ם יפה- יפה, שלא תהא שום סתירה ביניהם... וזוהי ה"דרשה" שלי לשבת- הגדול.

דרכי הישר והטוב

והובא אל הכהן

זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן (פר' מצורע). כיון שנגעים באים בעוון לשה"ר, לכן צריך להיות טהרתו דוקא ע"י הכהן, בכדי שילמוד את מדתו להיות אוהב שלום ורודף שלום שינוי דרכו מקצה לקצה, כדאיתא ברמב"ם שהאדם צריך לילך בדרך הממוצע ואם רואה שנוטה לצד הרע ירחיק עצמו לקצה השני.

אך פרי תבואה

וחי בהם בזכות העמל והיגיעה

את משפטי תעשו, ואת חקותי תשמרו ללכת בהם ושמרתם את חוקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (פ אחרי). ללכת בהם היינו דרך עמל כמ"ש רש"י עה"פ אם בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה, וכאשר האדם עמל ומתייגע בתורה ובמצות מובטח הוא שיזכה להרגיש בהם תענוג וחיות וחי בהם.

אך פרי תבואה

כאילו מלאכתך עשויה, אפי' מלאכת שמים

מה שאמרו רז"ל שכאשר באה שבת יהא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשויה, אינה רק בעניני רשות אלא גם במלאכת שמים. והנה בדברי רשות בודאי יכול האדם לדמות בעיניו שהכל נשלם, אבל איך אפשר לומר כן גבי מלאכת שמים, אלא כבר אמרו רז"ל שכאשר אומר ויכלו מלאכי השרת אומרים וסר עונך וחטאתך תכופר, א"כ שפיר יכול לראות שכל מלאכתו עשויה, גם במלאכת שמים.

הישר והטוב

כי מרים הם, ע"כ קרא שמה מרה

לפעמים הבעל רוצה לעשות מצוה ואשתו מונעת אותו, זה משום שגם הוא אינו רוצה לעשות זאת בכל לבו, מה שאצלו בהסתר, אצלה בגלוי, ולכן בנדבת המשכן שהתנדבו בכל לבם לא היה אשה מונעת את בעלה, וזהו ויבואו האנשים על הנשים שהנשים לא עיכבו בעד בעליהן כי כל נדיב לב הביאו.

אך פרי תבואה

אורח צדיקים כאור נוגה

לשון קדשו במכתב לאחד מגדולי דורו, וז"ל: אבל יאמין לי באמונה שלימה, שדרכי חסידות והנהגות שבזמננו הם בנויים על קו האמת והצדק, ואשרי למי שבחר בהם ובמשנתם. כי אותן הצדיקים בזמננו אשר בחרו בזה הדרך, היו בעלי רוח הקודש בלי ספק ובלי פקפוק, כאשר בעיני ראיתי בעינא פקיחא ממש. והם יודעים בטוב שעכשיו צריך העולם להתנהג בזה הדרך, לא באופן אחר. ובהם אנו נסמכים, ועל פיהם אנו עושים. וכבר דבר זה שגורה בפי, ולא תהא תורה שלימה שלנו כשיחה בטלה שלהם. ובענין עולם הזה אנו רואים בכל עת חדשות, על כן בוודאי בעבודת השם הוא גם כן כזאת, והדרך בעבודת השם הוא בכל זמן באופן אחר חדש. וזה הראה למשה רבינו עליו השלום 'מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש' [ירושלמי פאה כ"ח] וכבר העיד האר"י הקדוש זללה"ה זי"ע [עי' פע"ח שער ההפלה פ"ז] שמיום שנברא העולם עד עכשיו לא היה יום אחד דומה לחבירו עכל"ק.

דרכי הישר והטוב - אגרות

עניני עוה"ז במעשה ולא במחשבה

שמעתי ממורי [הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא] ז"ל, דלכך ברך יצחק אבינו ע"ה [את יעקב] רק במעשה ולא במחשבה כי מחשבתו היה על עשו כדי שבני ישראל יהנו מן עולם הזה רק במעשה, ומחשבתם יהיה שעל ידי זה יהיה להם כה ויכולת לעבודת השם.

אבני אליהו

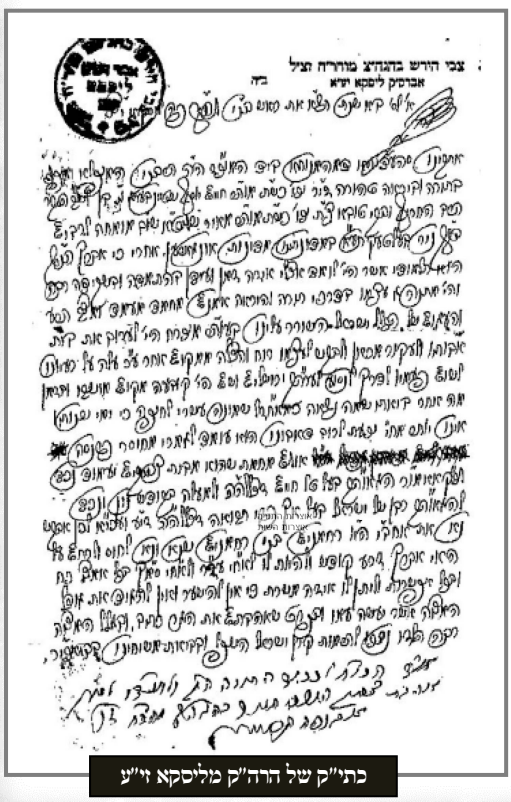
אשר יאמר לכם עמי אתם בני קל חי

פעם עשה נגיד אחד מהעיר טיסע–פירעד הכנסת ספר תורה ברוב פאר והדר, ולשם כך הזמין העשיר שני גדולי ומאורי אותו הדור שיבואו להשתתף בכבוד התורה, רבינו הק' מליסקא זי"ע והרה"ק רבי הלל מקאלאמייא זי"ע, רביה"ק מליסקא הגיע להשתתף בשמחת התורה, ואילו הרה"ק מקאלאמייא לא היה יכול לבוא באותו שבוע לעיר, לפיכך דחה את ביקורו לשבוע שלאחריו, בשבת שנתחנך הס"ת דיבר רבינו בשבחן של ישראל איך שמפזרים ממונם לקיום המצות ובהידור. בשבת הבאה הגיע רבי הלל ודרש בדברי תוכחה מגולה כדרכו בקודש. למחרת הלך הנגיד לבקר את רבינו ושאלו: מדוע רבינו דיבר טוב עליהם בעוד שר"ה הוכיחם ויסר אותם בשבט פיו. פתח רבינו ואמר: הנה חכמי ישראל שבכל דור, הם בדוגמת מילדות, כי מסייעים ומולידים ע"י דיבוריהם שבנ"י יעשו מעש"ט, וכמו במצרים היו שתי מילדות עבריות שם האחת שפרה ושם השנית פועה, כן בכל הדורות ישנם חכמי ישראל בבחי' שפרה, שמשפרת את הולד, שדרכם לשפר מעשיהם של ישראל וללמד סנגוריא עליהם וישנם בבחי פועה כפרש"י לשון צעקה, שדרכם לשפר לצווח ולהגיד דברים הקשים כגידין. והוסיף: אני הנני בבחי' שפרה, לכן הוזמן לפני מן השמים להיות אצלכם בשבת של חינוך הס"ת ולראות מעלתכם, אבל הגה"ק רבי הלל ז"ל הוא בבחי "פועה" ולכן הזמין הש"י לפניו שיבא בשבת השניה וירא הדברים שיצטרך להוכיחם.

דרכי הישר והטוב

בקולות וברקות עליהם נגלית

אאמו"ר (הגה"ג רבי יהושע כ"ץ זצ"ל אבד"ק סאמבאטהעלי) שמע מזקינו הגה"ק משאמלויא (בעל "לחם שלמה") זצ"ל שהיה חתן בליסקא, וסיפר ששמע בשם הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע שפעם ישב בשולחנו הטהור בחג השבועות והחסידים דיברו ביניהם על מה שאיתא מהקדושת לוי שאפשר לשמוע הקולות וברקים כמו שהיה במתן תורה, אמר חסיד אחד לחבירו: יכול להיות שישמעו הקולות והברקים, הפשט הוא שמתאמצים במחשבה כ"כ כאילו עומדים בהר סיני, עד שאפשר להעמיד בדמיונו כאילו שומעים הקולות והברקים, הרה"ק מליסקא זי"ע בשמע זאת היה נוהג שלא לדבר שבת וי"ט רק בלשון הקודש אמר: "לא, לא! קולות וברקים ממש! אני יודע שהוא כן".

כתי"ק של הרה"ק מליסקא זי"ע

שמן ראש

י"ג מנחם אב

הגה"ק רבי נתן נטע שפירא

[מגלה עמוקות] זי"ע

צור קודש מחצבתו

נולד בשנת ה'שמ"ה באחת מערי ליטא, ויקרא שמו בישראל על שם זקינו הגה"ק רבי נתן נטע שפירא זצ"ל אבדק"ק הורודנא, בעמח"ס "מבוא השערים" על ה"שערי דורא" ועוד (המג"ע מזכירו הרבה בספריו) מגזע בעלי התוס' ורש"י שידוע שהוא מגזע דוד המלך ע"ה.

יושב בישיבה

בשנת שס"ה נשא את אשתו בת הקצין הגביר ר' משה עבערלעס ז"ל (אחי ר' אייזיק ר' יעקל"ש מקראקא שבנה בית הכנסת על שמו כידוע) שהי' ג"כ מגזע רש"י, וישב על שלחן חותנו שסיפק לו כל הצטרכותו, כולל החזקת הישיבה שפתח המג"ע, בשנת שע"ז כאשר נסתלק הגאון ר' משה מרדכי מרגליות זצ"ל (שמזכירו בספרו מגלה עמוקות עה"ת פ' וישלח) שעמד בראשיתו של הישיבה הגדולה שבקראקא, נתעטר המג"ע לממלא מקומו בעטרת ריש מתיבתא, ויכונן בית ועד לתלמידים רבים, רבים וגדולים יצאו מבית מדרשו, ביניהם הי' הגאון הש"ך זצ"ל ועוד, (בנו של המג"ע כותב "שהי' הש"ך לו לבן וירד על ברכיו).

מגדלותו

והנה מכל אשר עברו עליו מימי נעוריו לא נודע לנו, גם לא נודע מי היו רבותיו, רק אשר הודיעו לנו בניו הגאונים בהקדמתם לספרו הגדול על פ' ואתחנן וז"ל: כי נתן לו ד' לב לדעת ולהזכיר כל מה ששמע מפי ספרים ומפי סופרים, הזכרון הגדול שאין כמוהו בכל עברים, חכמה ודעת הכל בכלל על פה כמסיני מסורים, כל ספרי ראשונים ואחרונים מלבד שני התלמודים גפ"ת אלפס וטורים, הגיד על פה לתלמידיו היקרים, ותשובות ופוסקים אחרים, ואין גם אחד אשר לא ידע שרשם ועקרם, ויחבר שו"ת מדרש ונופת צופים ערבות, הוציא לאור גחלים ולהבות, בנה חרבות, שלשה המה מטיבי הלכות נחצבות, בהם הראה חריפותו ובקיאותו ועומק שכלו הרחבית, כל התורה בהם מרכבות, עם ראשי ישיבות, יריב ריבות, בדיני ג' בבות, בהלכות נידות וזבות, ואיסור תערובות, בדיני שבת וערבות, עניני קידושין וכתובות, ובתוכו נכלל תשובות חשובות, אשר בבחרותו הי' שפתותיו דובבות וכו', ואחת מהנה נדפסה בשו"ת פני יהושע (סי' מט) בענין תקנות עגונות, ועשר ידות לו בחכמת הקבלה וידע כל ספרי הזוהר והתיקונים וכתבי האריז"ל ושאר ספרי המקובלים הקדמונים והאחרונים

ימי ההילולא

בעלי ההילולא במשך ימות השבוע הבעל"ט

י"כ אב

- רבי יחיאל אפרים פישל ממאליניץ ב"ר חנוך העניך מאלכסנדר תרנ"ז

י"ג אב

- רבי נתן נטע שפירא ב"ר שלמה (מגלה עמוקות) - שצ"ג
- רבי מרדכי בנעט אב"ד ניקלשבורג ב"ר אברהם - תקפ"ט
- רבי יעקב דוד ב"ר מנחם מענדל מווייזניץ - תרכ"ה
- רבי ישראל שמואל מטומשוב ב"ר ארי לייבוש - תרכ"ט
- השר רבי משה מנטיופארי מלונדון ב"ר יוסף אלי' - תרמ"ה

י"ד אב

- רבי צבי הירש מליסקא ב"ר אהרן (אך פרי תבואה) - תרל"ד

ט"ו אב

- רבי מאיר נתן ב"ר חיים מצאנז - תרט"ו
- רבי אשר (השני) מסטאלין ב"ר אהרן מקארלין - תרל"ג
- רבי יעקב מאיזביצא ב"ר מרדכי יוסף - תרל"ח
- רבי צבי הירש מרידניק ב"ר ברוך מזארלין - תרע"ח

ט"ז אב

- רבי מנחם מנדל אב"ד טארנא וסטריזוב ב"ר משה אברהם דוד תקצ"א
- רבי יעקב יוסף ממאהליב ב"ר חיים מטשערנוביץ - תרכ"ז
- רבי נפתלי צבי אונגער מבארדיוב ב"ר משה אליקים בריעה מדומברובא - תש"ב

י"ז אב

- השר רבי שמשון ווערטהיימער מוויען ב"ר יוסף - תפ"ה
- רבי אברהם מרדכי מפינטשוב ב"ר בנימין זאב יעקב - תקפ"ד
- רבי שמואל מאפטא ב"ר נפתלי הירש - ת"ר
- רבי שלמה חיים מקוידינוב ב"ר אהרן - תרכ"ב
- רבי יוסף מנחם שפירא מבלעזדוב ב"ר יעקב יצחק - תרפ"ז

י"ח אב

- רבי שלמה חנוך מראדאמסק ב"ר יחזקאל - תש"ב
- והתנו רבי דוד מ שה ב"ר נתן נחום מקרימלוב - תש"ב

לפניו היו פתוחים, וכתב נכדו הרבי ר' יונתן אייבשיץ זצ"ל בהקדמותו לספרו "כרתי ופלתי" שהי' פה שלישי למרן אריז"ל ולא גילה האיך ואולי ע"י תלמידו הרה"ק ר' ישראל סרוק זצ"ל שמביאו כ"פ בספריו, הי' לו שם ויד בכל חכמה ויאהב נסתרות להכניס סוגיות' בדברי התלמוד ולקשרם יחד, כי היא היתה ילד שעשועיו אשר בה יבלה רוב ימיו, וישימם נר לרגליו ואור לנתיבותיו.

עוד מדברי בנו בהקדמתו: נתן זמירות בלילה קינה ויללה, על חורבן אריאל ועיר המהוללה, אשר היתה לשריפת אש גלמודה שכולה, בכה ויתחנן לד' נתן בקולו ושר בשירים, בניגון שמנגנים שרפי עילאה בשלש משמרות לילה, עכ"ל, הגה"ק בעל נועם אלימלך זיע"א בכל עת שבא לקראקא לא הי' מתפלל אלא בבית מדרשו, העיד הגה"ק בעל דברי חיים מצאנז זיע"א כי כוחו הי' כ"כ גדול שמיד שהזכירו לפניו חולה מיד הי' מתרפא. החיד"א בשם הגדולים (מערכת ספרים אות מ) מביא "ושמעתי שהיה לו מגיד למהר"ן".

תורה וגדולה במקום אחד

זכה לשתי שלחנות הי' עשיר גדול ובעשרו התהלך בישרו כי על נדיבות קם לעשות צדקה בכל עת, יד עני ואביון החזיק, ופזר נתן לאביונים, גם את מקדש עיטר בתפארה בפרוכת מסך וטס של כסף עם ס"ת נהדרת, כאשר כותב בנו בהקדמותו (הנ"ל) נתן לו אלוקים עושר נכסים ורב פנינים, והשליטו לאכול מהם מעדנים, פזר נתן לאביונים, לחמו נתן מימיו הנאמנים, נתן ליעף כח ואין אונים, מיהב יהב משקל לא שקיל ורודף שלמונים, נתן באוצרות בית ה' זהב ואדרכמונים, זאת התורה אשר שם לפני ולפנים, עם פרוכת מסך וטס של כסף מעולים וסדינים, משובצות במרגליות וטובות אבנים, אין כסף נחשב אצלו מאומה, כבימי שלמה, עכ"ל, לרוב עשרו לא לקח שילומים מקופת העדה וזאת ירמוז לנו בנו באמרו "מיהב יהיב משקל לא שקיל ורודף שלמונים".

צדיק מצרה נחלץ

כתב בספר בן גרני עה"ת וז"ל: שמעתי מאאמ"ו הגאון זי"ע הוא בעל "גורן לדוד" דיצא כרוז בשמים על המג"ע הזהרו ברבי נתן ותורתו, ובא השטן וטען כי עוד לא נסהו, ונתנו לו הרשות על זה מן השמים, והוא הלך לנסותו, ובא אל הגאון בעל מג"ע ואמר לו כי הוא שליחו מן השמים ללמדו ולגלות לו סתרי תורה,ויענהו הגאון כי קבלה יש לו שאין ללמוד תורה ממי שאינו מכירו, וקבע לו זמן מתי שיחזור ויבוא, והגאון המג"ע עשה שאלות חלום, אמנם לא ענוהו מן השמים כי נתנו חוק שלא לגלות, והוא הוסיף לשאול פעמיים ושלוש, ולא קיבל תשובה, והתענה על זה הרבה ואז בא לו אביו בחלום וגילה לו הסוד, כאשר בא השטן לזמן שקבע לו צעק עליו הגאון צא טמא, והלך לו בכעס ונעל הדלת בכח כל כך גדול עד שנשתברו כל החלונות בקראקא, ואת אביו הגאון הלקו שיתין פולסי דנורא יען שגילה הדבר, ולאחר זמן בא השטן ואמר לו כי כבר יש לו תלמיד יותר חביב והוא הי' ש"צ ימ"ש וכו', ע"כ, יש גירסא שאמר לו השטן שהוא אליהו וקבע לו זמן שילמד עמו, אך כיון שלא ענהו על שאלת החלום דחאו לזמן אחר, והסכים, וכן הי' כמה פעמים שדחאו, עד שהרגיש אינו אליהו, ודחאו לגמרי מעליו, אז שאל אותו מנא ידעת, השיב לו דאליהו קפדן הי' ולא הי' בא ושב כ"פ.

ובא השמש

טרם הגיעו לשנת המ"ח בא בפתע המות ויניף עליו שבט אפו ועברתו ויקחהו בחתף בירח שנכפלו בו הצרות בי"ג מנ"א שנת שצ"ג, ויקוננו עליו בכל תפוצו ישראל, וזה אשר נחרת על מצבת קבורתו: פה נטמן איש אלקי קדוש מן הקדמונים, מגלה עמוקות רזין ומטמונים, הוא שאומרים עליו שדבר אתו אליהו פנים אל פנים, הגאון האב"ד ור"מ מו"ה נתן נטע בן מו"ה שלמה שפירא זצ"ל, נפטר ביום ד' י"ג אב שצ"ג לפ"ק תנצב"ה.

לפלא לציין מה שהעתיק בספר סיפורים נפלאים מפינקס הח"ק דקראקא, שאברך אחד קנה חלקו אצל המגלה עמוקות בהון רב, ולבסוף הניחוהו במקום אחר, בלילה בא האברך בחלום אל הגבאי וקרא אותו לדין תורה לבית דין של מעלה, נחרד הגבאי מאד אבל לא השגיח על זה, כך הי' כמה פעמים, עד שראה שאין הדבר פשוט, הלך הב"ח שכיהן אז כרב בקראקא, וסיפר לו המעשה, השיב לו הב"ח: כשיבוא עוד פעם תגיד לו "לא בשמים היא" ואם הוא חפץ בדין תורה שיבוא לפני הרב, וכך הי' והסכים הלה לבוא לדין תורה, והתקינו מחיצה בבית הכנסת, וכאשר הגיע זמן דין תורה שמעו רעש מאחורי המחיצה והבינו שהנפטר בא לדין, והב"ח אמר להנפטר שיציע טענותיו, ואח"כ אמר להגבאי שהוא יענה על הטענות, אמר אמת שהאברך קנה אותו חלקה ממנו אבל מעולם לא עלה בדעתי לקברו במקום הזה אדם שאיני מכיר אולי זה אינו לפי כבודו של המגלה עמוקות, מאחר שהלה לא רצה לומר שמו..., אז פנה הב"ח להנפטר שיאמר לו שמו ונראה אם הוא ראוי לנוח ליד המג"ע, והלה לא רצה בשום אופן לגלות שמו, אז פסק הב"ח: דלכאו' חייבים אנו לקבור את האברך ליד המג"ע, שכן שילם על זה מכספו, אך מאידך גיסא אין אנו יודעים מי הוא, ואולי אין זה לפי כבודו של המג"ע, ע"כ אנו נפתח את הקבר ליד המג"ע, ואתה – פנה הב"ח להנפטר – אם ראוי אתה לשכב ליד המג"ע תעבור אל הקבר אשר קנית בחייך, למחרת באו לבית הקברות ויחרדו לבם בראותם שקברו של האברך הי' ריק, ואילו ליד הקבר של המג"ע מצאו קבר חדש..., וחרטו על קברו: פה נטמן האברך לא נודע מיהו "יעיד עליו רעו", (לאחר שנים נמחק הכתוב אז הקימו מחדש המצבה וכתבו עליו: ציון לנפש חיה פה מצאנו, ודעת שמה לריק יגענו, יען נמצא קבור באשמנים ותמחנה אותותיו מרוב

שנים, אכן יגיד עליה רעו גאון עוזנו, מגלה עמוקות ומגיה חשכנו, כי רב כבודה בשם תפארת, להשאר בדור דורים למזכרת, גבאי הח"ק זאת אל לבם השיבו, ומצבה חדשה על קברו הציבו תקב"ץ לפ"ק לבריאת ארץ ושמים)

מורשתו הרוחנית

בנו בכורו בהקדמתו (הנ"ל) כותב וז"ל: חובר חברים עשות הרבה ספרים וכו', לזכרון לדור דורים מין י"ה עולים במספרם, חלק לשבעה וגם לשמנה מסודרים, ואלה מחיבוריו הנודעים לנו: א) "מגלה עמוקות", רנ"ב אופנים לסדר ואתחנן בקבלה רמזים וגימטריאות על תפלת משה רבינו, לפלא לציין מה שנרשם בפנקס החברה קדישא הנ"ל (מובא ב"על הצדיקים ועל החסידים"), שפ"א בימי חיותו של המג"ע בא לקראקא בחור אחד, והשכיר עצמו להיות משרת אצל בעל הבית אחד, בתנאי שיוכל לילך ערב ובבוקר לבית המדרש, ומאז נתברך מסחרי הבעל הבית, פ"א התאחר המשרת בבית הכנסת, ובאו הרבה אנשים לחנות, והבעל הבית לא הי' יכול למלא את משאלותיהם, וילך לבית המדרש לראות מה מעשהו של משרתו, וירא והנה עומד ומסתכל כלפי מעלה על ציורי התקרה, וירץ אליו בחמה ויכהו מכת לחי, ועזב את הבית הכנסת, והבחור לא שב אל אדוניו, אך הלך אל המג"ע מכירו מלשעבר ליטול רשות ולהפרד ממנו, ויתמרמר המג"ע למה עזב אותו אבל לא הואיל כלום, ויאמר לו המג"ע על כל פנים אל תפטור אלא מתוך דבר הלכה למען יהי' לי למזכרת נצח, הנה יגעתי בחבורי מגלה עמוקות ואמרתי רנ"ב אופנים על פסוק זה ואתחנן וידבר ה' אלי אל תוסף לדבר אלי בדבר הזה כמנין ר"ב ל"ך, על הפצרת משה רבינו ע"ה ליכנס לארץ ישראל, אמור לי גם כבודו מה זה אשר לא הבאתי בספרי, ויאמר לו הבחור יש אתי רמז שלא מובא בספרים, להיות שיש ארבע חיות הקודש הנושאות המרכבה העליונה, והכסא כבוד לה' ד' רגלים, ואמרו רז"ל האבות הן המרכבה, והאבות הקדושים המה שלשה כנגד שלשה רגלים, ורצה מרע"ה ליכנס לא"י וע"י קדושת הארץ יוכל להיות רגל רביעי שבמרכבה, ואמר לו הקב"ה רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, כי כבר הכינותי את דוד עבדי להיות ברגל הרביעי, ורמז לזה כי בדב"ר ר"ת ב'ן ד'וד ב'רגל ר'ביעי ע"כ, ויפטר ממנו ופרח לו איש האמת, בעל החנות בראותו כי הנער לא בא אליו, נתחרט מאוד על שביישו ברבים, והלך במר נפש להמג"ע, אמר לו המג"ע, מה שהכית אותו על הלחי הוא לא הרגיש כלל ולו לא עשית מאומה, אבל אך לי עשית הרחקת ממני אוהב וריע, והוא עתה על ת' פרסה ולא אראה אותו עוד, וגם אנכי על אמרותיו שהניח לי כנ"ל, והוא מעשה הפלא ופלא, (א"ה, אולי זה קשור למעשה המובא לעיל עם הקבר,) ב) "מגלה עמוקות" על כל התורה, בדרך הקודם, ג) חידושים על הרי"ף, ד) אלף אופנים על אל"ף זעירא של ויקרא (הזכירו במג"ע ואתחנן אופן ר"ן – עיין גם בשם הגדולים מערכת ספרים אות מ'), ה) "תורת נתן" על התורה והוא ספר גדול בכמות על חכמת הקבלה הזכירו במג"ע (אופן רי"ב), כמו"כ במג"ע על התורה מזכירו פעמים רבות ויקראהו עפ"י רוב "חיבורא קדמאה", גם החיד"א בשם הגדולים מזכירו במערכת ספרים אות ת', ו) דרוש יקר ונכבד זך בלי שמרים תש"ך צירופי בראשית עולה על ע' ניירים (הקדמת בנו למג"ע ואתחנן), ז) ספר על הקבלה בכלל, איזן וחיקר ותיקן מאמרים בי' ספירים נכונים ויש הם קלים וחמורים וסדר קבלה שפע ואצילות מן הצינורים בכמה פותח שערים (לשון בנו שם), ח) חידושים על הבית יוסף מד' טורים.

י"ג מנחם אב

הגה"ק רבי מרדכי בנעט זי"ע

צור קודש מחצבתו

הגה"ק רבי מרדכי בנעט נולד בשנת תקי"ג בישוב שורגא שבארץ הגר, לאביו רבי אברהם ביהא, נין ונכד להגה"ק ה"חכם צבי", ולאמו מרת פראדל בת החסיד איש אלוקים קדוש רבי אברהם אבריל בנעט מניקלשבורג חתן הגה"ק רבי סעדיה ישעי' קאצינלנבויגן שהיה חתן הגה"ק רבי נפתלי כ"ץ בעל "סמיכות חכמים" זי"ע

במעלליו התנכר נער

מקום מושבם הי' שממה מלומדי תורה, והוריו ראו בו שלגדולות נוצר כי הי' בו כשרונות נפלאות, ובהיותו בן חמש שנים כשלא הי' יודע שום דבר, לקחו הוריו לעיר ניקלשבורג לבית זקנתו אלמנת ר' אברהם אבריל בנעט, אף שהיתה עני' ודלה, שמחה לקבלו ולדאוג לכל צרכיו כדי שילמוד תורה, ואחרי שנתיים ימים כשהי' בן שבע שנים ראה נגיד אחד שהי' ממונה על קופת הצדקה של חברת חינוך הנערים, תשוקתו לתורה ויראת שמים שבו, וראה גם כשרונותיו העצומות כי לאילנא רברבא יתעביד, ויקח אותו מתוך שאר הנערים, ושכר מלמד בעבורו מכספו, ובתוך שנתיים ימים, עבר על לימודים שתלמידים בגילו לומדים בד' שנים.

רבותיו

כעבור הב' שנים ראה הנגיד כי צר לו המקום, ואין די לרוות צמאונו לתורה, שלח אותו לאינטינגען בישיבת הגאון רבי יעקב קאצנעלנבויגן זצ"ל והוא הי' אז כבן י"ט שנה ולמד שם ד' שנים, וכשהי' בן י"ג שנה כבר חיבור שלש חיבורים על תורה וש"ס ואגדה, ומאיזה סיבה נאבדו, והגאון הנ"ל חבב אותו מאוד, וכשמלאו לו י"ג שנה עשה סעודה גדולה בעבורו והוא דרש לפניהם בפלפול ארוך, אח"כ כעבור ד' שנים עבר לישיבתו של הג"ר יוסף שטיינהארט בעמח"ס "זכרון יוסף" אבד"ק פיורדא.

גם הי' תלמידו של הגאון ר' משולם איגרא אב"ד טיסמעניץ זצ"ל וגם שם הי' מאריות שבחבורה הידוע כהחוות דעת והרה"ק מראפשיץ, והחוות דעת הי' קראו רבינו תם. מסופר שאחר שנים רבות כשהי' כבר אב"ד ניקלשבורג יומא חד מימי חול עשה סעודה כששאלו לו פירוש הסעודה אמר שהיום עמד על דעת רבו ר' משילם איגרא בדבר ששמע לפני ארבעים שנה.

האיש מקדש

כשנעשה בן י"ח לחופה בשנת תקל"א לקחו הנגיד ר' גימפל פרוסטיץ מניקלשבורג כחתן לבתו, אך עקב גילה הצעיר של הכלה שהיתה כבת י"ד, וגזירת הקיסר שזר לא ישא בת מורביא, לא היה יכול עדיין לשאתה ונסע לפאג שם ישב בבית מדרשו של הגאון בעל ה"נודע ביהודה" לאחמ"כ עבר לישיבת מהר"מ בארבי רבה של פרעשבורג.

רק בשנת תקל"ה קיבל רשות נישואין במדינת מעהרין וחזר לניקלשבורג בהיותו סמוך על שולחן חותנו אשר נתן לו כל מחסורו כדי יוכל לישב באהלה של תורה, והוא קידש את עצמו בקדושה יתירה, ולמד בהתמדה רבה ובעמקות נפלאה, ובעת ההיא אשר ישב בניקלשבורג נתחבר אל הרה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע, וממנו למד תורת הנסתר.

מורה ודאין

כל אותה התקופה סירב לקבל שררה ורבנות, רק לאחר מות חותנו שהי' לו לאביעזר הסכים בלית ברירה להתמנות כדומ"ץ ניקלשבורג, ובשנת תקל"ח נתמנה לדיין בבית דינא של הגאון ר' גרשון חיות (שעלה על כס הרבנות אחר פטירת הרר"ש מניקלשבורג), על אף גילו הצעיר שהי' רק כבן כ"ה שנים, ובשנת תקמ"ה שהי' אז בן ל"ב שנים הצטרף למושב בית דין להוציא דיבוק מרוח שנכנס בבחור אחד בעירו.

על כס הרבנות

בשנת תקמ"ו נאלץ לקבל עליו עול הרבנות בק"ק לאנדאנבורג הסמוכה לניקלשבורג, ולאחר שנה וחצי בשנת תקמ"ח עבר לק"ק שוסבורג שבארץ הגר, עד שנת תקמ"ט כשנסתלק הגאון ר' גרשון חיות זצ"ל, ובא ר' מרדכי ללותו, וה' נתן חינו בעיני עדת ניקלשבורג ופה אחד בחרו בו שיהי' להם לרב. וכעבור שנה נתמנה מאת המלך לרב רבנן בכל המדינה, ועל פיו יהי' כל דבר אשר נוגע לדת יהודית ואז נקרא לכהן פאר כרבה של ניקלשבורג והמדינה, והוא אך בן ל"ו שנה. או אז החלו להתקבץ אליו תלמידים הרבה מכל קצוי תבל ורבים מהם נתפרסמו ברבות הימים כגאוני וגדולי הדור, רבנים וישבים על מדין בקהילות ישראל.

מנעוריו ישב והמית עצמו באהלה של תורה ביגיעה עצומה ובהתמדה מופלאה ביותר וכתיאורו של הגאון המהרש"מ מבערזאן זצ"ל בהסכמתו לספרו "מגן אבות" "שהיה גדול בדורו כרבינו תם בדורו" ומסופר שפ"א עבר דרך עיר ניקלשבורג הגאון הק' ר' נתן אדלער זצ"ל, והתראה עם ר' מרדכי ופלפלו בדברי הלכה בעומק רב, וכשנסע ר' נתן משם, אמר ר' נתן לתלמידו, צר לי מאד על האיש הזה, כי אם ימשיך בלימודו באופן כזה, לבי עלי דוה, כי יפול עליו חולי, כאב חצי הראש ר"ל, וכאשר אמר ר' נתן כן הי', שבתוך שנה זו נפל עליו חולי הנ"ל, והרופאים צוו עליו שיסע למרחץ ויוטב לו, וכן הי' אבל מיד כשהגיע לביתו חזר לדרכו והתחיל ללמוד בעיון כבתחילה, והנה חזר לו מכאובו, אז פקדו עליו הרופאים שמשך שנה אחת אסור לו ללמוד בעיון, ובשנה ההוא למד ספר תהלים עם פי' רד"ק, וספר יד החזקה להרמב"ם למד בשטחיות, אבל המחלה לא סר ממנו כל ימי חייו, רק לפעמים הקלו עליו היסורים, אבל הוא עבד עבודתו ולא פסק פומי' מגירסא, והי' מרגלא בפומי' "ברוך ה' אשר לא הסיר מאתי מצוה זאת לקבל יסורים של אהבה כל ימי", אמנם מלבד מכאוב זה היה אדם בריא וחזק בגופו וחושיו היו בריאים וחזקים כראי מוצק על דרך נפלא, ועד זקנה ושיבה לא כהתה עינו ולא נס ליחו ולא ראה על בתי עיניים כל ימיו.

מעודו התנהג בפרישות ובקדושה עילאית, ובצעירותו אחר נישואיו כבר מאס במחמודי תבל ובתענוגי בני אדם, וסיגף א"ע בסיגופים וישב בתענית הפסקה פעמים בשבוע ולמד בטהרה ובפרישות יתירה, וכאשר הירבה לענות את גופו כן הירבה לקנות קנין שלימות נפשו על התורה ועל העבודה לילה כיום האיר לו, וסיפר בנו כי לעולם לא אכל לשובע נפשו, ולא נהנה מן העולם הזה יותר ההכרח לקיום הגוף, וכדי שלא יזח ההרגל הזה מעל לבו, רשם בתוך סידור התפילה שלו, לזכרון תמיד: "הרינו נודר לה' אלוקי צבאות לבלתי אהנה מהנאת עולם הזה זולת מה שהוא לצורך גדול ולתועלת בריאות גופי".

בספר מליצי אש מביא שכששמע זאת החת"ס נענה ואמר: "הנדר עצמו אינו חידוש כל כך, דאפשר להיות ליחידי סגולה שלא ליהנות מעוה"ז כלום, אך החידוש הוא שיכול לנדור נדר כזה שקשה לקיימו אלא אם כן הנודר הוא בעל רוח הקודש ממש, שהרי אם יאכל וישתה במעט יותר מכדי חייו יעבור על נדרו, ואם יאכל וישתה פחות הרי אי אפשר לחיות, וא"כ צריך להיות ממם כחוט השערה כמה צריך לכדי חייו, וזה יכול רק כהגאון רבי מרדכי בנעט וכיוצא בו שהם בעלי רוח הקודש ממש".

מסופר שאיש אחד חשוך בנים בא פעם להרה"ק ר' יחזקאל משינאווא זי"ע שיברכו שיפקד בזש"ק, גילה לו הרה"ק משינאווא שזה בא לו לעונש משמים בעבור שגרם צער למהר"מ בנעט – כשמנע מאחת הקהילות לקבל עליהם לרב את אחד מבניו – והתבטא הרה"ק משינאווא ש"אין עצה ואין תבונה נגד הקפדת מהר"מ בנעט שהיה גדול ממלאך ואפילו גדול משרף".

כיוצא בו מסופר על החתם סופר כשסיפרו לפניו פעם אודות קדושתו ופרישותו של המהר"מ בנעט, והתבטא אחד המסובים שהמהר"ם בנעט לא היה בר נש כי אם מלאך... מיד קפץ החת"ס מכסאו ואמר בהתלהבות: "לא מלאך פשוט, אלא שרף... ועוד גדול מזה".

וסיפר הגאון ר' אברהם שאג שכשנכנס פעם אל רבו החת"ס מצא אותו שקוע ברעיונותיו ודבוק בשרעפיו ולא הרהיב עוז בנפשו לברר פשר הדבר, אולם כעבור כמה רגעים פנה אליו רבו ואמר: "בני יקירי, היודע אתה מה היום מיומיים, עלי להזדמן ולהפגש בעוד שלשה שבועות עם גאון צדיק הדור רבי מרדכי בנעט, וכשאני מעלה זאת על רעיוני הנה כל אברי מרתתין". ובספר יכבד אב מספר הג"ר יחזקאל בנעט, (בהג"ר גרשון וואלף בנעט – נכד שארו ותלמידו המובהק של הגה"ק ר' מרדכי בנעט וחתן הגה"ק ר' שלמה גאנצפיד בעל הקיצוש"ע) וז"ל: צופה הייתי בזקני הגה"ק רבן של ישראל מו"ה שלמה גאנצפריד זי"ע עת אשר מרבינו מהר"מ בנעט רב דמדינה, היה עומד מכסאו ודיבר באימה וביראה וברטט, דומה כאילו דיבר כלפי מעלה.

בד בבד עם הדר גאון עוזו ורום קדושתו כמלאך ה' צבקות, היה מנהיג בחסד עליון וגיבור מלחמה כחלוץ העומד בראש המערכה נגד כל פורצי גדרי כרם בית ישראל וכשיצא לאור הספר "בשמים ראש" אשר לפי דברי המחבר הוא מכת"י רבינו הרא"ש ז"ל, ואף עטרו בהגהותיו ופירושיו בשם "כסא דהרסנא", (החת"ס מכנה אותו כזב"י הרא"ש) וכל גדולי הדור גילו אז את דעתם שריח ההשכלה נודף ממנו, ובראשם יצא הרה"ק מהר"מ בנעט חוצץ נגד הספר בהוכיחו בראיות ברורות את זיופו לעין כל.

בתקופה ההוא החלה להתפשט דעת "הרעפארמער" והמשכילים שרצו להכניס רוח חדשה בקרב עם ישראל, והוא לחם נגדם בתקיפות, וכמה פעמים הוצרך להתיצב לפני המלך להשתדל שאל יטו את לבבו לטובת המשכילים, ובכל פעם הצליח בדרכו כמובא להלן בהמשך דברינו.

לא רק בדבר הלכה פנו אליו בהיותו נודע לשר התורה ועמוד ההוראה כי אם בדבר ישועה ורחמים, בהיותו מפורסם כקדוש ונורא, פועל ישועות ועושה נפלאות, תלמידו הג"ר שלמה קוועטש פנה אליו בשאלה, מנין לו כוחו הגדול לחולל נפלאות וישועות לבני אדם, השיב לו רבי מרדכי ברוב ענוותנותו: אין כאן כל חכמה ותבונה, הדבר פשוט מאוד וכל יהודי יכול לעשות זאת, ופסוק מפורש הוא "רצון יראיו יעשה" אם אדם הוא בבחינת "יראיו" שהוא באמת הירא את דבר ה', אז ה' עושה רצונו.

ואמנם נתקיים אצלו ותגזר אומר ויקם לך וכפי שחזינן מדברי תלמידו הגדול הגאון ר' יהודה אסאד זי"ע בתשובותיו, וז"ל: "על דבר החיה היולדת ב"ה כבר טוב לה, ודברי מורי הג' יחי' עשו רושם ופרי למטה ולמעלה, ונתקיים ותגזר אומר ויקם לך".

בסוף הרחוב שגרו בה היהודים בניקלשבורג הי' כתוב על הבית האחרון באותיות גדולות "בית עירוב", ופירושו הי' שמן המקום ההוא אסור להוציא דבר החוצה בשבת, והבית ההוא הי' שייך לנכרי, ונתרחש שבזמן ההוא מכר הנכרי ביתו לנכרי אחר והלה החליט להסיר את האותיות מעל ביתו, אז הלך ר' מרדכי בעצמו אל הנכרי וביקש ממנו שלא יסירנו, והבטיח לו שבשכר זאת, לא ישלוט אש בתוך ביתו, ונתרצה הנכרי לזה, ולימים הי' שריפה ששרף בתים מימין ומשמאל הבית הזה והבית הזה ניצל כולו.

פ"א אירע שהלכו אל הנכרי לראות החליבה, אבל איחרו המועד וכבר הי' אחר החליבה ובטעות הגיע החלב אל ר' מרדכי, ושאלו הלא הכוס הוא ריק ואין בו כלום, כי היות שהי' אסור לא ראהו בכלל, ופ"א איחרו להדליק נרות שבת במועדו והדליקו ע"י גוי, וכשבא לביתו שאל מדוע לא הדליקו הנרות ויושבים בחושך, כי לא ראה כלל אור שהדליקו באיסור.

בהיותו חוט של חסד משוך עליו זכה להתייצב לפני מלכים, וה' נתן את חינו בעיניהם כי מרדכי היהודי גדול ליהודים יהיה ומבלעדו לא ירים איש את ידו ורגלו בכל מדינות מעהרין, וכל אשר פיו יקבנו בדבר דת יהודי לא יפול דבר ארצה, ואיש אשר ימרה את פיו ענוש יענש, ויצו המלך לכתוב את הדברים האלה על ספר, הוא גליון גדול מקלף אשר בשם רשיון המלך יכונה, ותוקף האגרת הזאת לאשר ולקיים דברי המלך אלה ונחתם בטבעת ושם המלך, כל זה היה תחת שלטון הקיסר ליאופולד השני, אשר לא האריך ימים על ממלכתו ומת בשנת תקנ"ב ובנו הקיסר פראנץ הראשון מלך תחתיו.

ופ"א ביקש ממנו המלך שיברכהו וכפף המלך את ראשו שיניח ר' מרדכי את ידו עליו, אבל הוא לא רצה לעשות מבוקשו ענה לו בחכמתו, מי האיש אשר יהין להרים יד בראש המוכתר בכתר מלכות.

אחרית ימיו

בשנת תקפ"ט נחלה, והרופאים שלחו אותו למרחץ קארלסבאד, ואף שסבל יסורים לא נאנח ולא התרעם, וביום שלפני פטירתו אמר אוי לי מיום המחרת כי זה יהי' יום צר וחשך מאוד, ובלילה אור ליום י"ג אב שנת תקפ"ט שם ידיו תחת המכסה ולא שנה טעמו ולא נראה בו שום שינוי וכה שכב כל הלילה עד הבוקר ואז הופסקה נשימתו, וזאת בלבד היתה השינוי בין חייו למותו כי מת בנשיקה, והוא אמר בכל עת מחלתו מי יתן יקרה לי המקרה בביתי או בעיר פראג, ובלילה שלפני פטירתו אמר בפירוש שרצונו להקבר בעיר ניקלשבורג, ואם לא יתאפשר הדבר אזי לכה"פ בעיר פראג, אמנם היות שמחוקי המדינה הי' אסור להוליך המת מקום רחוק בלי חניטה וגם העיר קארלסבאד מפני שהיתה עיר מרחץ ובאו שם בני אדם לצרכי רפואה הי' אסור להלין המת, על כן הוצרכו לקברו במקום קרוב, והוליכו אותו לק"ק ליכטנשטאט שהיתה קרובה

לה, ושם עשו לויה גדולה ובכבוד גדול קברוהו על תנאי שכשיתאפשר להם יפנוהו לעירו ניקלשבורג על פי צוואתו, וכשהגיע הבשורה המרה לק"ק ניקלשבורג שאלו את פי גדולי הדור אם מותר לפנותו, והותר להם הדבר מפאת שהתנו בעת פטירתו שיפנוהו לניקלשבורג.

ואכן אח"כ הותר להם להעביר את גופו הטהור לעיר ניקלשבורג אלא שבני קהילת ליכטנשטאדט לא אבו תת להוציא מתוכם גוף קדוש וטהור זה, לבסוף הגיעו לעמק השוה להרצות טענותיהם בפני ג' בתי דינים חשובים: בית דינו של הגאון ר' עקיבא אייגער בפוזנא, בית דינו של החת"ס בפרעשבורג, והבי"ד דק"ק פראג בראש הגאון ר' שמואל לאנדא בנו של הנוב"י, וקיבלו עליהם שכאשר יפסקו הרוב כן יקום ויהיה.

בס' מקרי דרדקי להגאון ר' הלל ליכטשטיין מקאלאמיי מביא מפי רבו החת"ס שבאותה לילה שהיה מעיין בדבר אם מותר להעבירו מקברו לניקלשבורג, קודם אור הבוקר בא אליו הרה"ק ר' מרדכי בנעט וראה אותו בהקיץ בפנים מאירות ומצהיבות ויאמר לו שרצונו שיוליכו לעיר ניקלשבורג.

ואכן מפורסמת היא תשובתו של החת"ס להתיר את ההעברה, וזו היתה גם דעת הרוב, וכעבור ז' חדשים מיום הסתלקותו הועבר גופו הקדוש מליכטנשטאדט, וביום י"ב אדר שנת תק"צ הוטמן בניקלשבורג ליד קברו של רבו הרה"ק הרבי ר' שמעלקע זי"ע.

מן הענין להביא עדותו הנאמנה של הרה"ק ר' שמואל משינאווא שמספר בספרו "רמתים צופים" שפע"א הי' עם רבו הרה"ק ר' שלמה לייב מלענטשנא זי"ע בדרך, ואחר התפילה נתנו לו מעט יי"ש והלך לחדרו ומצא אותו שהיה בוכה בכי רב, בערך שעה, ולא רצה לגלות על מה הוא בוכה, ואח"כ כשהי' עמו על העגלה בדרך אמר לו שאיזה גדול וצדיק נפטר אבל אינו יודע מי הוא, ואח"כ נתוודע לו שנפטר אז הגה"ק ר' מרדכי בנעט זי"ע, ומסיים "ושמעתי שהיה בעל צורה שלימה".

מה נורא היא הגדרתו של החת"ס בהספידו עליו: "גדול הדור רבן של ישראל... ופרנס כל ישראל בתורה ויראת ה' וגדור גדריהם מארי דכולא תלמודא, לא הניח דבר קטן ודבר גדול... ובן יחיד לשכינתא קדישא".

חיבר ספרים רבים והרבה מכתבי ידיו נאבדו, ובחייו נדפס ממנו ספר "באור מרדכי" והוא ביאור והגהות על דברי ה"מרדכי", ולאחר פטירתו נדפס ממנו שאר ספריו ה"ה, "תולדות מרדכי" ע"י בנו רבי יעקב אבריל, ובו חלק מדרשותיו, והקדים להן את תולדות אביו, המשמשים כאבן יסוד לכל כותבי תולדותיו, ספר "מגן אבות" על ל"ט מלאכות ועניני שבת, "שו"ת הר המור", "תכלת מרדכי", "פרשת מרדכי" דרשות וד"ת, ועוד, ספר "מחשבת מרדכי", וספר "מהר"ם בנעט".

ט"ו מנחם אב

הגה"ק רבי מאיר נתן הלבערשטאם זי"ע

מתולדותיו

נולד בשנת תקפ"ה כבנו השלישי לאביו הגדול מרן בעל דברי חיים מצאנז זי"ע, ויקרא שמו בישראל "מאיר" על שם זקינו הרה"ק רבי מאיר מטיקטין זצ"ל, ו"נתן" ע"ש זק' הרה"ק ר' נתן שפירא זצ"ל בעל מגלה עמוקות, כבר מנעוריו הי' יניק וחכים, והגה בתורה בהתמדה ובפרישות יתירה שהפליא כל רואיו, ונתפרסם שמו בגאונותו ובחריפותו כעילוי וכלמדן גדול, יסופר שבהיותו ילד קטן הי' פ"א בדזיקוב אצל הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע, [זה היתה בהיותו ילד קטן ואביו הק' מצאנז לא הי' בביתו, וראה הילד חבורה בני אדם נוסעים להרה"ק מדזיקוב זי"ע על שבת קודש, קפץ הוא ונסע עמהם, ובבואו לדזיקוב קירבו הרה"ק מדזיקוב מאד, איידי דחביבותא דאביו, (דמשק אליעזר)].

בעת עריכת השלחן שאל הרה"ק מדזיקוב את הילד למה חוטפים החסידים שיריים מן כל המאכלים, ורק מן החלה אין חוטפים שיריים, ענה הילד על אתר: דהלא חלה לאו שיריים היא, חלה היא ראשית, דכתיב גבי חלה (במדבר טז, כ) ראשית עריסותיכם חלה..., הרה"ק מדזיקוב נתפעל מאד מתשובתו החריפה של הילד, ולאחר זמן כשנפגש הרה"ק מדזיקוב עם אביו הרה"ק מצאנז זי"ע שיבח מאד את בנו שהוא פיקח גדול, שיודע למה חסידים לא חוטפים שיריים מן חלה....

האיש מקדש

כשהי' עוד צעיר לימים לקחו הרה"ק ר"א מדזיקוב זי"ע בן הרה"ק מראפשיץ זי"ע לחתן לבתו האשה הצדקנית מרת בילא ע"ה, שהיתה מפורסמת מאד בצדקתה ובחכמתה, (לעת זקנתה הי' החסידים נתנו לה קויטלעך), יסופר שבעת האירוסין הי' דין ודברים בין המחותנים אודות הנדוניא, אמר הרה"ק מדזיקוב להרה"ק מצאנז: "ראוי לכבודו לכבדני ולהכנע מפני, כי אודות דיברו בשמים ולא אודות כבודו", התפלא הרה"ק מצאנז ואמר מנין לכבודו זאת, ענה הרה"ק מדזיקוב הלא הוא גמרא מפורשת (סוטה ב) ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, עכ"ל, הרי בהדיא שמכריזין בשמים רק את שם אבי הכלה ולא שם אבי החתן, אחר חתונתו ישב שתי שנים בדזשיקוב בצל חותנו, והתייגע בתורה הקדושה בקדושה יתירה, שם בדזיקוב מסר עצמו להרביץ תורה וקדושה, ובהיותו גאון עצום בכל מקצועות התורה, אסף קבוצה של אברכים מופלגים, ולמד עמם כל לילה משעה אחת עשרה בערב עד שעה חמש לפנות בוקר.

רבנותו

מקץ שנתיים ימים שישב בצל חותנו, חזר לצאנז אצל אביו הק', באותו זמן כבר הי' הרה"ק מצאנז מפורסם מאד בעולם, והי' טרוד מאד לענות תשובות על השואלים הרבים שפנו אליו מכל קצוי תבל, אז מינה הרה"ק מצאנז את בנו ר' מאיר נתן ליד ימינו שיעזור אותו בהנהגת הרבנות דצאנז והגלילות, ועמד לימין אביו בהנהגת הקהילה עד פטירתו בשנת תרט"ו, לאחר שנתיים בשנת תרי"ז מילא את מקומו אחיו הרה"ק ר' אהרן "דער קרייזער רב", יסופר שאחר שהצליח הגה"ק מצאנז שיתעטרו שני בניו הק' בכתר הרבנות, אחד בשינאווא ואחד בקשאנוב, שאל הרה"ק מדזיקוב את הרה"ק מצאנז: מדוע אין המחותן משתדל להשיג רבנות גם עבור בנו ר' מאיר נתן האם החסרון לו בשביל שהוא חתני, השיב לו הרה"ק מצאנז: "בני ר' מאיר נתן אינו זקוק לרבנות, הוא אתי במחיצתי ומה חסר לו ברבנות בצאנז, והוא יהי' אתי עד עולם", (דמשק אליעזר), לאחר פטירתו של הרה"ק מצאנז שהטמינו אותו ליד ר' מאיר נתן הבינו את מה שאמר "והוא יהי' אתי עד עולם".

עבד את בוראו במסירות נפש גדולה עד מאד, תלמידו מספרים שלפעמים הי' שולח אותם מתוך החדר, והם הציצו מתוך החרכים וראו איך שמסגף עצמו ע"י שמהבהב את ידיו באש, (תפארת חיים עמ' יב), כשנסתלק התאבל עליו אביו מאד, ובהספדו אמר "שאלמלי הי' נשאר בחיים הי' מגיע כאחד מתלמידי הבעש"ט הק' זי"ע, (דמשק אליעזר), סיפר הגה"צ ר' יודל'ע הורוויץ זצ"ל שכשנפטר הרה"ק ר' מאיר נתן בדמי ימיו ואלמנתו הי' שבור מאד לשברי שברים, והרה"ק מצאנז זי"ע נסה לדבר על לבה ולנחמה, ואמר לה הלא איכא שיעור כמה שצריכים להתאבל על הבעל, והוסיף "איך ווייס אויך וואס איך האב יעצט פארלוירן", אז התחילה לספר להרה"ק מצאנז כמה דברים מהתנהגותו האישית של בעלה הק', כששמע ממנו הדברים הרה"ק מצאנז אמר "אזוי ווייט האב איך אויך נישט געווואוסט".

מדת האמת

הי' איש אמת עד מאד, יסופר שפ"א הי' איזה דין ודברים בין שני משפחות, ובאו לפני הרה"ק ר' שלמה מבאבוב זי"ע שיפשר ביניהם, שלחם אל הרה"ק משינאווא, שלח אותם הרה"ק משינאווא בחזרה אל הרה"ק מבאבוב שיעמדו לדין אצלו, ונתן עמהם מכתב שימסרו להרה"ק מבאבוב, ובין הדברים כותב שם "באזני שמעתי מפי כ"ק אאמו"ר הקדוש מצאנז זללה"ה שבבנו ר' מאיר נתן מונחת הנקודה של אמת, ובכן היות שמע"כ הוא בנו יחידו, הרי ברור שיעלה בידו לפסוק דין אמת לאמיתו, על כן לא ימשוך את ידו מלדון במשפט הזה", עכ"ל, (כרם החסידות ח"ג עמ' קכא), אחיו הרה"ק משינאווא העיד עליו שכיוון שהי' איש אמת כזה לא הי' יכול לסבול את העולם השקר ולכך נקטף בדמי ימיו, (י"ג אורות ח"א עמ' רנ"ט).

שומר העיר

בשנת תרט"ו שרר בצאנז מחלת החולי רע רח"ל והרבה אנשים נתפסו ל"ע מן המחלה, מתחילה עזב הדברי חיים ומשפחתו את העיר אודות המגפה, ואמר לר' נתן שהוא לא יעזוב את לבא עמו, כיון שהוא צריך להישאר בעיר לשמור עליו, (אח"כ חזר הרה"ק מצאנז לעיר), ר' מאיר נתן השליך עצמו מנגד ובמסירות נפש אם כי המחלה היתה מדבקת מאד לא הסתכל על זה אלא עזר וטיפול בחולים שנפלו על ערש דוי וסבלו יסורים מרים מאד.

ובא השמש

עד שנדבק ל"ע בעצמו מן המחלה, עיין בהקדמה על ספר אבן נזר של הגה"צ ר' זכרי' שפירא זצ"ל שהי' מאד דבוק בהגה"ק מצאנז זי"ע, מביא שם באריכות הגה"צ ר' שלום סופר זצ"ל אבד"ק ברעזנע את תולדותיו של המחבר, מביא שם איך הי' נראה בצאנז כשנתוודע שר' מאיר נתן נפל למשכב: ר' זכרי' נסע על שב"ק נחמו בשנת תרט"ו לצאנז, והגיע שם ביום חמישי, ולא הי' יכול ליכנס להרה"ק מצאנז, אז חיכה על יום ראשון, ביום ראשון לפני התפלה רצה ליכנס להרה"ק מצאנז, אמר לו הרה"ק מצאנז עם ר' זכרי' אני צריך לדבר לכל הפחות שתי שעות, ונדבר אחרי התפלה, "ולאחר התפלה כשרצה ללכת אל היכל הקודש נשמע קול צעקה, אשר בעונ"ה הה"ג הקדוש כמוה"ר מאיר נתן בן יקר לרבינו נחלה מאד פתאום והיתה בהלה גדולה, ורבינו זצ"ל פתח דלת חדרו והלך בבהלה לבית בנו זצ"ל ", עי"ש בארכות, ביום חמשה עשר באב הרגיש שמחלתו מתגברת עליו מאד, רץ לבית אביו לבקש ממנו שיתפלל בעדו, אבל מצאו ישן ולא רצה להקיצו, וחזר למטתו, ובאותו יום ביום חמשה עשר באב תרט"ו, שבק חיים לכל חיי, ונסתלק לחיי עולם הבא, ואביו התאבל עליו מרה, ואמר בשעת הספדו שאלמלי הי' נשאר הי' מגיע לגדלותו כאחד מתלמידי בעשטה"ק זי"ע.

וכידוע נוסח מצבתו של ר' מאיר נתן נתנסח ע"י אביו הק' וצווה לכתוב נכד המגלה עמוקות וה"חכם צבי", והסביר שהחיצונים מפחדים כשרואים שמו של קנאי, וכידוע החכם צבי הי' קנאי ולחם מלחמות ה' ביד רמה ע"כ צווהו לחרוט על מצבתו למען יהי' למשמרת.

אלמנתו שאלה את חמיה הרה"ק מצאנז "פאר וואס האט דער שווער נישט געזעהן עם אויסצובעטן", ענה לה הדברי חיים: ומה אעשה, "איך האב מיר געוואלגערט פאר זיינעט וועגן ווי עס איז נאר דא א ווינקל אין הימל" (החכמה מאי"ן), ואמר הרה"ק מצאנז "איך האב אים אריינגעגעבן צו מיינע גוטע פריינט ר' שלום (מקאמינקא) און ר' אלימלך (מרודניק).

נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם

כי מה שהשם יתברך מנחמינו בזה לבד יש לנו נחמה. דרך משל, אינו דומה שומע מפי השר דברים ניחומים ודברי אהבה אינו נחמה עד גמר קבלת טובה ממנו, מה שאין כן פי מלך רצונו כעב מלקוש ואמרי פיו הם מעשה טוב גמור, כי בשמוע דברי תנחומים מפיו ישעשעו נפשינו.

(קדושת לוי)

♦♦♦

נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם

הנה בעת שישראל עושין רצונו של מקום נקרא אלהינו, כי בזה אנו מורים שהוא אלהינו. וזהו פירוש הפסוק (תהלים סז, ז) יברכנו אלקים אלקינו, פירוש שהבורא יתברך יברכנו שיהא נקרא אלהינו. וזהו אמר הנביא שנחמו נחמו, ובמה לזה אמר הכתוב שיאמר אלקיכם.

(קדושת לוי)

♦♦♦

לעתיד יתגלה שכל התפלות נתקבלו ברצון

דברו על לב ירושלים וכו'. דהנה זהו אחת מן הנחמות שיהיה לעתיד לבוא שכל המצות והתורות ותפלות שאנו עושים בגלות ואנו סוברים שאינם עולים למעלה כמו שאמר ר' אלעזר (בבא מציעא נט) מיום שחרב הבית המקדש ננעלו שערי תפלה כמו שכתוב סכותה בענן לך מעבור תפלה (איכה ג, מד), גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי (שם ח), ולעתיד ינחם אותנו הקב"ה ויאמר שעלו כל התפלות לרצון לפניו יתברך שמו.

וזהו (בתפילת י"ט) **ותערב** לפניך עתירתינו כו' אנא השב שכינתך לציון עירך. רצה לומר אז כשתשוב השכינה לציון יערב לפניך עתירתי של היום ויתגלה כי נתקבל ברצון לפניך.

וזהו (בתפילת שמונה עשרה) **והשב** את העבודה לדביר ביתך, ואשי ישראל ותפלתם, מהרה תקבל ברצון שאז יתגלה כי תפלתם של היום מהרה תקבל ברצון.

וזהו שאמר הכתוב (בראשית ה, כט) זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו לעתיד יהיה לנו נחמה ממש שנעשה עתה בעצבות כי הכל לרצון לפניו כנ"ל.

וזהו נחמו נחמו עמי וגו' דברו על לב ירושלים. פירוש לעתיד יתגלה בהנחמה כי מה שתדברו היום בתפלתכם הוא על לב ירושלים כמו שכתוב (מלכים א ח, לה) והתפללו אליך אל המקום הזה יכוון לבו כנגד ירושלים. (מכי"ק)

(תפארת שלמה)

♦♦♦

לא היו ימים טובים כחמשה עשר באב

וכפי מה שמקובל מפי הצדיקים זי"ע אשר מט"ו באב מתחילין התעוררות ימי הרצון הבאים, ראש השנה ויוה"כ וסוכות.

(אמרי נועם ט"ו באב אות ב')

♦♦♦

עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים

בשם הרב הקדוש ממעזיבוז (בעל אוהב ישראל) זלה"ה. לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב. רמז על אות ס' שהוא אות הט"ו באלף בי"ת. וזה פירוש כט"ו באי"ב ראשי תיבות באל"ף בי"ת. כי כל האותיות יש להם ריבוע ומקום אחיזה רק אות ס' הוא סגלגל ועיגול. וזהו הרמז (תענית ל"א) עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים. והבן.

(תפארת שלמה – דברים)

♦♦♦

יום שחותרו שבטים לבא זה בזה.

יש לומר מדוע דווקא באלו הימים קבעו עצמם לחדש זו ההלכה. ונראה, כי ישראל נצטוו שלא לכבוש עמון ומואב, ועם כל זה כביכול עשה תחבולה, ועמון ומואב טהרו בסיחון (גיטין ל"ח), שמקודם כבש סיחון את עמון ומואב, ואחר כך כבשו ישראל את ארץ סיחון. והיתה זאת סיבה לסבב נחלת ארץ עמון לישראל. והוא כעין אשר הבת יורשת את אביה, ואחר זה כשתנשא לשבט אחר, אז על ידי צד הממוצע יוכל להסב נחלה ממטה למטה.

ולזה השכילו חכמים בדעתם אשר מסתמא זו המצוה של איש באחיו ובמשפחתו ידבקו בני ישראל (במדבר לו, ז), זו בוודאי לא היתה רק הוראת שעה ולא לדורות, כי אנו רואין אצל מלחמת סיחון היה ענין זה, לתת לנו נחלה שלא שייכת לנו, רק על ידי הממוצע.

ולאשר באלו הימים היה כלו מתי מדבר והתחילו לכבוש סיחון ועוג, ולכנוס לארץ ישראל, כידוע מהמדרש, אשר מלחמתם היתה באלול ותשרי (עיין במדבר רבה פרשה יט אות לב), על כן קבעו עצמם באלו הימים לזו ההלכה.

(אמרי נועם ט"ו באב אות א')

פנימי תענית בלתי מוגה

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

מתוך שיחה [ה"א] בדרך שאלה ותשובה

אצל שמחת השבע ברכות של נכד כ"ק מרן רבינו שליט"א

ההתן הרב **יצחק אייזיק** שליט"א בן הגה"צ רבי **יואל טייטלבוים** שליט"א
רב ביהמ"ד בית ברוך בקרית יואל
עב"ג בת הגה"צ רבי **ישראל אברהם אלטר טויב** שליט"א
אבד"ק תולדות נפתלי קאלוב ב"פ

עם מסגרת תלמידי "כולל חתנים" דקהלתינו הקדושה באולם שע"י ביתו נאוה קודש קרית יואל יצ"ו

יום ה' פרשת ויחי תשפ"ו לפ"ק

הג"ר וואלף אהרן טעללער שליט"א, מנהל מבצר הכוללים קרית יואל יצ"ו: די התנים פרעגן, זיי האבן אי"ה התונה, און זיי שטעלן אויף בעזר ה' א אידישע שטוב, מ'רעדט אסאך פון אנהאלטן מסורת אבות, זיי זאלן זיך פירן אזוי ווי די עלטערן האבן זיך געפירט. די שאלה איז, וואס איז דער גדר? יעדער מנהג, אדער לאמיר זאגן א פרומקייט, א חומרא וואס דער טאטע האט זיך אליינס געפירט, צי ער דארף דאס אויך אנהאלטן?

צום ביישפיל, פרייטאג ארבעט ער נישט נאך חצות, ער איז מעביר סדרה מיט רבינו תם'ס תפילין, ער עסט נישט חוץ לסוכה בשעת ווען ס'רעגנט, און נאך כהאי גוונא פארשידענע חומרות וואס איז לאו דוקא געבויט אויף די הלכה, צי דאס נעמט אריין אין 'אל תטוש תורת אמך' אז דער זוהן דארף דאס נאכמאכן נאך די התונה.

רבינו: אז דער טאטע האט חומרות וואס דער טאטע האט עס געהאט פון זיין טאטן, איז דא אן ענין פון 'אל תטוש תורת אמך'. דאס איז זייער שטארק ביי כלל ישראל, וואס דער טאג טעגליכער לעבן איז געשטעלט אויף מנהגים, נישט אלעם איז הלכות. אז מ'הייבט אהן מזלזל צו זיין אין מנהגים, דעמאלטס גייט עס ווייטער, דער מנהג, יענער מנהג. דער חתם סופר שרייבט אין א תשובה (או"ח סי' נ"א) ווער ס'איז מהרהר אויף א מנהג צריך בדיקה אחריו.[1]

---

1 עיי"ש דמנהגי ישראל אפילו אותם שנעלם טעמם הם בארות חצובים ממקור מים חיים וכו' ורגיל אני לומר, כל המפקפק על נימוסינו ומנהגינו צריך בדיקה אחריו, ע"כ. וכן עיי' בתשו' חת"ס (יו"ד סי' י"ש) שכתב שקשה מאוד לשבור מנהג ישראל אפילו להקל וכו', כי מנהג ישראל תורה, והכלל חדש אסור מן התורה בכל מקום, והישן ומיושן משובח ממנו ע"כ.

ועיי' בחובת הלבבות (שער יחוד המעשה פ"ה) וז"ל: הזהר תטה אשוריך מדרך האבות ונתיב הראשונים, ואל תחשוד אבותיך במה שמסרו לך מאפני טובותיך, ואל תסתור עצמם במה שהורו אותך, כי אין עצה שתעלה בדעתך שלא קדמוך לדעתה ועמדו על כל מה שמביאה אליו מטוב ורע, ואפשר שקדם לדעתך אופן יושב המחשבה שהיא בתחילתה ונעלם ממך אופן ההפסד אשר יהיה ממנה באחריתה עכ"ל.

וע"ע באגרת סופרים (מכתב ז) מהכתב סופר וז"ל: ...כי עינינו הרואות בקהלות הקלות בדעת ויראת ה', לא בגדולות התחילו, כי אם ממנהגים קטנים ותקנות, הלכו מדחי אל דחי עד אשר טבעו ערי התורה והיראה בעוונותינו הרבים ע"ש.

ועיין מה שכ' הגאון רבי מנחם א"ש ז"ל בהקדמה לספר אמרי יושר לפרש הקרא בפר' האזינו 'צור ילדך תשי ותשכח אל מחוללך', וז"ל: כי כן דרכן של עוברי עבירה מתחילה קל בעיניהם המנהגים אשר נהג בהם ישראל, ואומרים כי הראשונים היו פתאים ושוטים שנהגו דבר זה, ואח"כ המה יורדים מטה מטה, עד כי יעברו על מצוות ה' ותורתו, והנה זה הוכיחם משה רבינו, כי מתחילה 'צור ילדך תשי', כי מתחילה עובר על

אז א טאטע האט זיך געפירט מיט א חומרא, קודם וועלנדט זיך עם אויפ אים אליינס. צו פירן זיך מיט א חומרא דארפ מען זיין א בר הכי, מ׳דארפ האלטן דערביי. דאם איז די ערשטע זאך, מ׳דארפ האלטן דערביי.

אבער ס׳קומט מיר פאר שאלות למשל ביי שידוכים, די עלטערן האבן א פרומערן לבוש, און מ׳טראגט אהן פארץ קינד א שידוך וואם איז שוואבער, קומט מען פרעגן. עם קומט זייער אפט פאר. איז די ערשטע שאלה, ווי ׳אלט׳ דער בחור איז? און די צווייטע שאלה איז, ווי ׳האלט׳ דער בחור?, ס׳איז דא א בחור א בר הכי וואם דער לבוש איז ביי אים היילוג, און ס׳איז דא איינער וואם יא יא, נישט נישט. ס׳איז גאנץ אנדערש. צו גיין מיט א פרומע לבוש, דארפ מען האלטן דערביי.

און עם קומט אמאל פאר – ס׳זאל נישט פארקומען – אז מ׳טוישט דעם לבוש ח״ו אויפ לגריעותא, ווייל דער מאן פארלאנגט. ס׳קומט אזאנס אויך פאר. עם איז דא פארקערט ברוך ה׳ אויך.

ברוך ה׳ אין קרית יואל איז דא אסאך וואם מ׳קומט אריין בעטן א ברכה, ס׳איז זייער אפט וואם מ׳קומט אריין און מ׳בעט א ברכה, מ׳טוישט דעם לבוש, מ׳טוט אוים דעם שייטל, מ׳גייט א דרגא ארויפ.[2] ס׳קומט פאר זייער אפט ברוך ה׳. אבער ס׳קומט פאר פארקערט ליידער אויך.

און ממילא פרעגט זיך די שאלה, ווי האלט יענער? ער פרעגט, צי ער זאל מעביר סדרה זיין אין די רבינו תם׳ס תפילין. אמאל דארפ מען קודם פרעגן צי ער איז מעביר סדרה בכלל? ס׳איז א שווערע זאך צו זאגן. מעביר סדרה זיין שטייט אין שולחן ערוך (או״ח סי׳ רפ״ח),[3] ס׳האט אויך פארשידענע סגולות, די גמרא (ברכות ח.) זאגט אזוי,[4] אבער מעביר סדרה מיט רבינו תם׳ס תפילין איז נישט קיין הלכה, דאם איז א מנהג טוב, ס׳איז א הייליגע זאך.[5] ובפרט אז איינער ארבעט, ער וויל גיין פרייטאג צו די ארבעט, ער לייגט קוים רבינו תם׳ס תפילין אויפ עטליכע מינוט, זאל ער נאך גיין מעביר סדרה זיין מיט די רבינו תם׳ס תפילין. און טאמער וויל ער מעביר סדרה זיין שבת אינדערפרי, צי פרייטאג צונאכטס איז ער מעביר סדרה. ער זאל זיין צופרידן אז ער איז מעביר סדרה. ער האט אנגעכאפט א זאך פון מעביר סדרה זיין אין די רבינו תם׳ס תפלין. איך קוק עם אהן...

אין זידיטשויב איז געווען א מנהג אזוי,[6] אין וויזניץ איז דא א גרויסע קפידא אויפ דעם.

אבער ס׳איז דא אסאך אנדערע זאכן, לאמיר זאגן וועגן עסן פיש פסח. ס׳איז אויך דא מקומות וואם מ׳עסט נישט קיין פיש אום פסח. כ׳וועל זאגן דאם איז אן אינטערעסאנטע זאך. אין וויזניץ איז געווען א גרויסע קפידא נישט צו עסן קיין פיש

מנהגי ישראל, והוא מתיש את אבותיו אשר נהגו מנהג זה, ובסוף ׳ותשכח אל מחוללך׳ הוא שוכח גם את המצוות אשר ציוה אותם השי״ת עכ״ל.

2 מענין לענין נעתיק מה שסיפר מרן שליט״א פ״א בא׳ השיחים: ...כ׳בין געווען א בחור, און כ׳בין געווען ביי שלש סעודות ביים פעטער ז״ל, ס׳איז געווען אזוי דער מנהג אז ס׳איז געווען א חתן, איז געזעצן דער חתן אויבן-אן דער ערשטער, דער חתן האט געגעבן לחיים און די מחותנים האבן אויך געגעבן לחיים, געדענק איך אז ס׳איז געווען א חתן מיט שטריימל בעקיטשע מיט א בארד און פיאות, און דער חתן האט געגעבן לחיים, און נאכדעם האט געגעבן לחיים א איד מיט א אראפ געבויגענעם הוט אהן א בארד, אזא איינער וואס מ׳זאגט אויפ אים ׳ער איז געראטן אין די מאמע.....׳, און מ׳האט געזאגט פארן פעטער ז״ל אז ער איז דער פאטער פונעם חתן, געדענק איך אזוי, דער פעטער ז״ל איז געזיצן אזוי און געקוקט און באטראכט אזוי דעם חתן, און געקוקט אזוי אויפ׳ן מחותן דער אבי החתן, געקוקט אהין און געקוקט צוריק, און זיך אהנגערופן ׳אבי נישט פארקערט׳.

3 וז״ל המחבר (שם ס״א): אף על פי שאדם שומע כל התורה כולה כל שבת בציבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע פרשת אותו השבוע שנים מקרא ואחד תרגום וכו׳.

4 ע׳ שם לשון הגמ׳: אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום וכו׳ שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו.

ועיין דברי יצחק (אות ל״ד) בשם הרה״ק בעל אור לשמים מאפטא ז״ל מי שגומר שמו״ת בע״ש קודם חצות דווקא, אז הוא מובטח שבכל השבוע לא יבוא לידי עבירות חמורות.

5 עיין בסידור יעב״ץ שכתב שאביו החכם צבי נהג להתעטף בטלית ולהניח תפילין וכך היה קורא שמו״ת.

ועיי׳ בכף החיים (רפ״ה סק״ד) שכתב דמנהג חסידים ואנשי מעשה לקרות שמו״ת בע״ש בבוקר אחר סיום תפילת שחרית בעודו מעוטף בטו״ת, ויש נהגו כשעטורין בתפילין דר״ת יעוין בספרי המנהגים.

ועיי׳ בס׳ באהלי יוסף (עמ׳ ס״ד) שבעל הקרן לדוד והויגד יעקב מפאפא ז״ל היו קורין את שמו״ת עם התפילין דר״ת.

אגב, עיי׳ בס׳ תולדות אנשי מופת (אות ל״א) בשם הרה״ק רבי פנחס מקאריין ז״ל שאמר שצריך לאדם להיות מסי״נ להעביר הפרשה בע״ש.

6 עי׳ בילקוט מהרי״א הנהגות הגה״ק מזידיטשויב ז״ל (בהנהגות מור״ש אות מ״א) כתב שבערב שבת אחר התפילה היה רבינו הק׳ קורא בחומש שמו״ת בתפילין דר״ת.

ועיין בספר דרכי חיים ושלום שהגה״ק המנח״א ז״ל היה מניח אז תפילין דרבנו תם.

אום פסח.[7] וועז דער ייטב לב איז געקומען קיין סיגוט, דארט האבן געוואוינט וויזניצער חסידים, האט ער עהייסן מ׳זאל פארהענגען די פענסטערס, כדי מ׳זאל נישט זעהן אינדרויסן אז ער עסט יא פיש אום פסח, ווייל ער האט נישט געוואלט מווען זיין אויף עסן פיש ביי די סעודה אום פסח.

עד כדי כך, אז ס׳איז דא וואס זיי זאגן אז ער האט נישט געפירט דעם סדר ברבים, ווייל ער האט נישט געוואלט מווען זיין אויף פיש, און ער האט נישט געוואלט מ׳זאל עם זעהן. אבער אין וויזניץ האט מען נישט געגעסן קיין פיש אום פסח.[8]

---

7 תחת אחד השיחים כאשר דיבר מרן רבינו שליט"א בענין זה האריך לבאר באריכות כדלהלן:

אין סיגעט זענען געווען קאסובער חסידים - וויזשניצער חסידים וואס האבן נישט געגעסן קיין פיש אין פסח, ס׳איז געווען פלעצער וואס די סוחרים האבן געמוען פיש און מ׳האט זיי אנגעשמירט מיט ספירט. כדי ס׳זאל אויסקומען גלאנצעדיג און פריש.

ס׳איז אזוי, דאס האט זיך געוואנדן אין די מקומות, א שטאט וואס איז געווען על שפת הים, וואס מ׳האט געכאפט פיש לעבעדיג און מ׳האט עס גלייך געברענגט, דארט איז נישט געווען קיין חשש. א שטאט וואס איז שוין געווען אביסל ווייטער, האט מען דאך שוין געברענגט, האט מען שוין געמאכט קונצן ס׳זאל זיך האלטן פריש, איז געגאנגען אז מ׳האט אריין געלייגט אביסל שפירטו"ס, האט זיך אזוי געמאכט די חומרא, אזוי האט זיך עס אנגעהויבן (ועי׳ בספרי מגדים (סי׳ תמ"ז א"א סקמ"ו) שמזכיר חשש זה).

אין סיגוט איז געווען א וואסער, סיגוט הייסט א האלב אינזל אויף אונגארישן, פון צוויי זייטן איז דא דארט וואסער, פון אין זייט גייט דער טיסא (טאס), און פון איין זייט גייט דער איזא, מ׳האט געשריבן אויף א גט אין סיגוט ׳סיגוט מתא דיתבא על נהר טיסא ועל נהר איזא׳, איז עס ווי א האלבע אינזל, וועגן דעם האט מען דארט געהאט געגוג פיש.

די קאסובער חסידים וואו עס זעהט אוים אז דארט (בהמקומות שנזרו בתחילה קודם בואם לסיגוט) איז נישט געווען קיין וואסער, און מ׳האט געדארפט ברענגען פיש פון ערגעץ אנדערש, האבן זיך גוים באפאסט מיט די זאכן, אידן האבן נישט געברענגט קיין פיש, דארט האבן עס געטוהן גוים.

אין שולחן ערוך (עי׳ סי׳ תס"ז) שטייט אזוייפיל אז אויב מ׳טרעפט א חיטה אין זפק פון אן עוף, איז געפערליך... אינדערהיים זענען אלע רבנים געווען פארנומען פסח מיט די שאלות.

אויף פיש שטייט גארנישט אויב מ׳טרעפט, ווייל די ברויט וואס זיי עסן איז ווייצ, איז עס נתאכל געווארן, א ווייצל איז הארט, דער מנהג איז געווען אז מ׳האט פסח נישט געגעסן די בני מעיים (דלפעמים נמצאים שם שיירי כרשיני חמץ שאכלה התרנגולת), אפילו פיסלעך פון די עופות האט מען נישט געגעסן מהאי טעמא ווייל זיי טרעפן (תמיד ברגליהם על הארץ), אבער ביי פיש איז נישטא די חששות.

8 ואימרא נאה [בדרך צחות] מתאמרא בין חסידי וויזניץ [לשיטתם שלא אכלו דגים בפסח], שבפ׳ וירא איתא שאעי"ה ערך סעודה לכבוד

איז וויזניץ איז אויך געווען א חומרא אז אום אחרון של פסח האט מען געגוצט אנדערע כלים צו די געבראקטס, אזוי איז געווען.[9] דער ייטב לב בעפאר ער איז געקומען קיין סיגוט האט ער געהאט די זעלבע כלים גאנץ פסח, און מ׳האט עם געגוצט אויך אחרון של פסח, אבער וועז ער איז געקומען קיין סיגוט האט ער דעמאלטס געהייסן מ׳זאל האבן אנדערע כלים. האט ער געזאגט א טעם, אז בעלי בתים אין די שטאט האבן א חומרא, דארף דער רב אויך אזוי טוהן. עם טאר נישט זיין אז די בעלי בתים זאלן זיין פרומער ווי דער רב. האט ער געהייסן מ׳זאל האבן אנדערע כלים. און אזוי איז געבליבן אז אחרון של פסח איז דא אנדערע כלים. דער פעטער ז"ל האט אויך געהאט אנדערע כלים אויף אחרון של פסח.

צום סוף האט זיך אויסגעשטעלט אז דער אהבת ישראל׳ס דריטע רביצין, זי האט נישט געוואלט. בקיצור, זי האט מבטל געווען די אנדערע כלים. איז אויסגעקומען אז אין וויזניץ איז געווארן אוים, און אין סיגוט איז געווארן יא, ס׳איז געווארן מוחלפת השיטה...

איך כאפ אהן אזא משל, פארוואס האט מען נישט געגעסן קיין פיש אום פסח? פלייש האט מען יא געגעסן, נאר פיש נישט. פארוואס? ווער ס׳וויסט ווי אזוי דאס לעבן איז געווען אין דער אלטער היים, מ׳האט געקויפט א לעבעדיגע עוף, און מ׳איז געגאנגען צום שוחט, מ׳האט געשחט׳ן דעם עוף,

---

האורחים כיד המלך, והקשו המפרשים למה לא הביא דגים להסעודה (ועי׳ ישמח משה מביא הקושיא), ותירצו החסידים כי הרי פסח היה, ואברהם אבינו לא אכל דגים בפסח כחומרת וויזניץ, ודפח"ח.

9 היינו דהיו צדיקים שהשתמשו בכלים מיוחדים באחרון של פסח, כי אז המנהג לאכול בעברקאט"ס, ולא השתמשו בכלים רגילים של ימי הפסח, והוא מפני שהקפידו שיעברו שנים עשר חודש שלימים על הכלים לפני שישתמשו בהם עוד הפעם בפסח הבאה, אבל בשנה מעוברת לא הקפידו על זה.

וכן כ׳ בס׳ דרכי חיים ושלום (אות תקע"ב) ובס׳ מנהגי קארלין, וכ"כ בס׳ אוהב שלום (חלק המנהגים עמ׳ פ) שהרה"ק ר"ש מקאמינקא נהג שאף באחרון של פסח לא אכל מצה שרויה משום שהקפידו שיעברו שנים עשר חודש שלימים על הכלים, אך בפסח שקודם שנת העיבור לא חששו והיו אוכלים שרויה באחרון של פסח. אולם רוב הצדיקים לא הקפידו על זה כלל וכפי שהעיד המעדני שמואל (סי׳ קיז סכ"ו), ובטעם הדבר על פי מש"כ בשו"ת מהרי"א הלוי (ח"א סי׳ ל"א) משם זקינו החכם צבי (סי׳ עה) דגם אם חסר איזה ימים ג"כ מיקרי ישן י"ב חודש, וכבר נתייבש והוי כעפרא בעלמא וכ"כ בברכת הפסח ובסמא דחיי".

אולם היו צדיקים שבכל זאת החמירו על עצמם ושלפני הפסח היו מכשירים את כל כלי הפסח עיי׳ בס׳ ילקוט אוהב ישראל (אות מ"ד), וכ"ה מנהג צדיקי בית טשערנאביל.

מ׳האט עם אהיים גענומען, מ׳האט עם אפגעפליקט, מ׳האט עם געמאכט כשר ביי זיך אינדערהיים (ע״י מליחה והדחה וכו׳). ממילא איז עס געווען ביי זיך אין שטוב, האט מען עס געגעסן, מ׳האט אכטונג געגעבן אז ס׳זאל זיין כשר לכבוד פסח.

אבער פיש האט מען געדארפט גיין קויפן. נישט אין יעדן שטעטל איז געווען א טייך, אז ס׳איז געווען א טייך איז געווען פיש. אבער אז ס׳איז נישט געווען קיין טייך, האט מען עס געדארפט ברענגען. ס׳איז געווען גוים וואס האבן זיך מפרנס געווען דערפון, גוים האבן געכאפט פיש, און זיי האבן געברענגט אין שטאט אריין צו פארקויפן, א פיש לעבט דאך אבער נישט נאר אין וואסער. האט מען געברענגט א טויטן פיש. וועגן דעם ביי די פיש האט מען שוין מורא געהאט, ווייל אין פרימיטיוון לעבן אז מ׳האט געוואלט ס׳זאל אויסזעהן פריש, האט מען עס אנגעשמירט מיט אלקאהאל, האט עס באקומען א שיינע קאליר, ממילא אז א גוי ברענגט פיש האט מען חושש געווען פאר דעם, ווער ווייסט וואס ער האט דא געשמירט. וועגן דעם האט מען נישט געגעסן קיין פיש אום פסח.

סיגוט איז געווען נעבן וואסער – עמיצער וואס איז שוין געווען סיגוט האט מסתמא געזעהן ווי אזוי דער טייך גייט אין סיגוט – דארט האט מען געכאפט פיש, האט מען געברענגט לעבעדיגע פיש, האט מען טאקע געגעסן פיש פסח. אבער דארט וואו ס׳איז נישט געווען, האט מען נישט געגעסן קיין פיש אום פסח.

יעצט, היינטיגע צייטן דא אין אמעריקע, לעבעדיגע פיש קען מען נישט ברענגען נאר קארפ פיש. קארפ פיש קען מען ברענגען, אין געשעפט קען מען זיי זעהן לעבעדיג. ממילא אין געשעפט איז דא לעבעדיגע פיש. איז ווער ס׳וויסט אז ס׳איז לעבעדיגע פיש קען מען נעמען. דער פראבלעם איז די ׳ווייט פי״ש, די ׳סעמאן פיש׳, דאס כאפט מען אין די מרחקים. איז געווען אמאל אידן וואס זיי האבן נישט געגעסן קיין פיש, ווייל אינדערהיים האט מען נישט געקענט עסן.

היינט איז שוין דא, דאס אידיש פאלק איז דאך שוין אויסגעווואקסן ברוך ה׳, ס׳איז א גרויסע ביזנעס פיש, איז היינט שוין דא אן השגחה אויף די פיש. נו, איז דא זייער אמאל מענטשן וואס זענען זיך מקיל. ס׳איז דאך געצוימט דאס עסן פאר פסח, און ס׳איז יום טוב מ׳דארף מאכן סעודות, איז שווער צו זאגן.

דאס זעלבע איז מיט שמאלץ פסח, ס׳איז דא וואס נוצן פסח נוצן נאר שמאלץ. אינדערהיים איז דאס געווען, מ׳האט געוואלט האבן שמאלץ אויף פסח, אזוי איז געווען אין דער אלטער היים. מ׳זאגט אז ס׳איז געווען שווער צו באקומען שמן זית. אין ארץ ישראל איז יא געווען, ס׳איז געווען זיתים דארט. אבער היינט איז דא אסאך, מ׳איז זיך מקיל, ס׳איז דא וואס געבן השגחה זיי זענען דארט וואו מ׳כאפט עס, פארלאזט ער זיך אויף די השגחה. עס איז שווער צו זאגן פאר איינעם. ס׳איז זייער שווער, גיי זאג פאר כלל ישראל, עס נישט קיין פיש אום יום טוב, און נוץ נישט נאר שמאלץ, עס גייט אריין אין אזעלכע האקעלע ענינים. די וועלט נוצט אויל פסח, ס׳איז דא כשר׳ע אויל, און ס׳איז דא שמן זית, און ס׳איז דא אנדערע.

דער ייטב לב האט זייער מחמיר געווען, מ׳זעה דאס אין א תשובה צום בית שערים (הגאון רבי עמרם בלום ז״ל),[10] ער איז מחמיר אויף אויל (ונדפסה בשו״ת בית שערים או״ח סי׳ רטו),[11] ס׳איז א גרויסע חומרא וואס ער זאגט. פארוואס זאל מען נישט נוצן? ער זאגט אז מ׳וועט אויפטוישן. אויך נאר וויל מ׳וועט אויפטוישן.[12] אבער די וועלט איז מקיל. די וועלט עסט פיש, איז מ׳נוצט אויל.

---

10 עי׳ מה שכתבו בני הגאון רבי עמרם ז״ל בהקדמתם להשו״ת: דבקה נפשו בקדוש עליון גאון הדור רבי יקותיאל יודא ט״ב זי״ע מסיגעט ולא עשה דבר גדול או קטן בלתי עצתו אמונה. וכמה מכתבים נמצאו תח״י ממנו בלשון שלח חיבה יתירה, ופעם אחת הי׳ הגה״ק ז״ל במרחץ סמוך לקהילתו ואבינו ז״ל נסע שמה לבקרו ולכבדו, וכשרצה אבינו לנשק את כפות ידיו הטהורים הקדים הוא ז״ל ונשק, ע״כ.

11 וז״ל מרן הייטב לב בתשו׳: החיים והשלום לכבוד אהו׳ ידי״נ הרב הגאון הגדול בענקים, חריף ובקי, חכו ממתקים, החסיד המפו׳ מו״ה עמרם בלוהם נ״י אב״ד חוסט. מכתבו היקר הגיעני וכו׳ וע״ד אם לעשות שמן לפסח מגרעיני פרחים, בעיקר הדבר הדין עמו, כי אינם מין קטניות כלל, אבל בכל זאת אין דעתי נוחה להתיר, פן יאמרו ב״ד שרי משחת ויאכלו כל השמנים שמן זית ושמן העשוי מקטניות וזה אסור באכילה ויש לחוש דאתי ואחלופי עי׳ רמ״א ודגול מרבבב לכן חלילה מעשות חדשות בארץ. דברי אוהבו ידידו הדוש״ת וטובתו בלב ונפש חפיצה, יקותיאל יודא טייטלבוים.

ובקובץ לקט ששנה (שנה ד׳ קובץ ז׳ סימן ס״ג) נדפס מכתב מהגה״צ רבי נפתלי טייטלבוים אב״ד נירבאטור, וזה לשונו: זה כמה שנים אשר בא לפני בעל דחיים מישוב אחד בגליל שלי, והראה לי בעשטעלינג מסוחר אחד מעיר סיגעט, אשר ביקש מאתו שמן זה [של פרחים] נעשה לצורך חג הפסח, ונבהלתי כי דמיתי כי אלו התירו הפרושין את הדבר בעיר סיגעט, כי כ״ק דודי הגה״ק [הקדושת יו״ט] זצ״ל היה עודו בחיים חיותו, וכתבתי לו תומ״י ושאלתיו על הדבר, והשיבו לי בחתימת ידו כי כבר ישבו בית דינו על מדוכה זה ואסרו אותו לצורך חג הפסח.

12 איתא במגן אברהם (סימן תנ״ג סק״ב) ומשמע ממהרי״ל דמותר לאכול שמן זית. וכתב על זה בדגול מרבבה, אין זה מבואר במהרי״ל, ואולי כיון

כ׳האב אנגעכאפט א משל פון פסח א קליניגקייט. און א גאנץ יאר איז אויך דא פארשידענע מנהגים. די ערשטע זאך צו האבן א חומרא אין שטוב, ווען מ׳פירט איין עפעס אין שטוב, מוז מען זיין א בר הכי. מ׳קען נישט זיין א פרומער אויפ׳ן ווייב׳ס חשבון, ווען מ׳איז אליינס זיך מקיל אויף פארשידענע אנדערע זאכן. ס׳איז א כלל גדול, מ׳זאל זאגן פאר׳ן ווייב פרומעניש, און זי זעהט אז ער איז מקיל, דאס גייט נישט צוזאמען.

הגרוו״א: הלכה׳דינע חילוקים וואס איז דא צווישן טאטנ׳ס משפחה אדער די שווער׳ס משפחה. צום ביישפיל זיין טאטע איז מקפיד צו עסן אפיקומן פאר חצות, דער טאטע איז מקפיד צו צינדן די חנוכה לעכט אין די ערשטע האלבע שעה, און ער קומט אריין צום שווער, און דער שווער איז נישט מקפיד אויף די חומרא אין הלכה. אדער נוסחאות צי זמירות לקולא אדער לחומרא. דאס הייסט געטוישט א מנהג אז מ׳טוישט אריבער צום שווער?.

רבינו: אז דער טאטע האט מקפיד געווען, דאס איז שטארק הלכה׳דיג, ס׳איז געבויט אויף הלכה. סיי צינדן חנוכה פריער איז געבויט אויף הלכה, און סיי עסן אפיקומן פאר חצות איז געבויט אויף הלכה. ממילא, דארף מען מקפיד זיין.

צו עסן אפיקומן פאר חצות – איך כאפ אן אזא מין זאך – אז מ׳וויל באמת, קען מען דאך עסן פאר חצות. מ׳זאל טראכטן ווען מ׳ענדיגט דאס דאווענען, ס׳איז דא צוויי דריי שעה ביז חצות, מ׳דארף קענען אנקומען, אז מ׳איז נישט קיין פארשלעפטער, און מ׳זעצט זיך צום סדר צייטליך נארמאל. און יעדער קען פרענגן די קשיות, און יעדער קען זאגן תורה, און מ׳קען זינגען, מיט אלעם קען מען אנקומען. מיט א בריטע סעודת יום טוב, א שולחן עורך כדבעי. ממילא, א בעל הבית טאר נישט האבן אזא שאלה, א בעל הבית ווען ער הייבט אהן צו פירן א סדר און זיין טאטע האט מקפיד געווען, דארף ער אויך צו טוהן אזוי, און ס׳איז נישט אזוי שווער.

איך געדענק ביים פעטער ז״ל, ער האט אויך געהאט געסט ביים סדר און האט מקפיד געווען אויפן אפיקומן פאר חצות.

דעם עולם האט ער געלאזט ממשיך זיין די סעודה, אבער ער האט געגעסן דעם אפיקומן פאר חצות.[13]

ביים טאטן ז״ל איז אויך אזוי געווען, ער האט אויך געגעסן דעם אפיקומן פאר חצות.[14]

שהחמיר מהרי״ל כל כך בשאר שמנים מחמיר בשמן זית עכ״פ לאכלו, דלמא אתי לאחלופי, אכן לדעת הדרכי משה ודאי שאין לגזור שמן זית אטו שאר שמנים, ואף על פי כן לא ראיתי מנהג שיאכלו שמן זית בפסח, עיי״ש שהאריך עוד בדבר.

ובבית סיגעט החמירו בזה מאד, בבית רבותינו הק׳ לא השתמשו בפסח בשום סוג של שמן אלא בשומן עוף (שמאל״ץ) [עי׳ הגש״פ דברי יואל (מנהגים אות עג) ובהגש״פ ברך משה (פרק ט׳ אות י״ז)].

13 עי׳ במחזור דברי יואל (אות ר״ץ-ר״ד) שרבינו הדברי יואל ז״ל הקפיד לעצמו לאכול אפיקומן קודם חצות בליל ראשון, ולפעמים כמעט שלא טעם מהסעודה כי כשהגיע לשולחן ערוך כבר היה סמוך לחצות, אבל ציוה שיחלקו סעודה רחבה לכל המסובים ואמר שיאכלו את הסעודה בנחת ולא יאכלו את האפיקומן בחצות. ופעם אחת התבטא באומ״ר קדוש אחר אכילת האפיקומן שיש שלשה שיטות ועכשיו עלה בידו לאכול האפיקומן קודם חצות של כל השיטות והיה ניכר על פניו השמחה של מצוה, עוז והדוה במקומו.

14 עי׳ בהגש״פ ברך משה (עמ׳ שפ״ו) כי דרכו בקודש של רבינו הברך משה ז״ל היה לאכול את האפיקומן בליל ראשון קודם חצות, כדאיתא בשו״ע סי׳ תע״ז ס״א, דכיון שהוא זכר לקרבן פסח צריך לאכלו בזמן פסח, והפסח אינו נאכל אלא עד חצות.

אכן הגם כי לעצמו החמיר בליל ראשון לאכול האפיקומן קודם חצות, ומפני כך אכל מסעודת יום טוב רק מעט מזעיר, אכן לגבי האורחים המסובין על שולחנו ציוה שלא למהר הסעודה ושלא להמעט משמחת יו״ט, והיה מצוה לתת לאורחים סעודת יום טוב בהרחבה, ושיאכלו סעודתן במתינות כרגיל, והמה אכלו האפיקומן לאחר חצות. ולאחר שגמר אכילת האפיקומן היה ממתין בטוב עין עד שגמרו כל המסובין את סעודתן, ובמשך הזמן היה מעיין בפירושי ההגדות שהיו לפניו, והיה משוחח עם יוצאי חלציו בעניני ליל התקדש החג.

ופע״א שאל א׳ לרבינו מדוע אינו מצוה לכל המסובין לאכול האפיקומן קודם חצות, והשיב ואמר הרי ׳שולחן עורך׳ הוא גם כן אחד מסימני הסדר וצריך לקיימו בשלימות. והוסיף שכך ראה אצל דודו מרן רביה״ק בעל דברי יואל ז״ל, שרמז להאורחים והמסובים שלא למהר בסעודת יום טוב, והיו אוכלים האפיקומן לאחר חצות. ופעם אמר שזה גורם צער להרבנית שטרחה בהכנת סעודות יו״ט ולבסוף אין אוכלים אותו.

ופעם אחת הוסיף רבינו בזה, כי שיטת החתם סופר (בחידושיו למס׳ מועד קמן דף ח:) דאף ליל ראשון של יום טוב חייב בשמחה מדאורייתא בבשר ויין, ואם כן יתכן שאינו ראוי לבטל סעודת יום טוב דאורייתא, אף באופן שמתאחר אכילת האפיקומן לאחר חצות.

ופעם אחת אירע שאכלו האורחים את האפיקומן קודם חצות ולא אכלו בשר לכבוד יום טוב, והיה לרבינו צער רב מזה, ואמר בבדיחותא שהאורחים עשו ׳קיצור שולחן ערוך׳.

אכן בליל שני לא הקפיד רבינו לאכול את האפיקומן קודם חצות. עי׳ באמרי נועם בתשובות שבסוף הספר (תשובה ד׳) כתב בארוכה שכך היה מנהג כמה צדיקים לאכול האפיקומן בליל שני אחרי חצות, עיי״ש.

ובס׳ צדיק כתמר יפרח (דף י״א) מסופר על הקדושת יו״ט ז״ל, אשרי עין שראתה אותו איך היה יושב בליל פסח כמלאך ה׳ צבאות, בשאגת הארי ובהתלהבות עצום עד אין לשער, ואכל האפיקומן בליל ראשון של הסדר עד שעה א׳ לאור היום [הכוונה לשעה הנקרא אצלינו בשתים עשרה] ואת היה מחזיק לחצות, ובליל ב׳ לא היה מקפיד אפילו אחר חצות.

אמנם בס׳ זכר צדיק לברכה (ח״ב אות תתקי״ד) מובא שבשנה אחת בליל

הגה"צ רב דביהמ"ד ישמח משה שליט"א, חדב"נ: דער וואוידאסלאווער רב האט געזאגט אז ביי זיי אין די משפחה האט מען מקפיד געווען אפילו צו זאגן הלל פאר חצות.

רבינו: דער רמ"א (שו"ע סי תע"ז סעי' א') זאגט אזוי [וז"ל: ויקדים עצמו שגם ההלל יקרא קודם חצות].[15]

באמת האט דאס מיטן כוס. דער ביאור הגר"א (סי' תע"ז) זאגט אזוי, ווייל דער כום רביעי זאל אויך זיין פאר חצות.[16]

רב דביהמ"ד ישמח משה: יא, אבער זיי מאכן טאקע אזוי. האט ער געזאגט, אז ווער ס'פאלגט ביי 'קדש' אז מ'זאל גראד אהנטוהן דעם קיטל און גיין מאכן שוין קידוש..., דער קען מאכן אזוי.[17]

הגרוו"א: א מנהג וואס האט מיט די נשים, צום ביישפיל הדלקת הנרות, יום טוב איז דאך דא פארשידענע מנהגים ווען מ'צינדט די לעכט, וויפיל לעכט, אדער ווען מ'מאכט די ברכה, ס'איז באקאנט דער דגול מרבבה.[18]

שני של פסח כאשר הגיע מרן רביה"ק בעל ברך משה ז"ל לבית דודו מרן רביה"ק בעל דברי יואל ז"ל לגמר הסדר וספירת העומר בליל ב' דפסח, כדרכו בקודש מימים ימימה בכל השנים שהי' דר בוומסב"ג, וראה שכבר איחר הרבה, ואמר לו שרבינו הדברי יואל אכל את האפיקומן גם בליל שני קודם חצות, ושאל רבינו את מרן דודו ז"ל מדוע מיהר עצמו לאכול האפיקומן קודם חצות בליל שני, והשיב לו רביז"ל, אם הדבר אפשרי והזמן מספיק צריכים להזדרז לאכול האפיקומן קודם חצות גם בליל שני.

15 כ"כ בשו"ע (ס" תע"ז ס"א), שו"ע הרב (ס"ו), משנ"ב (סק"י שער הציון סק"ו), פמ"ג (סי תע"ז מש"ז סק"ב), סידור השל"ה, וחיי"א (כלל ק"ל ס"ג), וכ"כ זכרון יהודא מנהגי מהר"מ א"ש.

אמנם בפסקי הגר"א (סי קצ"א) כ' שאין צריך להחמיר לומר הלל קודם חצות, כיון שחיובו הוא רק מדרבנן, וכ"כ באשל אברהם תניא (סי תע"ז).

ויש לציין שהערוך השולחן כ' (שם) שאינו יודע טעם לומר הלל קודם חצות, כי מה ענינא דהלל קודם חצות, אך יש שכותבים הטעם מחמת שישתה הכוס הרביעי קודם חצות, או משום שהוא בכלל מצות הגדה, או משום שהפסח טעון הלל באכילתו, וע"כ יש חיוב לזכר הפסח לאומרו קודם חצות, ועיין באחרונים שהאריכו בזה.

16 כ"כ בביאור הגר"א (שם) על הרמ"א שכ' שיקדים עצמו לגמור ההלל קודם חצות, דטעמו משום כוס ד', וציין לסי' תע"ב, והכוונה דכל ד' כוסות צריך לשתות בלילה כמו אכילה מצה. וכ"כ בשו"ע הרב (סי' תע"ב ס"ב), וה"נ בזה, וכ"ה בלקוטי מהרי"ח.

ועי' בפמ"ג (שם), דרך החיים ושו"ת בנין שלמה (סי כ"ט) שאם איחר לשתות כוס רביעית לאחר חצות, ישתה אותו בלא ברכה, שהרי בשאר ימות השנה ברכת בורא פרי הגפן פוטרת מה שישתה אח"כ, ורק בליל פסח מברך על כוס וכוס שהוא מצוה בפני עצמה, וא"כ כששותה אחר חצות הרי הוא כשותה יין בעלמא שא"צ ברכה על כוס רביעי.

אבל עיין בויגד משה (עמוד רפ"ז) שכוונת הפמ"ג ודה"ח רק כשנתאחר ולא אמר הגדה עד אחר חצות, אבל כשנתאחר רק עד שתיית כוס רביעי, בודאי יכול לברך גם לפי דעתם עכ"ד.

17 ועי' מש"כ בזה בהגש"פ ברך משה (פרק כ"ו אות ג') כדלהלן: בערוב יומו היה הזמן מתאחר ואירע שאכל האפיקומן בליל ראשון לאחר חצות, ובאחד השנים שנתאחר באכילת האפיקומן דיבר ממנהגו של מרן החתם סופר ז"ל (הובא בלקוטי חבר בן חיים בהקדמה לח"ג) שהיה אוכל האפיקומן לאחר חצות, ואמר רבינו שהחתם סופר היה מאריך בסיפור יציאת מצרים לבניו ובנותיו ולא אמר שום דרוש רק ביאור ההגדה וסיפור הנסים כפשוטו, וכיון שמצות סיפור יציאת מצרים הוא מדאורייתא ואכילת אפיקומן הוא רק מדרבנן, ומה גם שהוא ספק דרבנן שהרי נחלקו התנאים באכילת פסח אם זמנו עד חצות או עד עלות השחר, לכן לא היה ממהר לאכול האפיקומן ולבטל מצות סיפור יציאת מצרים דאורייתא. אמנם הדגיש רבינו ואמר שהחתם סופר התחיל את הסדר תיכף ומיד בתחילת הלילה, אלא שהיה מאריך בסיפור יציאת מצרים. אבל מי שאינו מזדרז להתחיל הסדר תיכף אחר התפלה, ומתוך כך מתאחר באכילת האפיקומן, אין שייך לומר שהוא סומך על מנהג החתם סופר.

וראה עוד שם (עמ' פ"ו) מה שפירש רבינו בזה בביאור ההגדה בפיסקא והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם וכו'. יש לדקדק שהיה די לומר והיו מספרים ביציאת מצרים עד שבאו תלמידיהם, והלשון כל אותו הלילה שפת יתר הוא. אלא שהתנאים הקדושים היו מספרים ביציאת מצרים כ"ל אות"ו הליל"ה, היינו מתחילת הלילה ועד סופה בלי הפסק, כי התחילו בעריכת הסדר תיכף בתחילת הלילה כדת וכהלכה, ובאופן כזה הוא מעלה ושבח מה שנמשך הזמן בסיפור יציאת מצרים עד שבאו תלמידיהם.

18 הגאון ר' יוסף יוזפא כ"ץ זצ"ל, בנו של רבינו יושע וולק כ"ץ ז"ל בעל הסמ"ע [ס'ספר מ'אירת ע'ינים שנדפס בשו"ע חלק חושן משפט במקום שנדפס הטורי זהב בשאר ג' חלקי השו"ע], כותב בהקדמתו לספרו של אביו 'דרישה ופרישה' [היא פי' על כל ד' חלקי הטור] (חלק יור"ד ח"ב), כאשר מספר בשבחה של אמו הצדיקת, אשת חבר ("הרבנית מרת בילא בת הקציץ והנדיב הר"ר ישראל אידלש ז"ל" שהיה "פרנס הדור") כותב בזה"ל:

"הביטו נא וראו את מה שהרגישה בטעות הנשים בהדלקתן הנרות ביום טוב, וטעותן בשתים, האחד, מה שנוהגות להדליק נרות של יו"ט כמו של שבת, דהיינו, שמדליקין תחלה הנרות, ואחר כך משימין ידיהן לפני הנרות, ומברכין הברכה על הנרות, ואחר כך מסלקין ידיהן, הכל כמו נרות של שבת, ומנהג זה מביא רמ"א בשו"ע באו"ח סי' רס"ג ס"ה... והטעם מה שמשימים את ידיהן לפני הנרות, כדי שיהא הברכה עובר לעשייתה, כי פלוגתא דרבוותא היא, אם קבלת השבת תלה בהדלקת נרות לשבת אם לאו... ואע"פ שנקטינן הלכתא דאין קבלת שבת... כי אם בתפלת ערבית... מ"מ כתבו כמה גדולים... שדוקא לבני בית אמרינן הכי, אבל להמדליק עצמו או להאשה שמדלקת הנרות לשבת היא אסורה לעשות מלאכה אחר שהדליקה, דכיון דמברכת אין לך קבלה גדולה מזו... נמצא אם היה מברך תחלה, כמו שראוי להיות הברכה עובר לעשייתה, אסור שוב להדליק הנרות, על כן נמשך מזה המנהג, שמדליקין תחלה ומשימין ידיהן לפני הנרות ומברכין, ואחר כך מסלקין ידיהן, שבזה נקרא עובר לעשייתן. התינח בהדלקת הנרות לשבת, שאחר הברכה אסור שוב בהדלקה, אבל ביו"ט שמותר להדליק הנרות ביו"ט

רבינו: אין דעם ווי אזוי מ׳טוט איז גוט. סאיז דא מנהגים אזוי און אזוי, ס׳איז געווען וואס האבן טאקע אנגענומען אז מ׳האט נישט משנה געווען יו״ט פון שבת. און ס׳איז דא וואס האבן יא געוואלט צינדן ביינאכט, די עיקר חובת הדלקה איז דאך ביי די סעודה.[19] מיין מאמע ע״ה האט יו״ט אלעמאל געצינדן ביינאכט.

און ביים פעטער ז״ל איז אויך אזוי געווען, ווער ס׳געדענקט, די מומע ע״ה האט געצינדן אום יו״ט אויף דער נאכט. אבער ס׳איז אלעס אידישע מנהגים אזוי און אידישע מנהגים אזוי. מ׳קען קוקן דער האט זיך געפירט אזוי, אין דעם הויף האט מען געטוהן אזוי, אין די זאכן ווי אזוי מ׳טוט איז גוט.

איך רעד אזוי מענין לענין וועגן משנה זיין מנהגים. אין סיגוט איז געווען דער מנהג פון אבות אבותינו הק׳, אין די ד׳ פרשיות עולה צו זיין שישי. דער זיידע ז״ל דער עצי חיים האט עולה געווען שישי, און דער קדושת יו״ט אויך.[20]

עצמו, מוטב שנעשה ברכת הנרות כתיקונה, להיות הברכה עובר לעשייתן ולהדליק הנרות של יו״ט״.

וממשיך עוד: ״הטעות השני, מה שנוהגות הנשים להדליק נרותיהן של יו״ט אחר שהתפללו הקהל ערבית, ואחר יציאתם מבית הכנסת לביתם קודם אכילה, וזה אינו נכון, התינח בליל יו״ט שני של גליות שהוא ספיקא דיומא, ואסור להכין מיו״ט ראשון לשני, ראוי לעשות כן, אבל מה שנמשך מזה שנוהגות לדלוק גם בליל יו״ט ראשון כן, זה אינו נכון, ויותר טוב מדינא להדליק הנרות גם כן קודם תפלת ערבית, ולקבל היו״ט בהדלקתן, הכל כמו שעושין לכבוד שבת, שיהא הכל מוכן מיד בבואו מבית הכנסת לביתו, השולחן ערוך והנר דלוק ומטה מוצעת... גם כל מלאכה שמותר לעשות ביו״ט, אם יכול לעשות אותו מלאכה מערב יו״ט, אסור לעשותו לכתחלה ביו״ט....״.

והסכים עמה בנה ר׳ יוסף הנ״ל, שהדין עמה, וסודה ברוך, וטעמה עידית, ותשואות חן חן לה,, עד כאן מלשונו.

וידוע שהמג״א (סי׳ רס״ג ס״ק י״ב) חולק על אשת הדרישה. וז״ל: ואם כן ביום טוב תברך ואחר כך תדליק, כ״כ בסוף ספר הדרישה בא״ע (בסוף הקדמת מוהר״ר יוסף ייופא כהן וצוק״ל לספר דרישה ופרישה לאביו זצוק״ל) בשם אמו, ״אבל אין חכמה לאשה אלא בפלך״, דלא חלקו חכמים כמ״ש סי׳ קנ״ח ע״ש, וכ״כ התוס׳ בפסחים (ז:), עכ״ד המג״א. ועי׳ בהגהות דגול מרבבה שחולק על המג״א הנ״ל וז״ל: ולענ״ד הדין עם אמו של הגה׳ דרישה דביו״ט תברך ואח״כ תדליק, ומ״ש המג״א ראיה מסי׳ קנ״ח ומדברי התוס׳ בפסחים (שם). לענ״ד אין הנדון דומה, דשם בסימן קנ״ח שמברכין מיד אחר הנטילה משום נטילה שאחר יציאת בית הכסא, שם נוסח ברכת נטילה שוה, וכן דברי התוספות בפסחים שמברכין בכל הטבילות אחר שטבל משום טבילת גר, שם ג״כ נוסח הברכה שוה, וטבילת גר על הטבילה כמו שאר כל חייבי טבילות, ולכך משום לא פלוג לא חילקו.

אבל ברכת הדלקה אין נוסח ברכה של הדלקת נר שבת שוה לנוסח ברכה של נר יום טוב, על נר שבת מברך להדליק נר של שבת כמבואר כאן בשו״ע סעי׳ ה׳, ועל נר של יום טוב נוסח הברכה להדליק נר של יום טוב כמבואר כאן ובסוף סימן תקי״ד, ולא שייך לא פלוג.

ולדברי המגן אברהם צריך לומר שלא פלוג בכל ברכת הדלקה, אם כן קשה גם בהדלקת נר חנוכה יברך אחר שהדליק משום לא פלוג, והא ודאי ליתא כמבואר (בסימן תרע״ו ס״ב בהג״ה), אלא ודאי כיון שהנוסח הוא להדליק נר של חנוכה ובשל שבת הנסח להדליק נר של שבת, לא שייך לא פלוג, א״כ הוא הדין דביו״ט ג״כ לא שייך לא פלוג, וכן נ״ל להורות כאשת הגאון דרישה, ״והיא אשה נשאה לבה בחכמה״, עכ״ד הדגול מרבבה.

וגם בהגהות רעק״א מקשה על המג״א, דמדינא בשבת ג״כ מברך קורם הדלקה היכא דאין מקבלת שבת, וא״כ לא שייך ביו״ט לא פלוג היכא דבשבת עצמו מברכת לפעמים קודם. ולשיטתו באיש המדליק מברך קודם הדלקה.

---

19 עיי׳ במטה אפרים (סי׳ תרכ״ה סעי׳ ל׳) כתב דכבר נהגו נשים רבות שלא להדליק נרות של יו״ט עד אחר ביאתן מבית הכנסת לביתם, ובשו״ת מנחת שמואל (סי׳ ל׳) כתב לבאר הטעם על פי שיטות הראשונים דעיקר חובת ההדלקה הוא לצורך הסעודה, ומטעם זה סבירא להו לרבינו משולם (בפרדסי שבת סי׳ רצ״ד) שאין לברך על ההדלקה, לפי שאין בעשייתה [דהיינו בשעת ההדלקה] גמר מלאכת המצוה, דגמר עשייתה הוא רק בזמן הסעודה, ואף לדידן דמברכים בשעת ההדלקה, היינו רק משום דאי אפשר בענין אחר, לכן חשיב הכשר מצוה כמצוה, ועפי״ז ניהא מנהג הנשים, דזהו דוקא בשבת שאי אפשר להדליק בלילה לכן ההדלקה ביום נחשב כהכשר מצוה, אבל ביום טוב דאפשר להדליק ביו״ט, לכן שפיר יש לומר להדליק בלילה דאז הוא זמן המצוה דהיינו הסעודה ע״כ.

ובמחזיק ברכה (להחיד״א סי׳ רסג אות ד) כתב, וז״ל: והרואה יראה שם בסוף הדרישה י״ד שהרב מהר״ר יוסף זלה״ה הבן כרוך אחר אמו, שכתב שחפש וחקר בזה ומצא שאמו כיונה לאמת ע״ש, ונראה שהדין דין אמת שהרי הגאונים ור״ת והרא״ש סוברים לברך קודם הטבילה כמבואר בהרא״ש פ״ק דפסחים, ומ״ש התוס׳ שם בשם ר״י היינו דאין לגעור בנשים, וכמו שמבואר כל זה בב״י י״ד סי׳ ד׳, וגם בב״י א״ח סי׳ קנח מבואר דמן הדין יש לברך קודם נטילה אלא דנהגו לברך אחר נטילה משום דאין ידיו נקיות לפעמים, וכן פסק בש״ע סי׳ קנ״ח וביו״ד סי׳ ר׳, אף דאיכא זמנין דצריך לברך אח״כ אלא דנהגו לברך אחר נטילה ואחר טבילה, וזו היא סברת מור״ם שם בא״ח סי׳ קנ״ח שלא הגיה כלום שם, אבל הכא דאיכא פלוגתא אעיקרא אם בהדלקה הויא קבלה, וכמה פוסקים סברי דתברך קודם דאין הברכה קבלה, והסוברים דתברך אח״כ היינו משום דסברי דהברכה הויא קבלה, וא״כ תיסגי לן להחמיר בשבת אבל ביו״ט לא יש טעם כלל וצריך לברך מקודם, ע״כ.

ובמטה אפרים (שם) באלף למטה (סקנ״א) הביא עוד טעם ליישב מנהג שמדליקות בלילה, כיון דלפעמים אין ביכלתן להדליק מבעו״י, כמו בל״ט בליל יו״ט, ולכן השוו מידתם.

וכן נהגו בבית מרן החת״ס כדמובא בס׳ מנהגי רבותינו, וכ״כ בבן איש חי (מח שנה שניה אות י׳), וכן נהגו בבית רבותינו עצי התמרים.

20 הנה בשבת שקורין ז׳ קרואין, בגמ׳ (הניזקין ס.) משמע שהראשון ראשון חשוב קודם, ולפי״ז יוצא שאחרון הוא אחרון בחשיבות מכולם, ועל כן נהגו בהרבה קהילות שהרב עולה לשלישי שהוא הראשון מבין הקרואים

מיין טאטע ז״ל, אין די פריערדיגע יארן פאר ער איז געקומען דא אהער, פלעגט ער אויך עולה זיין שישי, איך רעד נאך דאהי אין סיגוטער ביהמ״ד.

דער פעטער ז״ל האט יא עולה געווען מפטיר, ווייל דער ייטב לב האט זיך אויך געפירט אזוי, עולה צו זיין מפטיר אין די ד׳ פרשיות, אין ליקוטי מהרי״ח ברענגט ער עם אויך אזוי.[21]

פארוואס האט דער קדושת יו״ט נישט עולה געווען מפטיר? פארוואס האט ער עולה געווען שישי? ער האט דאס גענומען פון צאנז, אין צאנז האט מען עולה געווען שישי (עי׳ דרכי חיים סי׳ ס״ו ובדרכו בקודש נוהגין עד היום בכמה מחצרות הקודש נכדי מרן הרה״ק מצאנז ז״ל).

איך האב שוין געזאגט אמאל אז ס׳איז דא א זכר לדבר, דעם לעצטן יאר פונעם זיידן ז״ל דער קדושת יו״ט, זיין לעצטע וואך בחיים חיותו איז געווען פרשת משפטים, האט ער עולה געווען שישי, און מ׳האט אים געליינט דעם פסוק (שמות כג, כ) ׳הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינותי׳, ס׳איז א דבר ידוע, און דאס איז געווען די לעצטע קריאה פונעם קדושת יו״ט פאר זיין הסתלקות, דאס איז די קריאה פון שישי, און יענעם שבת איז דאך געווען שבת שקלים, אעפ״כ האט ער עולה געווען שישי, נישט מפטיר.[22]

דער פעטער ז״ל האט אמאל געזאגט א ווערטל, ׳ער פירט זיך אזוי ווי זיין טאטע האט געטוהן..., זיין טאטע האט אנדערש געטוהן ווי זיין טאטן, און ער טוט אויך אנדערש ווי זיין טאטע האט געטוהן...׳

עכ״פ ס׳איז דא מנהגי ישראל אזוי און אזוי, אין די זאכן ווי אזוי מ׳טוט איז גוט.

*

הגרוו״א: התנים פרענען אויף פארשידענע מלבושים, וואס איז דער טעם פון דער מנהג, צום ביישפיל, חסידישע אידן גייען שבת מיט א רעזשוואלקע (בליל שב״ק לתפילת מנחה, קבלת שבת ועד אחר קידוש), וואס איז דער טעם פארוואס ביי חסידים פירט מען זיך אזוי?

רבינו: מ׳איז געגאנגען מיט א רעזשוואלקע וועגן אור המקוף, דאס איז א עכטע חסידישע זאך, שבת איז אור המקוף. בייטאג דאוועגט מען דאך מיטן טלית, האט מען דעם טלית פאר אן אור המקוף, און ביינאכט האט מען נישט קיין טלית האט מען א רעזשוואלקע.[23]

הישראלים, וכן בטור יו״ד (סי׳ ת) מובא שכן נהג ר״ת, ועי׳ בשו״ת חת״ס (או״ח סי׳ ס״ו).

אמנם עפ״י האריז״ל הז׳ עליות הם כנגד הז׳ מידות וע״כ עליית שישי חשובה מכל, כי היא נגד היסוד, וכן מובא בזוה״ק (פר׳ שלח) שעליית שישי חשובה ביותר ומסוגלת לאריכות ימים ולהנצל מכל נזק.

אמנם מאידך גיסא מביא החיד״א ז״ל (בס׳ מחזיק ברכה סי׳ רפ״ב סק״ג) שעליית שביעי הוא החשובה מכל העליות כיון שהוא משלים את הפרשה, וכן מובא בתוי״ט (פ״ד מגילה מ״א), וכן האחרונים הביאו עוד טעם בחשיבותה כיון שאין המצוה נקראת אלא ע״ש גומרה. וע״ע בס׳ ליקוטי מהרי״ח (סדר שבת) בשם האריז״ל שהשביעי חשוב ביותר אחר שישי אפי׳ כשאינו האחרון.

וידוע בזה שיטתו של מרן רביה״ק בעל דברי יואל ז״ל מובא בס׳ לקט הקמח החדש על שו״ע או״ח, וכן ידוע שהגה״צ גאב״ד ריסקאווע ז״ל בעל אורחות המשפטים ורב דקהילתינו הק׳ שיכון קרית יואל ב״ב, קיבל בענין זה תשובה ממרן ז״ל עוד לפני המלחמה על שאלתו האיך להתנהג בקביעות בענין זה בהיותו כהן.

21 עיי׳ בס׳ אליהו רבה (סי׳ תרפ״ה ס״ק כ״א, בשל״ה דף ר״פ) כתב שאף ד׳ פרשיות הן דרבנן יש ליזהר בהן יותר מפרשיות של כל השנה, ובס׳ מעשה רב השלם (ס״ק קל״ג) דבארבע פרשיות עולה למפטיר ופ׳ זכור קורא בעצמו הפרשה בתורה.

ובס׳ ליקוטי מהרי״ח כ׳ בשם ס׳ שערי רחמים שכן נהג הגר״א ז״ל בכל ד׳ פרשיות, ומסיים ע״ז הליקוטי מהרי״ח ז״ל וכן נהג עצמו אדומו״ר הגה״ק בעל ייטב לב זצלה״ה.

22 ונעתיק ממה שכתוב בזמירות ברך משה (בצל תומר פרק ט״ז ס״י) בשבתות של ד׳ פרשיות, בק״ק סיגעט עלה לשישי בבכל שבת, ואמר שכן נהג אביו מרן העצי חיים, ובק״ק סאטמאר עלה למפטיר, כמנהג דודו מרן הדברי יואל.

ושם במדור אעלה בתמר (אות י״ז) בשיחה מאת רבינו הדברי יואל ז״ל (שנקלט על טעיפ מיום כ״ט שבט תשכ״ה) בו תיאר סדר הסתלקות אביו מרן הקדושת יו״ט ז״ע, מספר שם בתוך הדברים, כי ביום שבת קודש משפטים שקלים שנת תרס״ד, יום אחד לפני הסתלקותו, הורע מצבו מאד והיה קשה לו הנשימה והתפלל בביתו, וכשהגיעו לקריאת התורה בעליית שישי, נסתפק אם יקראוהו או לא, ואחר כך אמר אעלה עוד לתורה אך הפעם, והתחילו קריאת שישי בפרשה זו בפסוק הנה אנכי שולח לפניך מלאך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינותי, וראו בזה רמז על הסתלקותו לחיי העולם הבא, עכ״ד. ומכאן נראה שגם רבינו הקדושת יו״ט היה עולה לשישי בשבת שקלים.

23 עי׳ זמירות ברך משה (מדור בצל תומר, עמ׳ שמט) כדלהלן: בשבת קודש נהגו חסידים ואנשי מעשה ללבוש מלבוש זה במשך כל השבת, ובליל שבת מתפללים מנחה וקבלת שבת וגם עושים קידוש עם הרעזשוואלקע. וכן נהגו רבותינו בליל שני של יום טוב כשלא לבשו הטלית, שהתפללו תפלת ערבית וגם עשו קידוש עם הרעזשוואלקע.

וסיפר אחד מאנ״ש כי בליל ראש השנה שחל בשבת שנת תש״מ, עמד בשורה בין אלפי החסידים לברך ולהתברך מפי רבינו בשנה טובה (בביהמ״ד עצי חיים סיגעט בבארא פארק) והלך בלי רעזשוואלקע, כאשר ראהו רבינו הקפיד בו, ואמר: היתכן שאינך לבוש בליל שבת עם רעזשוואלקע.

איז אזוי, צו זאגן אז ס׳איז אן הלכה, דאם איז נישט קיין הלכה. דאם איז א חסיד׳ישע זאך, לאמיר עם אנרופן א חניאקישע זאך. אבער א יונגערמאן וואם איז א ירא שמים גייט יא אין א רעזשוואלקע, און ווער ס׳איז אזוי אביסל א קאלטער יונגערמאן דער גייט נישט. ס׳איז א כלל אזוי אין אמאך זאכן.[24]

מרגלא בפומייהו דחסידי קמאי (שמע ישראל מאמר מכון לשבתך אות ח״י) רמז נאה בפסוק (תהלים נה, טו) בבית אלהים נהלך ברגש, ׳ברגש׳ נוטריקון ב׳עקישטע ר׳עזשוואלקע ג׳ארטל ש׳טריימל, שהם ד׳ בגדי חסידות שנהגו לילך בהם בשבת קודש. ואסמכוה רבנן על דברי הכל בו (סימן לא) מנהג כל ישראל שלא לצאת בשבת בלי מנעלים ובלי טלית או גלימא, והטעם כדי שיזכור שהוא יום שבת קודש לאלהינו ולא יבא לידי חילול שבת, ועל זה חטא מקושש על שלא נהג כמנהג זה ויצא בלא טליתו ולא היה לו אות. והביאו הרמ״א בקצרה (או״ח סימן ש״א סט״ז) ולא יצא אדם בשבת כמו שהוא יוצא בחול בלתי דבר אחר שיזכור על ידו שהוא שבת ולא יבא לחללו.

וכן מנהג רבותיה״ק ללבוש הרעשוואלקע גם בעת הליכתם לביהמ״ד לתפילת מנחה ושל״ס, אף שבהגיעם לביהמ״ד חולצים את הרעשוואלקע.

אך בליל שב״ק הקפידו על כך ביותר להתפלל ולקדש עם רעזשוואלקע, ונאמר בו טעם הגון (הובא במנהג ישראל תורה סימן י״ח) לפי מה שכתב בשו״ת שם משמעון (או״ח סימן א) בטעם שנהגו הצדיקים להתעטף בטלית בליל שבת, כי כתב הטור (או״ח סימן רס״ו) דבליל שבת שכיחי מזיקין, והטעם משום שהמזיקין נבראו בערב שבת בין השמשות (פסחים נד.), וכיון שניתן רשות למשחית וכו׳, ואיתא בכתבי האריז״ל (שער הכוונות ענין ברכת השחר) שאין לך דבר שדוחה את הקליפות כמו אור המקוף, אם כן מאותו טעם שמתעטפין הצדיקים בטלית בערבי שבתות, צריך ללבוש בגד עליון אור המקוף בערבי שבתות כדי להבריח החיצונים לבל ירעו ולבל ישחיתו. וכ״כ בקיצור של״ה (ענייני קידוש ליל שבת) נוהגין לעשות קידוש במלבוש העליון כמו שהולכין לבית הכנסת (שוחל מאנטל) ואשרי להם.

אגב, יש לציין שמה שמובא בס׳ ביתו נאוה קודש – בעלוא (תשרי) שהמנהג היה בבעלוא שמי שעלה לתורה בליל שמח״ת, חבש שטריימל בראשו וכן עטף עצמו במלבוש עליון הנקרא ׳רעזוואלקע׳ בשרוול אחד (ושרוול שני לא לבוש) במקום טלית.

ובקשר למנהג זה מסופר שבליל שמח״ת באחת משנות השואה האיומה כאשר האדמו״ר מהר״א מבעלזא ז״ל הי׳ מצוי בעמק הבכא בגעטא קראקא ערך את ההקפות במלוא עוזו כדרכו בקודש בלי שינוי, והנה לאחר עריכת הקפות לפני קריאת התורה, שאל הה״ק מבעלזא האם מצוי שם שטריימל ורעזוואלקע בדי ללבוש להעולה לתורה כנהוג, ואמר בפ״ק אסור לוותר על מנהג ישראל, וביקש מ׳האידישע פאליציי׳ שהיו שם שא׳ מהם יואיל בטובו ללכת במבואות העיר ובהבתים לחפש איזה רעזוואלקע ולהביאו אליו, והוסיף וביקש שעוד א׳ מחסידיו יצטרף ויתלווה עמו, כדי שלא להפחיד ולהבהיל את היהודים, ואכן חסיד א׳ הלך עמו באישון לילה בחיפוף נפש, ובסופו של דבר לאחר יגיעה וחיפוש יתירה מצאו אצל א׳ היהודים מלבוש ׳רעזוואלקע׳.

כן יש לציין שבס׳ מגן אבות - באבוב (אות פד) מובא שמנהג הצדיקים

הגה״צ רב דביהמ״ד בית ברוך שליט״א: [בצחות] זאגן זאגט ער, ווייל ס׳איז אים היים, אבער דער אמת איז ווייל ער איז קאלט...

הגרו״א: א התן שבת באווארפן ביי שחרית איז דא א מנהג צי ער גייט מיט א רעזשוואלקע?

רבינו: איז אויך אזוי, מ׳האט מיך געפרעגט שוין עטליכע מאל וועגן דעם, כ׳האב געזאגט אז דו גייסט שוין מיט א שטריימל און מיט א בעקיטשע, דאם איז שוין מלבושים פון א יונגערמאן, ס׳איז דאך א מנהג ישראל אזוי, לכאורה וואם איז דער ענין, קענסט דאך אנטוהן די בעקיטשע אויף די חתונה, וואם איז דאם אז מ׳טוט אהן א שבת פריער?

אבער דער מנהג ישראל איז אזוי, וואו ווערט עם דערמאנט? אין הלכות תשעה באב דער מגן אברהם (סי׳ תקנ״א סק״ז) ברענגט אראפ אז דער מהרי״ל האט מתיר געווען ביי א אויפרוף – ס׳האט געהאט א נאמען ׳שפינהאליץ׳ (ועי׳ במהה״ש שהוא נקרא אצלינו פארשפי״ל) – ער דערמאנט אזא זאך. איז דער פשט אפילו די חתונה איז געווען גלייך נאך תשעה באב, און דער אויפרוף איז שבת חזון, האט דער מהרי״ל מתיר געווען אז מ׳זאל אנטוהן שוין אויף שבת, אפילו די אשכנזים גייען דאך נישט קיין בגדי שבת אום שבת חזון, אבער פארץ חתן האט מען שוין מקדים געווען. איז דער פשט אז די שמחה הייבט זיך שוין אהן פון שבת אויפרוף.

מ׳זעהט עפעס אן אינטערעסאנטע זאך, א מנהג ישראל, און ס׳איז אינעם מקור, אין די הלכה שוין. אזוי זענען די אשכנזים נישט געגאנגען קיין בגדי שבת אום שבת חזון. אבער פארץ חתן איז מען מקיל. וואם איז דער פשט? פארוואם דארפסטו אנטוהן? אזוי איז עס, ס׳איז שוין די שמחה פון שבת אנגעהויבן, אין זהר הק׳ (פ׳ יתרו) שטייט ׳כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליא׳, דאם איז שוין א חסיד׳ישע זאך, אבער דער מהרי״ל האט אזוי געזאגט, איז דאך פשט אז שבת גייט מען שוין די מלבושים אזוי ווי ביי די חתונה.

פארוואם גייט מען ביי די חופה מיט א רעזשוואלקע? קען אויך פרעגן די קשיא, וואם איז די רעשוואלקע יעצט?, אפילו

לבית באבוב בכל עת שלבשו את הרעזשוואלקע על הטלית היה מכניסים לתוך הבית יד רק יד ימין, וכן המנהג כשמלבישים אותו לחתן קודם חופתו, ופע״א אמר כ״ק אדמו״ר מהר״ש ז״ל טעם למנהג זה, כי ידוע אשר זה הלבוש הינו דוגמת אור המקוף, לכן נהגו הצדיקים בעת שלובשים אותו מעל הטלית שיקוף אבן את כל הגוף, היינו שהרעזשוואלק״ע יקוף את הגוף והיד גם יחד, ע״ש.

זומער זעהט מען יעדער חתן גייט צו די חופה מיט א רעזשוואלקע, אזוי איז עס, ס׳איז א אור המקיף, גייט מען שוין שבת בייטאג אויך, אזוי פארשטיי איך.[25]

הגרוי״א: זומער שבת ווען ס׳איז נישט קאלט, איז דא א מנהג צו גיין מיט א רעזשוואלקע שבת אינדערפרי?

רבינו: הזינן לצדיקי קשישאי, זיי זענען קיינמאל נישט ארוים געגאנגען אין די גאס אהן א רעזשוואלקע.[26]

א׳ הנוכחים: שבת?

רבינו: אפילו אינדערווואכן!

זיי זענען דאך געגאנגן בגדי שבת אינדערווואכן, א בעקיטשע. אזוי האב איך געזעהן, מ׳איז קיינמאל איז נישט ארוים געגאנגען אהן קיין מלבוש עליון.[27]

דער בני ישישכר רעדט שוין פון דעם (תשרי מאמר י׳ אות ז׳). דער מלבוש עליון דאס איז עפעס אזוי, א בגד חשוב האט עס געהייסן, דער בני ישישכר זאגט אז דאס איז דער חילוק צוויישן א איד און א גוי.[28]

דער אמת איז א מ׳הייבט אהן אריין צו טראכטן, א גאנצע וואך גייט מען מיט א רעקל. שבת גייט מען מיט א בעקיטשע. פארוואס גייט מען מיט א בעקיטשע? ווייל א רעקל איז געווען א בגד צמר. און חסידים האבן מדקדק געווען נישט צו גיין מיט קיין בגד צמר, און ממילא איז מען געגאנגען מיט א בעקיטשע.

און א גאנצע וואך?, א גאנצע וואך איז דאך עם אויך א בגד צמר?, איז טאקע געווען אזעלכע וואס זענען געגאנגען מיט א רעקל אהן צמר,[29] אדער מיט א בעקיטשע א גאנצע וואך אויך, אבער אלגעמיין די גאס האט נישט מקפיד געווען. שבת האט מען זיך געפירט מער געהויבן, און שבת האט מען יא מדקדק געווען. ממילא איז אזוי, שבת איז מען מער מדקדק ווי אינדערווואכן, און אלע זאכן אזוי.

דער טאטע ז״ל האט דערציילט אז אין סיגוט האט מען נישט געקענט דאוונענען שבת פארן עמוד אזוי, איינער וואס איז געגאנגען מיט בגדי צמר האט שבת נישט געקענט דאוונענען פארן עמוד.[30]

דער ישמח משה שרייבט (שו״ת השיב משה סי׳ ז׳) אז מ׳זאל נישט

---

25 עיין מש״כ בדברי תורה (מהדורא א׳ אות נ״ח) בשם זקינו הרה״ק הר״ש ז״ל שהמנהג ישראל לילך בבגדים ארוכים שקורין קאפטאן או בעקישע אינו מדת חסידות ומנהג בלבד, רק מקורו בגמ׳ שבת (קיג) ובשו״ע (סי׳ רס״ב ס״ב) עיי״ש.

ובספר אוצר השבת (ח״א דף קל״ו) הביאו, וכתב דאפשר להוסיף ע״ז, וגם על המנהג שהולכים בשבת עם רעזשוואלקע שהרמ״א בספרו תורת העולה (דף נ) אומר הטעם למה הכתונת של הכהן הדיוט היה מכפר על שפיכות דמים (פסיקתא כ״ט), מפני שרשעים הורגים בנ״א מלובשים בבגדים קצרים כדי שבגדיהם לא יפריעו אותם מלברוח (כמו שאם היו ארוכים), ולכן הכתונת שהיה בהיפך מזה שהיה ארוך עד עקביו, נמצא שהלובשו לא היה יכול לילך במהירות הר״ז מרמז למנוע א״ע מלהרוג בנ״א, ולכך היה מכפר על העבירה של שפיכות דמים, ולפ״ז מסיק בדרך אפשר לומר הטעם דבשבת הולכים עם בעקיטשע ארוך, כדי להזכיר ההלכה שבשבת אין לרוץ (טוש״ע סי׳ ש״א ס״א).

26 עיין במחזור דברי יואל (ליוב״מ): אם נראתה הלבנה במוצ״ש הלך לקדשה אחר הבדלה קודם שישרו המבדיל, ובטרם צאתו החוצה הידר ללבוש את מלבוש העליון רעזשוואלקע אפילו בימי הקיץ כאשר גבר החום, וכן נטל המטה בידו, ואירע פעם אחת שהמשב״ק לא מצא את בגד עליון קודם קידוש לבנה, ולא רצה רבינו לצאת החוצה עד שהשאילו לו רעזשוואלקע אחרת.

27 עי׳ זמירות ברך משה (מדור בצל תומר, שם) כדלהלן: רבותינו הקדושים הלכו בכל ימות השנה בצאתם ובבואם עם מלבוש עליון אור המקיף הנקרא ׳רעזשוואלקע׳.

וסיפר כ״ק מרן אדמו״ר שליט״א כי בשנים הקודמות ראה כמה פעמים גם בימות החול את אביו רבינו ז״ל, שבא לבית המדרש להתפלל תפלת מנחה מלובש עם הרעזשוואלקע, ונשאר להתפלל מלובש עם הרעזשוואלקע (כמנהג צדיקי בית בעלזא).

28 וזלש״ק: ועפי״ז תבין מה שאמר הרב הקדוש מהר״פ הנ״ל זצוק״ל

[אמרי פנחס החדש מכת״י מערכת תורת האדם אות קס״ו] אשר יכול האדם להתבונן המכחן מה בין ישראל לגוי ממנהגיהם, דמנהג ישראל שהבגד העליון (הנקרא טוהלי״ק או איינהו״ל בלשון אשכנז) הוא להם בגד כבוד ולבוש יקר, וכשהולך איש נכבד לבית הכנסת או אפילו אל בית אדם חשוב הולך דוקא מלובש בבגד העליון כי זה כבודו, ואצל הגוים הוא בהיפך אפילו כשהוא מלובש באיזה בגד עליון שקורין אויב״ר-רו״ק מחמת הקור וכיוצא, בהליכתו לבית שרים ונכבדים מפשיט מעליו את הבגד העליון כי הוא להם לחרפה, ואמר הרב הקדוש הנ״ל כי זהו הטעם דישראל יש להם אור מקיף וזהו כבודם ותפארתם משא״כ הגוים אין להם מקיף, עכ״ד.

וכתב בספר שיר מעון (מאמרי פסח) בענין בגד עליון שהוא אור המקיף, ואיתא בספרים שעל ידי הארת אור המקיף בורחין ממנו כל החיצונים, וראיתי כל גדולי ישראל נהגו לצאת תמיד בכל ימי השנה גם בקיץ בבגד עליון הסובב הכל, כי גדולים צריכין שימור יתירה כידוע.

29 כידוע שכן נהגו השוחטים ושאר אנשי מעשה ויראי ה׳ שהתנהגו בחסידות ובהדרגה.

30 מנהג זה אמנם נתקבל במשך הזמן בבתי החסידים שלא לעבור לפני התיבה בבגדי צמר, ורבים אשר לכה״פ בשבת קודש החמירו על עצמם ללבוש בגדי משי. ובספר "לקוטי מאיר" (ברדיוב תרצ״ב - סי׳ ג׳ אות ח׳) מספר: אני ראיתי פעם אחד אצל אדמו״ר הצה״ק מסיגעט בעל "קדושת יו״ט" זצוקללה״ה שעמד להתפלל לפני העמוד בש״ק, שהיה לו יאצ״ט, ואמר לו בלחש (כדי שלא יתבייש) שיתפלל רק עד הודו, ולא יותר, מחמת שהולך במכנסי צמר, ובבית מדרשו אינו מניח לפני העמוד מי שלובש בגדי צמר..

דאוועגען מיט קיין בגדי צמר דעם נוסח האר״י,[31] ווייל דער נוסח האר״י האט ער געהאלטן איז העכער...[32] ער שרייבט דארט אזוי אין די תשובה אז ווער ס׳גייט מיט בגדי צמר ׳אין נוסח ספרד כדאי לו׳, ער איז געווען זייער שארף און ער האט עם פראבירט אויסצורייסן.[33]

דאס איז באמת געווען פארוואס מ׳איז געגאנגען מיט א טערקישן טלית, ביי חסידים איז מען אזוי געגאנגען, ווייל מ׳האט גערהאלטן אז דארט איז נישטא קיין פשתן, א טערקישער טלית איז געווען זייער שטארק איינגעפירט מ׳האט נישט אנגעטוהן קיין אנדערן טלית, וועגן דעם.[34]

---

31 עיי׳ בשו״ת השיב משה (סי׳ ז) וז״ל: ...והנה בענין העברה לפני התיבה בבגדי צמר, אמת אם יש ח״ו שעטנז בהבגד שלבוש בו דהיינו שמעורב בו חוט פשתן, אף שהוא לא ידע ממנו מזיק מאוד להתפלה דמלבד שהוא לאו דאורייתא יש בו טומאה גדולה בבגד שעטנז, ודורשי רשומות אמרו שעטנז היא אותיות ״שטן עז״, שכח השטן הוא עז וחזק מאוד מתוח על הלובשו, וגם עז הוא ע״ז דהיינו שעיר כמו שעירים ירקדו שם, ואיך יתכן שיעורר רחמים על הציבור כשהוא לבוש בכח עוז של הסט״א. והנה אם הציבור רוצין לתקן דאף שהם לובשין בבגדי צמר ואינם חוששין לחשש תערובות, מכל מקום העובר לפני התיבה לא יעבור בלבוש צמר, דמחמת שהוא שלוחם וצריך לעורר רחמי שמים על הציבור ראוי לחוש טפי, ודאי תקנה טובה הוא ויבא עליהם ברכה וכו׳. אבל אם מתפללין בנוסח האר״י זצוק״ל שהוא נוסח של המתנהגים בחסידות, ודאי דהדין עם היחיד דידוע שכל המתפללין בנוסח זה קיימו וקבלו עליהם לפרוש מצ״ט שערי היתר כדי שלא יפגעו בשער אחד ממאה של איסור ח״ו, ואין לובשין בגדי צמר ואפשר אם אירע יחיד שנכנס להתפלל והוא מלובש בבגדי צמר אין מחפשין אחריו, אבל לירד לפני התיבה בהמנין שמתפללין בנוסח האר״י בבגדי צמר, זה לא נשמע מעולם דהוי תרתי דסתרי, תפילותיו ומלבושיו, ומעורר ח״ו ע״כ.

32 עיי׳ בתשו׳ הנ״ל שכ׳: ומקור הדברים הם בילקוט ראובני (קדושים) וז״ל: כי שעטנז רומז לכ׳ מדות שלמעלה המקטריגים לישראל והשי״ת הפרידם, והלובש שעטנז מחבר אותם הכוחות ומערבב תפלתן של ישראל, ואמרו הלובש שעטנז בתפלתו סנדלפו״ן המלאך הקושר כתרים לקונו אינו מקבל תפלתו עם שאר תפלות, שנדמה כעובד ע״ז שנותן כח לרוח הטומאה, והיא נקראת שעטנז בת חמור ואביה צמר ופשתים יחד, וסי׳ של שעטנז ג״ץ נתחקק שם שטן א׳ הממונה על הלבוש של שעטנז ״שטן עז״ ג״ץ ציור גדול, עכ״ל.

33 וראוי לציין שהיש״מ מעיד בתשובתו: ובמדינות פולין כל מי אשר נגע יראת ה׳ בלבו אין לובש בגדי צמר, וגם במדינה זו מעת שבאתי לכאן הרבה הסירו בגדי הצמר מעליהם, ויבא עליהם ברכה.

34 וזה לשון ספר שלחן מלכים [להרה״ג ר׳ משה צבי לאנדא זי״ל מקליינוואר־דיין] (ס״ט אות י״ד): ״ומשמו׳ דמרן אור עולם רב שר שלום מבעלזא זי״ע שמעתי, כי בעת נתיסדה הטלית פאבריק ביערעסלאוו, והקדוש מה״ו שמעון מיערעסלאוו זי״ע נתן כתב תעודה והכשר על הטליתים דשם, הקפיד עליו כי לדעתו לא טוב עשה בזה, כי באמת אנשי מעשה נזהרין

*

רב דביהמ״ד בית ברוך: אמאליגע צייטן איז יעדער געגאנגען מיטן קיטל יום הקדוש אויף די בעקיטשע. מ׳האט נישט אויסגעטוהן די בעקיטשע, נאר מ׳האט אנגעטוהן די קיטל אויף די בעקיטשע.

רבינו: און היינט נישט?

רב דביהמ״ד בית ברוך: איז די לעצטערע יארן איז שוין דא אינעם יונגערען דור אזעלכע וואס טוען אהן דעם קיטל אהן א בעקיטשע. ס׳שטייט אז מ׳דארף אנטוהן א קיטל, אבער נישט אז ס׳איז במקום די בעקיטשע.

רבינו: אזוי?! כ׳האב נאכנישט געהערט דאס. דאס הייסט מ׳טוט נישט אהן יום הקדוש די בעקיטשע צום דאוועגען? א באקוועמע וועלט הייסט עס. אויך פון די באקוועמע אידישקייט.

רב דביהמ״ד בית ברוך: למעשה האט דאס א מקור אין הלכה, אז ס׳מוז זיין א בעקיטשע אינטערן קיטל?

רבינו: כ׳וועל זאגן, דאס איז דאך א מנהג ישראל, די גאנצע קיטל איז דען אן הלכה? א קיטל יום הקדוש איז נישט קיין הלכה, דאס איז א מנהג. דער מנהג ישראל איז געווען אנצוטוהן א קיטל אויף די בגדים. אפילו נאך די הונדערט אן צוואנציג, איז אויך דא בגדים, און א קיטל אויף דעם. אזוי איז געווען אלעמאל, אז מ׳דאוונט דאוונט מען מיט א בגד, צום דאוועגען טוט מען אן א בגד מכובד, אינדערוואכן גייט מען

מלבישת צמר, מחשש תערובות חוט פשתן ח״ו ועל כן יראה ופחד יאחזון ללבוש טלית של צמר, כי לפעמים יתערב נימא מפשתן עוד בחיי הכבש בצמרתו, אמנם במקומות שעושין הטירקישע טליתים, אין הארץ מגדלת פשתן, כי שר הארץ ההוא אינו סובל פשתן, והטליתים דשם נקיים מחשש שעטנז, עד כאן דברי קדשו. וכן שמעתי שמרן אור עולם הדברי חיים ז״ל הקפיד שיהיה טלית טירקיש״, עכ״ל.

וכן כתב באשל אברהם (סי׳ ט״ז) דטליתים של צמר מארץ תוגרמה נקיים מחשש שעטנז, ועי׳ בתולדות קול ארי׳ (מכתב קל״ו אות ב׳) שהביא ג״כ מהשר שלום מבעלזא זי״ע שאמר שבעת החורבן חלקו הע׳ שרים בין עצמן השבח של ארץ ישראל, השר של מדינת טורקיי לקח שבח הצמר, והשר של מדינת אונגארין לקח שבח היין, עיי״ש.

וכן מובא בס׳ אמרי פנחס (שער סדר היום אות י׳) שבמדינות הישמעאלים אי״צ להחשש לשעטנז.

ועי׳ תוס׳ מעשה רב (הל׳ ציצית אות ד׳) שכן הקפיד הגר״א מווילנא ז״ל, וסמך על המשנה בכלאים (פ״ט מ״ט) כלים הבאים מחוץ למדינת הים אינו צריך בדיקה.

ועיי׳ בס׳ שולחן מלכים (שם) שהרה״ק העטרת צבי מזידיטשויב והרה״ק מצאנז זי״ע גם היו מחמירים בזה, וכן מובא בס׳ מנהגי מהריי״ו שכן נהגו נכדי הרה״ק מראפשיץ.

מיט א רעקל ביים דאוונען, און שבת מיט א בעקיטשע אף יום כיפור איז מען מוסיף א בעקיטשע אויף דעם, אזוי איז אלעמאל געווען. היינט איז די אלגעמיינע גאם קומט מען אריין און מ'שטעלט זיך דאוונען אזוי.... מיט א קאפל און העמד, די גאם איז אזוי מגושם..., איך דארף נישט זאגן, אז מ'דרייט זיך אין די גאם זעהט מען עם.

נו, דאם איז שוין אויך אן הלכה אז צום דאוונען זאל מען אנטוהן בגדים.

רב דביהמ"ד ישמח משה: הכון לקראת אלקיך ישראל (עמוס ד, יב).

רבינו: יא, דאם שטייט אין שולחן ערוך מ'זאל אנטוהן בגדים צום דאוונען. א קיטל איז נישט קיין בגד, א קיטל איז א קיטל. מ'קען זאגן טעמים, רמזים, אז דאם איז כדי צו זיין ווי מלאכים, צו יזכיר לו [יום המיתה],[35] פסח איז דא אנדערע טעמים,[36] וואם עס זאל נאר נישט זיין, אבער דאם אז מ'דארף אנטוהן א שבת'דיגן בגד צום דאוונען, דאם איז די בעקיטשע, דאם איז זיכער, אזוי איז אלעמאל געווען.

רב דביהמ"ד ישמח משה: אין מיינע יארן האט מען אין די ישיבה ביים דאוונען אנגעטוהן דעם רעקל, מ'האט אויסגעטוהן די האלאט'ל.

רבינו: איז אזוי, ביי אונז האט מען אנגעטוהן א ספעציעלע בגד צום דאוונען, כ'רעד צו שחרית, מ'האט אהנגעטוהן דעם קאפטן, און צו מנחה מעריב האט מען געדאוונט מיט די טיש בעקיטשע ווי מ'רופט עם. דער פעטער ז"ל האט אזוי געטוהן, דער טאטע ז"ל האט אזוי געדאוונט, מיט א בגד מיוחד לתפילה. אבער א האלאט'ל איז כאטש עפעס, ס'הייסט אויך א בגד, ער גייט דאך דערמיט א גאנצן טאג אין בית המדרש, ווייל אז מ'וועט גיין אין די ישיבה וועלט האט מען דאם האלאט'ל אויך נישט. אין די חסידישע ישיבות אז מ'וויל נישט זיצן אין בית המדרש אזוי אהן א רעקל, דעמאלטם גייט מען מיט א האלאט'ל, במילא איז דער האלאט'ל געמאכט געווארן אלם א בגד של כבוד, און מ'גייט מיט דעם, ווייל איך זיץ אין בית המדרש ווייל איך זיצן מיט א בגד, נו, קען מען גיין צום דאוונען אויך אזוי. אבער דאם צו גיין אזוי נאר מיטן קיטל אהן א בגד דאם איז די אמעריקאנער קלות, באקוועמע אידישקייט.

א' הנוכחים: ס'איז היינט אזוי שוין, אז רוב בית המדרש יום הקדוש האט נישט קיין בעקיטשע אינטערן קיטל.

רבינו: רוב בית המדרש....?! ס'איז אביסל מוגזם...

רב דביהמ"ד ישמח משה: לאו דוקא, נישט רוב בית המדרש. ס'איז מן הסתם דא געוויסע בתי מדרשים וואם מ'קען זאגן אזוי, די פלעצער וואו דער בעל תפילה איז א 'חזן', דארט גייט דער חזן אויך אזוי.... אבער אזוי אין אונזערע היימישע בתי מדרשים קען מען נישט זאגן אז רוב בית המדרש גייט אזוי, ביי יונגעלייט איז דא אזעלכע וואם גייען אזוי, אבער נישט רוב בית המדרש.

ואמר רבינו: [בצחות] א גרוים חלק פון בית המדרש גייט דאך אהן א קיטל אויך..., די בחורים...

הגרוו"א: וואם איז טאקע דער מנהג ביי שנה ראשונה יונגעלייט? אלע התנים פרעגן, סיי פסח ביים סדר און סיי יום כיפור.

רבינו: יא, כ'האב געהערט פון טאטן ז"ל ער האט געזאגט מ'זאל גיין שנה ראשונה אויך.

א' הנוכחים: אפילו אינטער די צוואנציג?

רבינו: דער מהר"ם שיק רעדט וועגן דעם, אז ס'איז דא וואם מאכן חילוקים צי ער איז שוין א בן כ' אדער נישט.[37] אבער

---

35 ברמ"א (סימן תר"י סעיף ד) כתוב ב' טעמים ללבישת הקיטל ביום הכיפורים, הא' לפי שהוא דוגמת מלאכי השרת, והב' שהוא בגד מתים, ועל ידי זה האדם נכנע ונשבר.

36 בטורי זהב (סי' תע"ב סק"ג) כתוב, דטעם לבישת הקיטל בפסח הוא משום דרך חירות, וכתב עוד שהוא כדי שלא תזוח דעתו עליו משום השמחה.

ועיין בספרי המהר"ל מפראג בס' דברי נגידים (עמוד מא) וז"ל: ענין לבישת הקיטל נוהגים ללבוש בגד לבן בליל פסח לעבודת הסדר. כי גוון הלבן הוא גוון פשוט בלי שום הרכבה. וזה מורה שהגאולה היתה מצד עולם העליון הנבדל והפשוט בכח אתערותא דלעילא ולא מצד שום עולם המורכב. וכדמיון זה היה הכה"ג משמש ביום הכפורים לפני ולפנים בבגדי לבן בשביל שהיה קונה מדרגה העליונה. וליל שמורים הוא כיום הכפורים בזה הענין. וטעם שניהם נסתר.

ובספר ויגד משה על דיני הסדר (סימן י"ב) האריך בזה בעוד כמה טעמים, ועיין שם לענין לבישת הקיטל בשנה הראשונה, ועיין עוד בזה בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סימן ס"ו).

37 בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' כ"ח) כתב דאולי הטעם הוא משום דאינו בר עונשין עד כ' שנה, וכיון דבן י"ח לחופה נמצא דבשנה הראשונה עדיין אינו בר עונשין, לכן לא שייך לומר שיהיה דומה למלאכי השרת, ואפשר דגם טעם השני שיהא לבו נכנע לא הקפידו בפחות מבן כ' כיון שאינו בר עונשין, וכדי לקבוע ולפרסם שיש מצוה לישא קודם עשרים, הנהיגו הדורות שלפנינו שאפילו בשנה שאחר החתונה שעדיין לא נעשה בן עשרים, אינו צריך ללבוש קיטל, ולהכניע לבו כולי האי, אבל בוודאי אין לגעור במי שלובש ע"ש. ועיין עוד בשו"ת יד יצחק (ח"ג סימן ר"ד) ובקצה המטה (סימן תר"י סקט"ו) שכתבו להקל בזה, בפרט בזמן הזה שרוב נושאי אשה הם מבן כ' כנודע.

ועיין עוד במחזור דברי יואל ליוהכ"פ (במנהגים אות ע"ד) בהוראת רביה"ק ז"ל בזה שאם הוא כבר בן כ' ילבוש קיטל.

ביי אונז האט מען נישט געמאכט קיין חילוקים און מ׳האט יא אנגענומען אפילו שנה ראשונה,

*

הגרוו״א: שבת אינדערפרי נאך קדושה איז דא אזא מנהג, אז מ׳טוט אן דעם שטריימל במקום דעם טלית אויפ׳ן קאפ.

רבינו: יא, אזוי האט מען זיך געפירט ביי חסידישע אידן. ווען מ׳איז נישט געגאנגן ביים דאוונען מיטן טלית איז מען געגאנגן מיטן שטריימל.[38]

כ׳וועל אייך זאגן נאך א זאך, מ׳האט אין רוב מקומות א שטריימל נישט אריין געטראגן אין בית הכבוד.[39]

א׳ הנוכחים: דעם הוט יא?

רבינו: דעם הוט אויך נישט עפי״ר, אבער דעם שטריימל האט מען מער מקפיד געווען.

רב דביהמ״ד ישמח משה: אין וויזניץ איז מען אויך געזיצן מיטן שטריימל ביים ליינען?

רבינו: ניין, אין וויזניץ האט מען נישט אנגעטוהן דעם שטריימל צום לייענען, און מ׳איז נישט געזיצן איבער געדעקט מיטן טלית אויפן קאפ ביים ליינען, מ׳האט נישט אזוי מקפיד געווען....

אבער ביי אונז האט מען אהנגעטוהן דעם שטריימל צום לייענען. ווען מ׳איז נישט געגאנגן מיטן טלית אויפן קאפ האט מען אנגעטוהן דעם שטריימל, אזוי אלעמאל.

*

הג״ר חיים אלישע גראסמאן שליט״א, מראשי כולל חתנים קרית יואל יצ״ו: יונגעלייט נאך די חתונה איז דער סדר ביי די סעודות שבת, געווענליך עסט מען איינמאל ביי די עלטערן, און איינמאל ביי די שוויגער עלטערן. אסאך מאל יונגעלייט האבן ליעב צו מאכן שבת פאר זיך. וויאזוי זאל מען אינפירן, ס׳איז ריכטיג צו מאכן ווי שנעלער שבת פאר זיך עסן די סעודת אינדערהיים, אדער ווי לענגער זיצן און עסן ביי די עלטערן?

רבינו: דער סדר העולם איז, ווען מ׳האט חתונה אנהייב גייט מען דאך צו די עלטערן, אינדערוואכן איז אזוי און שבת גייט מען אויך, איינמאל גייט מען דא, איינמאל גייט מען דארט, און די עלטערן האבן ליב ווען מ׳קומט צו זיי. די אלע יונגעלייט, ווען ס׳גייט אדורך צוואנציג יאר ווען זיי מאכן חתונה די קינדער, און דעמאלטס האבן זיי ליב אז מ׳זאל צו זיי קומען, און זיי כאפן זיך אבער נישט, אז ווען זיי זענען געווען יונגעלייט, האבן זיי געמאכט קונצן, כ׳וויל יא גיין צי כ׳וויל נישט גיין. עס שמעקט פאר עלטערן אז די קינדער קומען צו זיי. דאס איז א מציאות אז די עלטערן האבן הנאה. און אז ס׳שמעקט פאר די עלטערן, דארף מען זעהן צו גיין, דאס גייט אריין אין כיבוד אב, און כבוד חמיו איז אויך א חיוב... אין פרשת יתרו זעהט מען, די תורה הקדושה איז דאך ח״ו נישט קיין מעשה ביכל, די תורה

ובס׳ טעמי המנהגים (קונט״א אות תק״ג) כתב בטעם המנהג דהוא משום דטעם לבישת הקיטל הוא ללבוש בגד לבן ככגדי מתים כרי שלא תזוח עליו דעתו, ולכך בשנה ראשונה שצריך להיות שמח וטוב לב אין לו ללבוש הקיטל, ולפי דבריו יוצא שאף חתן שהוא מעל גיל עשרים שייך בו הטעם שלא ילבש הקיטל, אמנם בעיקר דבריו ראה בויגד משה (סי׳ י״ב) שתמה ע״ז דודאי גם בשנה ראשונה הוא מצווה שלא תזוח עליו דעתו, ועיי״ש טעמים אחרים מדוע אין חתן לובש קיטל. אך הגה״ק ממונקאטש הורה שילבשו הקיטל עיין דרכי חיים ושלום (סי׳ תשמ״ח).

אגב, עיי׳ בשו״ת ויען אברהם של הרה״ג מהוניאד ז״ל מביא דבר נאה שבשנה ראשונה שהגיע לארה״ב התפלל אצל כ״ק אדמו״ר מסאטמאר ז״ל ושאל אותו דהיות שהוא מיוצאי אשכנז שנוהגים לילך בר״ה בקיטעל ואצל האדמו״ר אינם נוהגים כך ונבוך בדעתו אם ראוי לשנות מנהג אבותיו ולהתנהג כמנהג המקום ענה לי כ״ק האדמו״ר מסאטמאר ז״ל דמנהג אבותיכם הוא להתנהג כמנהג המקום.

38 מרן רביה״ק ז״ל היה נוהג לומר ברכות השחר וסדר הקרבנות בעוד השטריימל חבוש לראשו והטלית על כתפיו, וכן היה בשעת קריאת התורה. וכן נהג אחריו מרן רביה״ק הברך משה ז״ל (עי׳ זמירות ברך משה עמ׳ תלז), וכן נוהג להבחל״ח מרן רבינו שליט״א.

הנה בפוסקים (עיין אליה רבה ס״ח סק״ד) הזהירו לכסות הראש עם הטלית מתחלת התפלה ועד סופו, ולא להסיר הטלית מעל גבי הראש, אבל כוונתם הוא שלא להתפלל בלא כיסוי הראש. אך הצדיקים תלמידי הבעש״ט היו נשארים בהשטריימל על ראשם, בבעלזא ובוידיטשוב התפללו כל התפלה עם הטלית על השטריימל, ובצאנז וסיגעט היו מסירים הטלית מעל הראש וחובשים השטריימל שלא בשעת עיקרי חלקי התפלה. וטעמא דמילתא בהיות שהפליגו הצדיקים בשבח השטריימל, ומתאמרא משמיה דהרה״ק בעל עטרת צבי מזידיטשוב (מהרש״מ הכהן פ׳ בראשית) ״שבת׳ נוטריקון ש׳טריימל ב׳מקום ת׳פילין, ומטו בה משמיה דהרה״ק החוזה מלובלין והרה״ק רבי פינחס מקאריץ זי״ע כי ״שטראמל׳ בגימטריא ״תפילין׳. ובשם הרה״ק משיאווא זי״ע דמהאי טעמא פונים השפיצ׳ן של השטריימל משמאל לימין כדרך פרישיות תפילין שמונחות על הראש משמאל לימין, שיהא לאות למי שעומד כנגדו מימין לשמאל, ואכן נזהרו שלא לכיכס עם השטריימל למקום שאינו נקי, כל מן דין היה השטריימל חביב אצל הצדיקים והשתדלו שיהא חבוש בראשם בכל האפשרי.

39 עיין בס׳ מאור אש (עמ׳ תקי״א) שהאדמו״ר רבי יוחנן מקארלין ז״ל דיבר

בחריפות נגד האברכים הנכנסים לבית הכסא עם שטריימל ואבנט, ואמר, חלילה אחזתני כשראיתי את הדבר הזה!.

אבל עיי׳ בשו״ת משנת יוסף (ח״ט סי׳ ז) שראה את המהר״א מבעלזא שלא הקפיד והיה נכנס עם שטריימל לבית הכבוד, וכן מביא שם שכן הרה״ק רבי ישעי׳ מקערעסטיר ז״ל לא הקפיד ע״ז כי רבו הק׳ מליסקא לא הקפיד, עיי״ש.

הקדושה אין פרשת יתרו פארציילט ווי משה רבינו האט מכבד געווען זיין שוועגר. אזוי שטייט אין פסוק, אז ער האט מכבד זיין שוועגר. איז דאס טייטש ס׳איז א לימוד אז מ׳דארף מכבד זיין א שוועגר.

רבינו פנה להחתן, ואמר: הערסט חתן..? מ׳דארף מכבד זיין א שוועגר... די תורה הקדושה איז נישט קיין מעשה ביכל.

רב דביהמ״ד ישמח משה: דער שדי חמד (קונטרס הכללים מע׳ כ׳ כלל קכ) ברענגט אז כבוד חמיו איז א דאורייתא, אשתו כגופו איז עם א דאורייתא.

רבינו: אין ספר חסידים (פי״ב), דארט איז אזוי משמע אז ס׳איז א חיוב דאורייתא.[40] ס׳איז דא וואס האלטן אזוי,[41] אבער די פוסקים נעמען נישט אהן אזוי. א חיוב פון כבוד חמיו איז דא, ס׳איז א סעיף אין שלחן ערוך (יו״ד סי׳ ר״מ סכ״ד) מכבד זיין א שוועגר און שוויגער,[42] אבער נישט קיין חיוב מן התורה.

א׳ הנוכחים: אז ס׳איז דאך א פסוק אין די תורה ביי יתרו...

רבינו: איה״נ, און ס׳איז טאקע דא וואס זענען עם סומך פאר א דאורייתא וועגן דעם.[43]

והמשיך רבינו: דא איז דא דער מהותן, ס׳איז געווען יעצט די חתונה, איז די שאלה געווען, מ׳האט מיך אנגעפרעגט וועמען ער דארף מכבד זיין. ער האט א שטיף טאטן זאל זיין געזונט,[44] און ער האט אנדערע נאנטע קרובים, וועגן די כיבודים ביי די חופה. האט מען געפרעגט צי ער זאל קודם געבן פאר זיין שטיף טאטן? איך האב געענטפערט דאס איז א חיוב דאורייתא, די גמרא (כתובות קג.) לערנט ארוים ׳כבד את אביך ואת אמך׳, פון ׳את אביך׳ דרשנ׳ט די גמרא ׳אשת אביך׳, און פון ׳את אמך׳ לערנט די גמרא ארוים ׳בעל אמך׳, אזוי זאגט די גמרא.[45] דאס איז דאך א דאורייתא. מכבד זיין אן אנדערע קרוב איז נישט קיין חיוב, אזוי דארף מען אליין זעהן ווען ס׳קומט אויס, אויב ס׳איז דא א חיוב ע״פ הלכה מכבד צו זיין.

*

רב דביהמ״ד ישמח משה: ווי אזוי איז וועגן עסן שבת ביי חברים?

רבינו: אוי אוי, דאס איז שוין א קלות... דאס מיינט אהיים גיין צו חברים, דאס מיינט איש ואשתו, ואיש ואשתו, יא?, ביי איין טיש... אוי, דאס איז א מיאוס׳ע זאך, א גרויליגע זאך. נישט נאר שבת, אינדערוואכן אויבעט... דאס איז עכט מנהג אמעריקע, דאס איז מנהג בורות, דאס איז וואס דער פעטער ז״ל שרייבט (שו״ת דבר״י סי י׳) וועגן די מנהגי אמעריקא ׳מנהג׳ אותיות ׳גהנם׳.[46]

*

הגרח״א: נאך א שאלה וואס ס׳איז בעיקר נוגע אין וויליאמסבורג און בארא פארק וכדו׳, א יונגערמאן האט חתונה און ס׳מאכט זיך אז אין זיין שכינות האט ער א קליין בית המדרש׳ל צי מיט ערליכע אינגעלייט חברים, צי א קליין חסידי׳ש בית המדרש׳ל, א וואריימע ביהמ״ד. נאכדעם האט ער א גרויסן בית המדרש וואו ער קען גיין דאוונען מיט א גרויסן ציבור, אבער געווענליך על פי רוב אין שטאט איז מער א בעל הבית׳ישער עולם וואס דאוונט אין די גרעסערע בתי מדרשים. וואו זאל ער זיך ענדערש קובע זיין?

רבינו: ס׳איז דא סיי אין וויליאמסבורג, סיי אין בארא פארק, און סיי אין מאנסי, האט אונזער קהילה שיינע חסידישע בתי

---

40 ז״ל ספר חסידים: וכן האיש חייב בכבוד חמיו וחמותו, וטעמא משום דאיש ואשתו כחד גופא חשיבי, ואב ואם של זה כאב ואם של זה.

41 ועי׳ בחיי אדם (חלק א, כלל סז, סעיף י) אחד האיש ואחד האשה חייבים בכיבוד ובמורא אב ואם, אלא שהאשה אם הבעל מוחה, פטורה. ובלאו הכי, חייבת. וצריך עיון להפוסקים דכיבוד חמיו הוא דאורייתא למה פטורה, שהרי גם הוא חייב, כדלעיל דהאב קודם לאם מפני שגם היא חייבת בכבוד בעלה.

42 ועי׳ בנו״כ שם שה״ה בכבוד חמותו, ועי׳ בש״ך שם (סקכ״ב) שמציין החיוב בזה״ל: וחייב לכבדו כמו שאר זקנים חשובים, עי״ש.

43 ומן הראוי לציין דברי הכסף משנה הל׳ תפלה (פ״א) וז״ל: ולמד רבינו כן מדאמרינן בפרק אין עומדין (דף לב.) דרש רבי שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו של הקב״ה ואח״כ ישאל צרכיו, שכן מצינו במשה וכו׳ דכתיב ה׳ אלהים אתה החילות וכתיב בתריה אעברה נא ואראה, וכיון דממרע״ה למדנו כן אלמא מדאורייתא הכי הוא.

44 ה״ה הגה״צ המפו׳ רבי נחום מאיר געראמאן שליט״א ר״מ באבוב ומח״ס אלף המגן, מגן עזרך ועוד.

45 וז״ל הגמרא (שם): דתניא כבד את אביך ואת אמך את אביך זו אשת אביך ואת אמך זו בעל אמך וי״ו יתירה לרבות את אחיך הגדול.

46 ומן הראוי להעתיק לשו״ק שכ׳ רביז״ל בשו״ת דברי יואל סי׳ י׳ (דף ס): ....זה ודאי שבאמעריקא אין שום מנהג, כי אין נקרא מנהג אלא מה שנתייסד במקום גדולי תורה ויראה, לא מנהגי בורות כנודע בכל הפוסקים. והר״ת והמהרי״ל כתבו שבמנהג שנעשה באיסור הוי מנהג אותיות ׳גהנם׳, ובאמעריקא לא הי׳ התיישבות המדינה מתחלה מגדולי תורה ויראה כנודע, והי׳ הכל מנהג בורות גם בתחלה ושוב אח״כ נפרץ במלואו בכל פעם יותר ויותר, כי הפרצות מתרבים בעוה״ר בדורותינו אלה עיקבתא דמשיחא כנ״מ, ומכש״כ במדינה שלא הי׳ לה מעולם יסוד לתוה״ק, וזה לא כבר שנתלקטו לאמעריקא מסיבת כל הסיבות קצת אנשים יראים ות״ח, והדבר ברור שחיובא רמיא עליהם מנהגי הארץ אשר באו משם, וחלילה לשנות, עי״ש.

מדרשים, וואם זענען ברוך ה' שיין אזן גרויס בכמות ובאיכות, אזן מ'דארף טאקע זעהן צו גיין דאוועגען אין חסידישן בית המדרש, צו דאוועגען מיט חסידיש'ע אידן אזן חסידישע יונגעלייט. ס'האט א גרויסע השפעה אויף א מענטש די סביבה וואו מ'איז וועק מ'דאוועגט. ס'איז גאנץ אנדערש, אנדערש דאם דאוועגען, ס'איז גאנץ אנדערש דאם לעבן, מ'שטעלט אזוי איין דאם לעבן. ס'איז זייער וויכטיג צו זיין צווישן ערנסטע חסידישע אידן.

רב דביהמ"ד ישמח משה: דער בית אהרן זאגט, זה כלל גדול בחסידות, אוהביו קרוביו ורבותיו, זיי זענען משפיע ווי אזוי מ'דאוועגט.[47]

רבינו: יא, דעם תשובות רדב"ז (ח"ג סימן תע"ב) ברענגט ער....[48]

*

הגרח"א: אונז וויים מיר דאך אז נשים טארן נישט לערנען קיין תורה. די שאלה איז אסאך מאל א יונגערמאן וויל מאכן א שיעור אינדערהיים מיט די בני בית, ער וויל לערנען חפץ חיים, צי עפעס אן אנדערע מוסר ספר. וואם איז דער גדר, וואם הייסט לימוד ביי נשים?

רבינו: ער זאל נישט מאכן קיין שיעור מיטן ווייב..., ער זאל גיין מיט א חבר לערנען אין בית המדרש, נישט מיט די ווייב אינדערהיים.

רב דביהמ"ד ישמח משה: 'והם' [היים] לא ידעו דרכי... דאם ערגסטע פון אלעם איז.... אז געווענליך קען זי בעסער...

רב דביהמ"ד בית ברוך: מ'דערציילט אז צוויי ליטווישע מיידלעך אין בני ברק זענען ארויף געגאנגען צו הרב שך – עפעס אזא מעשה פארציילט מען – זיי זענען ארויף געקומען פרעגן א קשיא אויף א רמב"ן. האט ער זיי געזאגט, קודם כל דארף מען עפעס טועם זיין. איז ער געגאנגען און ארוים געברענגט קיכלעך פון קאך אזן האט זיי מכבד געווען, נאך וואם זיי האבן עם אויפגעגעסן האט ער געפרעגט צי ס'איז פיין געווען, האבן זיי געזאגט יא. עטס קענט אויך באקן אזא קיכל?, האבן זיי געזאגט זיי וויסן נישט, דעמאלטס גייטס לערנטס ענק צו באקן אזא קיכל, נאכדעם וועט עטץ מיך פרעגן וועגן א רמב"ן...

רבינו: [בצחות] אז סאיז א שבע ברכות דא קען מען זיך ערלויבן א ווערטל..., מ'זאגט אז ס'איז געווען אזא שידוך, אזן וועז דער בחור איז געקומען האט זי אים פארגעשטעלט א רמב"ן, ער זאל איר מפרש זיין דעם רמב"ן. האט ער נישט געקענט, ער האט נישט געיכול'ט. האט זי געזאגט ניין, ס'געפעלט איר נישט דער שידוך, אזן ס'איז געווארן אוים שידוך. האט מען איר געפרעגט נאכדעם, ס'איז דאך זייער א שווערער רמב"ן, וואם האסטו געוואלט?, האט זי געזאגט, כ'האב געוואוסט אז ער וועט נישט קענען... כ'האב נאר געוואלט זעהן ווי אזוי ער גייט צו אזא רמב"ן...

דאם איז נאר א ווערטל, אבער די נשים ביי אונז וויסן וואם זיי מעגן לערנען, מ'לערנט דאם אין בית רחל (כמבואר בספה"ק ויואל משה מאמר לשה"ק), פסקי הלכות, אזן מוסר וכדו', א יונגערמאן זאל זיך נעמען א חברותא אין גיין אין ביהמ"ד לערנען גמרא תום' אדער שו"ע, אדער גיין צו א שיעור ברבים.

וזמרו כמה ניגונים לכבוד השמחה

ולאחמ"כ המשיכו עוד בשו"ת

*

המשך השיחה יופיע בעז"ה בגליון שבוע הבא

---

47 עיין בסוף ס' בית אהרן - קארלין (דף קמ"ו) שכ' מכתב לחסידיו בארה"ק בשנת תרכ"ג אודות שרצו לייסד ביהמ"ד לחסידי קארלין, וכ' שם ....מכתבו אודות קביעות מקום לתפלה הגיעני, והנה בהיות אהובי פה הרבה נדברנו בענין זה, אשר הוא עיקר גדול ויסוד מיוסד לתפלה שיהיו בדיבוק ואהבת חברים כמאמר קודם התפלה ואהבת לרעך וגו', ומ מבואר בתשובת הרדב"ז (ח"ג סימן תע"ב)... וכבר ידוע לכל החפצים אחדות בלב בעבודה שבלב זו תפלה, שטוב ויפה להיות בקביעות מקום לתפלה... עיי"ש.

ועיי"ש שהרה"ק הבית אהרן ציוה לרשום דברי הרדב"ז ולחוקקם על לוח לבם, ואמר כי המה כללים גדולים לכל עניני החסידות.

48 וזהו דברי הרדב"ז בתשובותיו (ח"ג סי' תע"ב): עוד יש טעם אחר דאין ראוי לאדם שיתפלל אלא במקום שלבו חפץ, כי היכי דאמרינן אין אדם לומד תורה אלא במקום שלבו חפץ, וטעמו של דבר כי בהביט האדם אל מי שדעתו נוחה בו נפשו מתעוררת אל הכוונה השלימה, ודעתו מתרחבת ולבו שמח ונחה עליו אז רוח ה', כענין שאמרו בנבואה, עוד אמרו בספרי החכמה כי בהיות האדם מתכוון אל רבו ונותן אליו לבו תתקשר נפשו בנפשו, ויחול עליו מהשפע אשר עליו ויהיה לו נפש יתירה...

ואם תאמר הא אמרינן דאינו דומה קלוס המלך והדרתו במתקלס באנשים מרובים לקלוס שהוא מתקלס באנשים מעטים, וקרא כתיב ברוב עם הדרת מלך, וכתיב נמי הן אל כביר לא ימאס.

הא לא קשיא דכיון שהם לבות חלוקים אין קלוסן עולה יפה, ולפיכך נהגו בכל גלילות ישראל שכל בני עיר ולשון אחד עושין להם קהל בפני עצמו, ולא יתערבו עם אנשי עיר ולשון אחר, ולא היה אחד מהרבנים שמיחה בידם, כי בחלוק המקומות והלשונות יתחלקו הלבבות, ואין קלוסן עולה יפה ובהיותם כולם בני עיר אחת ולשון אחד יהיה השלום מתוך ביניהם, לפי שכל אחד מכיר מקומו וערכו... עכ"ל הרדב"ז.

דברות קודש

מאת כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

סעודת רעוא דרעוין
שב"ק פ' ואתחנן-נחמו שנת תשפ"ד לפ"ק

במקום הנופש בעטלעהעם, ניו העמפשיר יצ"ו

הרשימא קדישא שנשארה באדם המלוכלך בחטאים
מסייעתו לשוב ולעלות יותר מבראשונה

וידעת היום והשבת אל לבבך

געפון מיר די וואך אין די סדרה משה רבינו זאגט, 'וידעת היום והשבת אל לבבך'. 'וידעת היום' - זאלסט וויסן דעם טאג.

וועלכער טאג? אין **אור החיים הקדוש** (דברים ד' ל"ט)[1] איז דא מערערע פשטים אויף 'וידעת היום'. איין פשט זאגט ער דאס גייט ארויף - 'וידעת היום' דאס איז דער טאג וואס די נשמה קומט אראפ פון עולם העליון, און ס'קומט אראפ אויף דער וועלט ווען מ'וועלט געבוירן, וואס דעמאלטס באשוועלט מען דעם מענטש, ווי די גמרא זאגט אין מסכת נדה (ל:)[2] 'תהי צדיק

[1] באוחה"ק: **'וידעת היום', צריך לדעת מה ידיעת יום מימים מה ישיב אל לבו, ואולי שנתכוון להערות הצריכין להכניע היצר השוכן בלב האדם.**

והאוחה"ק מפרש שם בעשרה דרכים, ובאופן השביעי פירש בזה"ל: על דרך אומרם בספר הזוהר (פרי ויחי דף רלג.) כי יום שהנפש באה מעולם העליון משביעה ה' על התורה, ומתרה בה בעונשין מרובין וביעודים מרובים אם תטיב, ועיין בספר הזוהר, **וכנגד יום זה אמר 'וידעת היום' פירוש היום שנסע, שיזכור יום נסיעת נפשו מעולם העליון בכמה התראות, וזה ישיב אל לבו וכו'.**

[2] במס' נדה: **ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו** שנאמר (ישעיה מ"ה כ"ג) 'כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון', 'כי לי תכרע כל ברך' זה יום המיתה שנאמר (תהלים כ"ב ל) 'לפניו יכרעו כל יורדי עפר'. **'תשבע כל לשון' זה יום הלידה** שנאמר (תהלים כ"ד ד) 'נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה' [פרש"י: שקיים שבועתו לשמור את התורה, דאי בשבועה בעלמא אטו משום דלא נשבע למרמה חשיב להו בעולין בהר ה']. **ומה היא השבועה שמשביעין אותו, תהי צדיק ואל תהי רשע, ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה**

ואל תהי רשע' און די גאנצע לשון השבועה וואס מ'באשווערט. אזוי טייטשט דער אור החיים הקדוש, גייט עס ארויף אויף דעם יום הלידה ווען די נשמה קומט אראפ אויף דעם עולם.

איך האב געקלערט אז ס'קען זיין אזוי, וואס מיינט 'וידעת היום והשבות אל לבבך' [עפ"י דרכו של האוחה"ק].

די עדשטע צוויי בתי מקדשות איז געווען די הכנה צום קדושת בית המקדש השלישי

דער **זיידע ז"ל אין ישמח משה** (פרי תצוה ד"ה כתית למאור)[3] איז באקאנט, ער רעדט פון ענין פון חורבן בית המקדש. ער פרעגט,

בעיניך כרשע, והוי יודע שהקב"ה טהור ומשרתיו טהורים ונשמה שנתן בך טהורה היא, אם אתה משמרה בטהרה מוטב ואם לאו הריני נוטלה ממך.

[3] בישמח משה: נקדים מה דעמדו הקדמונים (עקידת יצחק שער ק"ח), **הכי** השני **מקדשים שחרבו, הם פועל ריק ח"ו והיו כלא היו, חלילה מלומר כן**. אמנם הענין הוא יובן על פי משל לאחד שהביא זרע אילן טוב ממרחק, ונטעו עד שצץ ופרח ועשה פרי, ואחר כך עקרו והביא זרע אילן אחר ונטעו וגם עשה פרי, ועקרו וחזר והביא זרע אילן דוגמתו מן המובחר, ונטעו והכניסו לקיום להיות דבר המתקיים לעד. והנה בעת עקירת השני אילנות הראשונים, כל הרואה משתומם ומתפלא על מה עשה ככה לארץ הזאת לנטוע אילן טוב ויפה ולעקור אותו זה פעמיים ומה טעם יש בדבר. אמנם האיש הנוטע אף הוא השיב אמרינו להם כי הכל בחכמה ובהשכל, וכי גם נטיעת ב' האילנות הראשונים ועקירתם, הכל היה צורך קיום אילן השלישי, לאשר כי הארץ הלזו אינה מסוגלת לגדל אילן כזה בטבעה ולא תוכל שאיתו, לזאת הקדים לנטוע נטע נעמן בארץ עדי תקבל קצת איכות וטבע עפר הארץ המגדלת אילנות כאלו, ואחר זה עקרו לנטוע אחר תחתיו, וכן

קען מען דען זאגן אז ס׳איז געווען א פועל ריק? דער בית המקדש איז אויפגעבויט געווארן, מ׳האט מקריב געווען קרבנות הונדערטער יארן. מ׳האט עס חרוב געמאכט, און ס׳איז כאילו לא היה, ס׳איז נישטא מער. קען מען דען זאגן אז דאס איז א פארגאנגענהייט, חלילה?

איז ער מסביר דאס ענין. איינער האט אנגעבויט א נטיעה - א ביימעלע, ער האט עס געלאזט שטיין א שטיקל צייט, נאכדעם האט ער עס אויסגעריסן. ער איז געגאנגען אויף דעם זעלבן פלאץ, אנגעבויט א צוויטע נטיעה - נאך א ביימעלע אנגעפלאנצט דארט, ס׳איז געשטאנען א שטיקל צייט, און ער האט עס אויסגעריסן. דער וואס האט צוגעקוקט האט נישט פארשטאנען, "איך פארשטיי נישט, אז דו טוסט איינפלאנצן א בוים, וואס רייסטו עס נאכדעם אויס?" האט ער מסביר געווען, "ס׳איז א זעלטן ביימעלע - א זעלטענע נטיעה, די ערד איז נישט צוגעווואוינט, דא איז די ערד א מאגערע ערד, ס׳איז נישט צוגעווואוינט ס׳זאל וואקסן דא די ביימער וואס איך וויל דא איינפלאנצן. איך האב איינגעפלאנצט א ביימעלע, ס׳איז געשטאנען א שטיקל צייט, די ערד האט באקומען פעטקייט פון די נטיעה. איך האב עס אויסגעריסן. איך האב עס איינגעפלאנצט נאכאמאל, ס׳איז געווארן נאך שטערקער - די ערד איז געווארן נאך שטערקער. יעצט קען איך שוין איינפלאנצן דעם בוים וואס איך וויל טאקע אז ס׳זאל זיין דארט לקיום, ס׳זאל וואקסן פירות".

זאגט דער זיידע ז"ל אין ישמח משה, דאס איז דער משל. דער נמשל איז, **דער אייבערשטער וועט העלפן דער גואל צדק וועט קומען, וועט אראפקומען - פון הימל וועט אראפקומען דער בית המקדש של אש, משמי מעל, פון הימל וועט אראפקומען א בית המקדש, א בית המקדש וואס דער אייבערשטער אליין - כביכול אליין האט עס געמאכט** (רש"י מס' סוכה מא.)[4]**. די ערד איז נישט מסוגל סובל צו זיין אזא גרויסע קדושה, דעם בית המקדש השלישי, 'מקדש ה' כוננו ידיך'** (שמות ט"ו י"ז). האט דער אייבערשטער געגעבן אן עצה אז מ׳זאל אויפבויען א מקדש, 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' (שמות כ"ה ח'), און די כהנים האבן געטון די עבודה הונדערטער יארן, האט די ערד באקומען א קדושה פון די עבודת הקודש פון די כהנים. ליידער מ׳האט עס חרוב געמאכט, האט ער אויפגעבויט א צווייטע, האט די ערד באקומען נאך מער קדושה, און ס׳איז געשטאנען דארט יארן לאנג, און מ׳האט עס אויכעט איינגעווארפן און אויסגעריסן. **יעצט האפט מען אז די ערד האט באקומען גענוג קדושה צו קענען סובל זיין די קדושה פון בית המקדש השלישי וואס גודל קדושתו איז אין לשער.** אזוי זאגט דער זיידע ז"ל דער ישמח משה, ער איז מסביר דעם ענין פון בנין ביהמ"ק וחורבנו.

הקב"ה איז דאך א כל יכול, פארוואס האט אויסגעפעלט די חורבנות אלס הכנה?

דער **זיידע ז"ל אין ייטב לב** פרשת תולדות (ד"ה ויריח את ריח בגדיו אופן הראשון)[5] ברענגט אראפ דעם ישמח משה, און ער פרעגט א שטארקע קשיא. ער זאגט, דער נמשל איז נישט דומה צום משל. דער משל איז פון א מענטש - פון א בשר ודם, ער האט באגרעניצטע כוחות. ער האט א ערד, די ערד איז מאגער, די ערד קען נישט מאכן וואקסן די נטיעה, מוז ער זוכן עצות ותחבולות, ער זאל איינפלאנצן א בוים וואס וועט שטיין דארט יארן לאנג, נאכדעם אויסריסן, נאכאמאל איינפלאנצן. דאס איז א גוטע עצה, ווי אזוי ער קען, אן אנדערע עצה האט ער נישט, אז אן אנדערע וועג האט ער נישט מוז ער טון די פעולות.

אבער - זאגט ער - דער רבונו של עולם איז א כל יכול, 'היפלא מה' דבר' (בראשית י"ח י"ד), נישטא אזא זאך וואס ער קען נישט, אז הקב"ה זאל וועלן קען ער געבן געוג כח פאר די ערד - גענוג כח און שטארקייט ס׳זאל קענען סובל זיין דעם בית המקדש השלישי, אן דעם וואס ס׳זאל זיין א בית המקדש בחורבנו.

פארוואס האט אויסגעפעלט די גאנצע זאך? אזוי פרעגט דער זיידע ז"ל אין ייטב לב, ס׳איז באמת א שטארקע קשיא.

בפעם הב', ואז כשקבלה הארץ כח שיש בו די לקיים האילן קיום נצחי, ונעשה קרן בן שמן משמני הארץ הרחוקה, ואז נטע אילן השלישי אשר לזה היה מגמתו גם מאז, ועתה לא יבצר ממנו אשר זמם לעשות ואחרית דבר טוב מראשיתו כאמור, עד כאן המשל.

והנמשל הוא כשראתה חכמתו יתברך אשר אין בכח הארץ הגשומה הלזו לקבל ולסבול נוגה אור קדושת בית המקדש השלישי שיבנה במהרה בימינו, אשר כוונה היוצר בגבהי מרומים ליסדו על מכון הר ציון, אשר עליו נאמר (תהלים כ"ד ג) **'מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו וגו'', לולי הב' מקדשות הראשונות אשר על ידם ובכח קדושת העבודה מעשה הקרבנות זבח ונסכים ויתר עבודת הקדש אשר היה שם כמה מאות שנה, קנתה הארץ גם היא כח רוחני ואיכות קדושה נפלאה, עדי תוכל מעתה לסבול קדושת הבית השלישי מעשה ידי יוצר בית המקדש שלמעלה המכיון כנגד בית המקדש של מטה, וגדול יהיה כבוד הבית האחרון קיום נצחי ובית עולמים יקרא,** עד כאן דבריהם בשינוי לשון [ועיי"ש מה שכתב לבאר בזה, ועיי"ע מש"כ בהפטורה לפר' ויגש, ובהפטורת פר' פקודי, ובפר' אמור על המדרש אמור אל הכהנים וש"ה יום ליום וכו', ובפרשתן ד"ה במסכת תענית].

[4] במשנה שם: בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה, ובמדינה יום אחד, משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה, זכר למקדש. ושיהא יום הנף כולו אסור. ובגמרא: מאי טעמא, מהרה יבנה בית המקדש, ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאיר מזרח, השתא נמי ניכול ... דאיכא אימת ... לא צריכא דאיבני בליליא, אי נמי סמוך לשקיעת החמה.

וכתב רש"י: ואי קשיא דבלילה אינו נבנה דקי"ל בשבועות (דף טו:) דאין בנין בית המקדש בלילה דכתיב (במדבר ט' ט"ו) 'וביום הקים', ולא בחמיסר שהוא יו"ט דקי"ל בשבועות (שם) דאין בנין ביהמ"ק דוחה יו"ט, הני מילי בנין הבנוי בידי אדם, **אבל מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים שנאמר** (שמות ט"ו י"ז) **'מקדש ה' כוננו ידיך'**, עכ"ל. **ורביה"ק בספה"ק ויואל משה** (מאמר שלש שבועות סי' ס"א) מציין שכן כתבו גם **התוס' והרשב"א והריטב"א** [ומקור הדברים הוא **ממדרש תנחומא** (פרי תשא י"ג), ועי' **בזוה"ק** (פרי פנחס דף רכ:) הובא בויואל משה (שם סי' ס"ב)].

[5] בייטב לב: אמנם צריך להבין, דלכאורה אין הנמשל דומה למשל, דבשלמא באדם הנוטע הוא מוכרח לנטוע ולעקור כי אלילי זאת לא הי' יכול לבצע מעשהו מבלי תת כח שמנינות לארץ מקודם, **אבל הקב"ה שהוא כל יכול, ובידו לחזק ולגדל לכל, ואם הוא הי' רוצה לבנות בהמ"ק שלמעלה העתיד מיד בראשונה, מי יאמר לו מה תעשה, הלא בכחו ויכולתו לתת כח בהארץ הלזו לקבל בהמ"ק שלמעלה, הכי מבלי יכולת עשה ככה ח"ו הס מלהזכיר ומלהרהר, כי לא איש קל, ולו לבדו העוז והכח לעשות כרצונו מבלי שום מניעה ועיכוב** [ועיי"ש מה שתירץ לפי דרכו].

אפילו ווען די נשמה איז חרוב ונחרב מרוב עוונות, איז נאך אלץ פארבליבן אין אים א רשימא קדישא

דער זיידע ז"ל אין **קדושת יום טוב** אין די ראש השנה תורות (אות ח')[6] קומט פארענטפערן די קשיא. פארענטפערט ער עס, ער זאגט, אלעס איז געמאכט געווארן לצורך האדם. דער אייבערשטער האט געגעבן פאר א איד א נשמה, א ריינע נשמה, א הייליגע נשמה, 'חלק אלוקי ממעל'. א איד במשך הזמן האט זיך באנאריישט און האט געזינדיגט פארשידענע חטאים קשים ומרים. א איד קומט אמאל, ער מאכט א חשבון הנפש וויאזוי ער זעט אויס, ער קוקט אן זיין נשמה, ער זעט אז די נשמה איז חרוב ונחרב בגודל עונות, פון אזויפיל עבירות וואס ער האט חוטא געווען האט ער חרוב געמאכט די נשמה. ער פאלט אריין חלילה אין יאוש, זיין נשמה האט שוין נישט קיין תקנה, ער האט שוין נישט קיין האפענונג, אזויפיל עבירות, אזויפיל חוטא געווען, ער קען דאס שוין נישט פאררעכטן.

זאגט ער, חלילה אזוי צו זאגן. **יעדער איד האט מקיים געווען מצות ומעשים טובים אויכעט. די מצות ומעשים טובים האט אריינגעברענגט א קדושה אין זיין נשמה, און אפילו ס'איז חרוב מכח די עבירות, איז נאכאלס געבליבן א רושם דקדושה פון די עבודת השם וואס ער האט מקיים געווען, און די רשימא קדישא איז א הייליגע ניצוץ - א הייליגע פונק, דאס קען מען אויפבלאזן און אויפפלאקערן ס'זאל ווערן אן אש, מיט אן התלהבות אש צו עבודת השם.**

'**לא ידח ממנו נדח**' (עפ"י שמואל-ב' י"ד י"ד), **א איד וועט נישט פארפאלן, ס'בלייבט א רשימא קדישא פון פריער, און דורך די רשימא קדישא קען ער אויפטן געוואלדיגע גרויסע זאכן.**

---

6 בקדושת יו"ט: ...אך נראה במעט קט להבין טעמו של דבר לדרכי העבודה והמוסר ב"ה, דהנה כבר כתבו חכמי האמת כשעלה ברצונו הפשוט לברוא את העולם, כביכול צמצם את עצמו ונשאר מקום פנוי באמצע, ואותו מקום נקרא טהירו עילאה, **ושם נשאר רשימא דקדושה, כי 'יציאת צדיק מן המקום עושה רושם'** (בראשית רבה ס"ח ו'), **ומאותו רשימא דקדושה הנשאר שם היה עיקר ושורש לבריאת העולמות** ...

וכמו שכן הוא הדבר בבריאת העולמות בכללות, כן הוא גם כן באדם בפרטיות, **דמי שחטא ורוצה לשוב בתשובה שלימה ולילך בדרך הישר, מעתה הנה בהעלותו על לבו את כל אשר עשה מקדם, אז הוא נבזה בעיניו ונדמה לו כאלו ח"ו כבר נסתלק מאתו כח הקדושה בנפש רוח ונשמה, ואם כן מהיכן מקום לשוב לעוררם ולחזור לטוב. וזאת ישיב אל לבו כי עם כל זה נשאר אצלו רשימא דקדושה הוא הקול דודי הדופק בעמקי לבבו לשוב, ומזה הרשימא יכול לחדש את עצמו ועולמו** ...

והנה השי"ת צופה כל הדורות מראש ראה כי לפעמים יסתלק הקדושה, הן בכללות עם בני ישראל אבד חסיד ופסו אמונים, וישארו עם ה' ח"ו דלים וריקים ומאין יבא עזרתם, וכן בפרטיות באדם אשר בחטאו ופשעיו יסתלק הקדושה ממנו רוח ונשמה שלו, ומורא יעלה על ראשו לבל יאבד ח"ו תוחלתו ושברו מה' לאמר אבד נצחי ח"ו, **לזאת יעלה על לבו כי עדיין נשאר בקרבו רשימא דקדושה, ומזה בעצמו יחול עליו רוח ה' לפעמו אחרי יעוזב דרכו הרע ומחשבותיו הלא טובים תשוב אליו הקדושה והטהרה ויבנה עולמו בנין חדש כקטן שנולד דמי וכבריה חדשה**, על דרך (תהלים ק"ב י"ט) ועם נברא כנודע (ויקרא רבה ל' ג'). **ויקח ראיה לעצמו** ... **וכן הענין בב' המקדשות שהחריבן הקב"ה בעוה"ר, אמנם הרשימא קדושה מהם בודאי נשאר, ומזה עצמו יפתח לנו ישועה מחדש ונזכה לבנין העתיד במהרה.**

חורבן בית המקדש איז געווען צו געבן חיזוק פאר א איד ער זאל זיך נישט מתייאש זיין פון תשובה

מ'קען ברענגען א ראיה פון חורבן בית המקדש. ס'איז געווען א בית המקדש, ס'איז חרוב געווארן, ס'איז נישט קיין פועל ריק ווייל אויפן פלאץ איז געבליבן א רשימא קדישא פון פריער. פון די רשימא קדישא וועט אויפפלאמען אז ס'זאל קענען האבן כח - די ערד, סובל צו זיין דעם בית המקדש השלישי מעשה ה'. זעט מען וואס די רשימא קדישא קען אויפטון. **ממילא דארף יעדער איד וויסן, אפילו וואס ער האט נאר נישט געזינדיגט, נאכאלס איז געבליבן א רשימא קדישא אין זיין נשמה, און ס'איז נישט חלילה אינגאנצן חרוב. ס'איז געבליבן א ניצוץ הקדוש, דאס קען מען אויפפלאמען, בעזר שמו יתברך קען מען טון און צוקומען צו גרויסע מדריגות, צו די מדריגה פון א בעל תשובה**[7].

אזוי זאגט דער זיידע ז"ל אין קדושת יום טוב, זאגט ער, **די גאנצע זאך פון ענין פון חורבן בית המקדש, אלעס איז צו געבן חיזוק פאר א איד וואס האט נעבעך געזינדיגט און ער וויל תשובה טון, ער זאל זיך נישט מתייאש זיין פון די תשובה.** אזוי זאגט דער זיידע ז"ל אין קדושת יום טוב.

'וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'

איך האב געקלערט, ס'שטייט אין פסוק (בראשית כ"ז כ"ז) 'וירח את ריח בגדיו' שטייט אין **מדרש** (סנהדרין לו.)[8], 'וירח את ריח בגדיו, אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו'. האט יצחק אבינו געזאגט 'ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה', זאגט דער **מדרש** (בראשית רבה ס"ה כ"ג)[9] 'מלמד שהראה לו ליצחק בית המקדש בנוי וחרב ובנוי'.

וואס איז דער פשט וואס מ'האט אים דא געזאגט [שהביהמ"ק בנוי וחרב ובנוי, בשעת] וואס ער האט געזען 'וירח את ריח בגדיו' [אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו]?

יצחק אבינו האט מחזק געווען די בוגדים, 'ביהמ"ק בנוי חרב ובנוי' וויל ס'בלייבט א רשימא קדישא

נאר לעולם לויט דעם קדושת יום טוב פארשטייט מען זייער גוט. 'וירח את ריח בגדיו, אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו', די וואס האבן נעבעך געזינדיגט, בוגד געווען אין הייליגן באשעפער.

---

7 עי' לקמן הערה מס' 10.

8 בגמרא: 'סוגה בשושנים' (שיר השירים ז' ג'), שאפילו כסוגה בשושנים לא יפרצו בהן פרצות. ריש לקיש אמר מהכא (שיר השירים ו' ז') 'כפלח הרמון רקתך', אפילו ריקנין שבך מלאין מצות כרמון. רבי זירא אמר מהכא (בראשית כ"ז כ"ז) **'וירח את ריח בגדיו', אל תיקרי 'בגדיו' אלא 'בוגדיו'**.

9 במדרש רבה: דבר אחר, **מלמד שהראה לו הקב"ה בית המקדש בנוי וחרב ובנוי, 'ראה ריח בני' הרי בנוי**, האיך מה דאת אמר (במדבר כ"ח ב') 'ריח ניחחי תשמרו'. **'כריח שדה' הרי חרב**, כמא דאת אמר (מיכה ג' י"ב) 'ציון שדה תחרש'. **'אשר ברכו ה'' בנוי ומשוכלל לעתיד לבוא**, כענין שנאמר (תהלים קל"ג ג') 'כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם'.

מ'מאכט זיך א חשבון הנפש, "וואו האלט איך אויף דער וועלט? וויאזוי זע איך אויס? ווי אזוי זעט אויס מיין נשמה? נעבעך, פארשמירט מיט עבירות, חרוב געמאכט א הייליגע נשמה וואס דער אייבערשטער האט מיר געגעבן א פקדון. קען איך נאך דאס צוריק מתקן זיין? האב איך נאך א תיקון - א האפענונג?"

יצחק אבינו האט מחזק געווען. 'וירח את ריח בגדיו', האט ער געזאגט 'ראה ריח בני', מ'האט אים געוויזן די 'בית המקדש בנוי חרב ובנוי', דער בית המקדש איז חרוב. קען מען זאגן סיי אזוי א פועל ריק? חס ושלום אזוי צו זאגן! **נאר ס'איז געבליבן א רשימא קדישא פון פריער, מיט די רשימא קדישא וועט אויפפלאמען - וועט האבן א כח די ערד, ס'זאל סובל זיין דעם הייליגן בית המקדש וואס דער אייבערשטער וועט אראפשיקן בנוי ומשוכלל משמי מעל, די ערד האט א רשימא קדישא, קען עס סובל זיין.** ס'וועט נאך זיין אסאך מער ווי ס'איז געווען, 'גדול יהיה כבוד האחרון יותר מן הראשון' (חגי ב' ט'), **ס'וועט נאך זיין אסאך העכער ווי ס'איז געווען, אלעס בכח די רשימא קדישא.**

דורך די רשימא קדישא קען מען אנקומען צו א העכערע מדריגה פון פריער

אזוי אויך יעדער מענטש, ער קען זיך אויפארבעטן. 'גדולים בעלי תשובה', בעלי תשובה זענען זייער גרויס, 'במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד' (ברכות לד:, וסנהדרין צט.)[10], **ער קען נאך זיין אין גאר א הויכע מדריגה, נאך העכער ווי ער איז געווען פון פריער.**

דאס איז די התחזקות וואס יצחק אבינו האט געגעבן פאר די וואס ווילן תשובה צו טון און זיי זוכן א דרך התשובה.

ראש השנה בלאזט מען שופר צו דערמאנען אז אלעמאל איז דא א תיקון פאר די נשמה

ס'קען זיין, ראש השנה בלאזט מען שופר. צען טעמים איז דא פאר תקיעת שופר - **רבי סעדיה גאון** זאגט די צען טעמים (מובא באבודרהם בטעמי התקיעות - ענין החמישי)[11] איין טעם איז צו דערמאנען חורבן בית המקדש. וואס איז דער ענין צו דערמאנען ראש השנה דעם חורבן בית המקדש?

נאר ראש השנה ווען מ'בלאזט שופר לעורר לתשובה, און דער מענטש ווערט נתעורר צו תשובה, און ער מאכט זיך א חשבון, ער האט אביסל התבוננות, ער טראכט אביסל אריין זיין מצב אויף דער וועלט, און ער ווערט זייער צובראכן. ער קוקט זיך אום, זיין נשמה איז לא עלינו חרוב ונחרב, חלילה, דער יצר הרע קומט און ווארפט אים אריין אין סבך היאוש.

בלאזט מען שופר ראש השנה צו דערמאנען חורבן בית המקדש. מיט דעם אלעם וואס דער בית המקדש איז חרוב געווארן, בלאזט מען שופר צו דערמאנען 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול' (ישעיהו כ"ז י"ג), **מ'וועט צוריק אויפבויען דעם בית המקדש. ס'איז געבליבן א רשימא קדישא אויפן מקום המקדש, דאס וועט געבן כח פארן בית המקדש השלישי.**

ס'איז געבליבן א רשימא קדישא ביי יעדן איינציגן איד, יהי' מה שיהי' איז דא א רשימא קדישא. א איד קען זיך נישט מייאש זיין, א איד טאר זיך נישט מייאש זיין. אלעמאל איז דא א תיקון פאר זיין נשמה, ער זאל נאר באמת האבן אן עכטע הרהור תשובה, חרטה על העבר, און א קבלה טובה אויף להבא.

'נחמו נחמו עמי' אויפן חודבן ביהמ"ק ווייל ס'וואלט אונז אזא גרויסער הייליגער עתיד

א) קען זיין 'נחמו נחמו עמי', 'נחמו נחמו' איז בגימטריא 'יצחק' (בני יששכר מאמרי תמוז אב מאמר א' אות ה')[12].

ב) 'נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם', א נחמה. וואס פאר א נחמה האבן מיר אונז אויף חורבן בית המקדש? וואס קען מען טרייסטן אידן אויף חורבן בית המקדש?

'נחמו נחמו' איז בגימטריא 'יצחק', וואס יצחק אבינו האט געזאגט 'ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'', פון דעם קען מען אראפנעמען א לקח מוסר, **מ'זעט פון דעם אז ס'איז חרוב געווארן דער בית המקדש ווייל ס'דארף בלייבן א רשימא קדישא, און ס'וועט אויפגעפלאמט ווערן א בית המקדש השלישי.**

ווען נישט וואס ס'וועט זיין א בית המקדש השלישי, וואלט נישט חרוב געווארן דער בית המקדש. נאר ווייל ס'וואלט אזא גרויסע הייליגע עתיד, אן עתיד וואלט, ס'וועט אראפקומען א בית המקדש 'בנוי ומשוכלל', 'מקדש ה' כוננו ידיך', כביכול אליין האט געמאכט דעם בית המקדש וועט עס זיין הייליג, הייליג הייליג, מ'קען זיך גארנישט נישט פארשטעלן די גרויסע קדושה פון דעם, די ערד איז נישט מסוגל.

דאס איז די נחמה, דער אייבערשטער האט חרוב געמאכט דעם בית המקדש, מ'האט חרוב געמאכט דעם בית המקדש איז א סימן אז ס'גייט קומען א גרעסערס, א הייליגערס, אלעס איז א הכנה צו דעם הייליגן - צו דעם גאר הייליגן בית וואס אונז האף מיר אז ס'זאל בקרוב אראפקומען פון הימל 'בנוי ומשוכלל'. דאס איז די נחמה וואס מ'קען טרייסטן, די חורבן דאס איז אן הכנה פארן בית המקדש השלישי, ממילא וועט דאך זיין א בית המקדש השלישי. דער אייבערשטער זאל העלפן מ'זאל זוכה זיין דאס צו זען במהרה[13].

---

[10] בגמרא: אמר רבי אבהו, **מקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין**, שנאמר (ישעיה נ"ז י"ט) 'שלום שלום לרחוק ולקרוב', 'לרחוק' ברישא, והדר 'לקרוב'.

[11] זה לשון האבודרהם: כתב רבינו סעדיה, **מה שצונו הבורא יתברך לתקוע בשופר בראש השנה יש בזה עשרה ענינים** ... והענין החמישי **להזכירנו חורבן בית המקדש וקול תרועת מלחמות האויבים**, כמו שנאמר (ירמיי ד' י"ט) 'כי קול שופר שמעה נפשי תרועת מלחמה', **וכשאנו שומעים קול השופר נבקש מאת השם על בנין בית המקדש**.

[12] בבני יששכר: 'נחמו נחמו עמי וכו'', **'נחמו נחמו' בגימטריא 'יצחק'**, רמוז למה שאמרו רז"ל (שבת פט.) אשר במהרה בימינו תהיה הגאולה ע"י מלצת יצחק כמו שדרשוהו בפסוק (ישעיה ס"ג ט"ז) 'כי אתה אבינו וכו'' [וכ"ה באגרא דכלה בפרשתן].

[13] מן הראוי להעתיק חלק מהדברות קודש שהשמיע **כ"ק מרן רבינו שליט"א** בסעודת ההילולא של מרן ריש שושילתא קדישא רבינו

דער מלאך לערנט אויס די תודה איידער מ'וועדט געבוירן, ס'זאל בלייבן א רשימא קדישא

די **גמרא** אין מסכת נדה (דף ל:) זאגט, א תינוק איידער ער ווערט געבוירן, 'מי יתננו ירחי קדם' (איוב כ"ט ב), 'נר דלוק על ראשו', און

הישמח משה זי"ע, אול"י כ"ח תמוז דהאי שתא בבעטלעהעם ניו העמפשיר יצ"ו, אחר שהאריך בהמשל של **הישמח משה** ובדברי **הקדושת יו"ט** זי"ע: 'אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל' (דברים א' א') משה האט געריעדט דברי תוכחה פאר כלל ישראל. משה רבינו האט געזאגט דברי תוכחה, 'דברים היוצאים מלב טהור' איז עס אריינגעגאנגען אין אידישע הערצער, ס'האט געריסן שטיקער, די אידן זיינען נתעורר געווארן צו תשובה. **משה רבינו האט זיך געמאכט א חשבון, ער גייט זאגן דברי תוכחה פאר אידישע קינדער, אידן וועלן צובראכן וועלן כחרס הנשבר, זיי וועלן טראכטן** - רש"י זאגט אז די עבירות וואס ער רעכנט אויס, זאגט רש"י דאס איז אלע עבירות וואס מ'האט געטון - **די אלע עבירות וואס מ'האט געטון, 'גדול עוונו מנשוא', מ'קען שוין נישט תשובה טון, אזויפיל הארבע עבירות.**

משה רבינו האט געזאגט דברי תוכחה, האט ער געזאגט 'בעבר הירדן', ער בלייבט אין עבר הירדן ער גייט נישט אריין קיין ארץ ישראל. ס'שטייט (פרשת דרכים דרוש ח' בשם המדרש) ווען משה רבינו וואלט אריינגעגאנגען קיין ארץ ישראל, און ער בויט ווען אויף דעם בית המקדש, וואלט דער בית המקדש נישט חרוב געווארן. "איך בלייב אין עבר הירדן, דער בית המקדש וועט חרוב ווערן".

ס'איז דא א מדרש (דברים רבה ז' י"), דער **ייטב לב** ברענגט דעם מדרש אין פרשת ואתחנן, משה רבינו האט געזאגט 'אעברה נא'. 'אם יש כאן 'אעברה נא' אין כאן 'סלח נא', אם יש כאן 'סלח נא' אין כאן 'אעברה נא', אזוי ברענגט ער. פארשטייט מען לויט דעם זייער גוט דעם מדרש, 'אם יש כאן אעברה נא', אויב משה רבינו גייט ארויף, ער גייט אריינקומען קיין ארץ ישראל און בויט אויף דעם ביהמ"ק, וועט דער ביהמ"ק נישט חרוב ווערן, **אויב דער ביהמ"ק וועט נישט חרוב ווערן, וועט נישט זיין פון ואו א איד וועט זיך נעמען חיזוק אז ער האט זיך פארגינדיגט, אז ער האט נאך א תקנה, ער פאלט נישט אריין אין יאוש, אז ס'איז נישט דא קיין 'אעברה נא', דעמאלטס וועט א מענטש מאכן א חשבון, דער בית המקדש איז חרוב געווארן, ס'איז א חורבן, דאך וועט נאך זיין א תקומה, אויפן זעלבן פלאץ וועט נאך זיין א בית המקדש. די זעלבע זאך איז דא, איך האב מיר חרוב געמאכט די נשמה, ס'איז נאך דא א ניצוץ הקדוש ס'וועט אויפפלאמען שענער און בעסער ווי פריער. דאס איז נאר אז משה רבינו בלייבט אין עבר הירדן, און ער גייט נישט אריין אין ארץ ישראל, און ס'איז דא א חורבן בית המקדש, איז דא א תקומה פאר א איד** [ויש כאן סלח נא על החטאים ועוונות ופשעים].

'אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל', משה רבינו איז געגאנגען זאגן דברי תוכחה, מ'וועט אריינפאלן אין יאוש, מ'דארף געבן חיזוק. **'בעבר הירדן' איז חיזוק, ער בלייבט בעבר הירדן, ס'וועט זיין א חורבן, פון דעם חורבן קען מען זיך ארויסנעמען א מוסר השכל, א חיזוק, א איד וועט נישט פארפאלן, וואס ס'זאל נאר נישט זיין, וואס מ'האט נאר נישט געטון, וויפיל מ'האט נאר נישט געזינדיגט, און ווי אזוי ער האלט זיך אז זיין נשמה איז חרוב ונחרב. חרוב ונחרב? דער בית המקדש איז אויך חרוב געווארן, און ס'וועט זיין א בית השלישי! ס'וועט אויפגעבויט ווערן! אויפן זעלבן פלאץ וועט עס אויפגעבויט ווערן, דאס איז דברי חיזוק פאר יעדן איינעם, דאס האט משה רבינו געזאגט וועו ער איז געגאנגען זאגן דברי תוכחה.**

מ'שטייט יעצט טאקע אין די דריי וואכן, מ'גייט שוין אריין די וואך אין חודש אב, די ניין טעג איז מער ווי די דריי וואכן, די אנדערע וואך וועט זיין תשעה באב, וועו אידן זיינען מתאבל אויף חורבן ירושלים, מ'איז טאקע מתאבל, מ'איז מתאבל אויף חורבן ירושלים. **אבער ווי מ'מאכט זיך א חשבון וויפיל מ'איז משיג די גרויסקייט פונעם חורבן, הארבקייט פונעם חורבן, די טיפקייט פונעם חורבן, נאכאלס ווייסט מען, אזא גרויסער חורבן איז געווען, דאך וועט זיין א תקומה פאר כלל ישראל, 'מאשפות ירים אביון', דער אייבערשטער וועט מנחם זיין כלל ישראל פונעם חורבן. דער אייבערשטער וועט אונז העלפן.**

א מלאך לערנט אים אדורך כל התורה כולה. איידער ער ווערט געבוירן, 'בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו', ער פארגעסט דאס גאנצע וואס ער האט געלערנט.[14]

באקאנט אז דער **רבי ר' אלימלך ז"ל** (פרי וקרא ד"ה ונפש כי תחטא)[15] פרעגט די קשיא, מ'לערנט אים אויס כל התורה כולה, און נאכדעם געבט מען אים א קלאפ ער זאל אלעס פארגעסן, צו וואס האט אויסגעפעלט אז מ'זאל לערנען אז ער פארגעסט עס ממילא?

זאגט דער הייליגער רבי ר' אלימלך ז"ל, ס'איז לטובת האדם, א מענטש וואס קומט אראפ אויף דעם עולם און הייבט אן צו לערנען די תורה הקדושה - די הייליגע תורה. תורה איז דאך כולו רוחני, וויאזוי קען א מענטש, א מגושמ'דיגער חפץ, א בשר ודם, זוכה זיין צו לערנען תורה, צו פארשטיין תורה, תורה מן השמים? ווי איז דאס א מציאות? **נאר וויייל ער האט שוין געלערנט תורה מפי מלאך, ער האט עס טאקע פארגעסן, אבער סוף כל סוף האט ער שוין געלערנט תורה פון א מלאך, ממילא, ס'בלייבט - א רשימא קדישא בלייבט פון די תורה וואס מ'האט געלערנט במעי אמו, דורך דעם איז מען זוכה צו עוסק זיין בתורה אויף דער וועלט.**

'בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו' אבער ס'איז אן הכנה פאר אסאך א העכערע בחינה

און ס'איז נאך א העכערע בחינה, וויייל דאס וואס מ'האט געלערנט במעי אמו איז מען 'אינו מצוה ועושה', און דאס וואס מ'לערנט אויף דער וועלט איז 'והגית בו יומם ולילה' (יהושע א' ח')[16] איז מען א 'מצוה ועושה', ס'איז אסאך א העכערע בחינה. די

---

14 במס' נדה: דרש רבי שמלאי למה הולד דומה במעי אמו ... ונר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, שנאמר (איוב כ"ט ג') 'בהלו נרו עלי ראשי כאורו אלך חשך', ואל תתמה שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמיא. ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים שנאמר (שם ב') 'מי יתנני כירחי קדם כימי אלוק ישמרני' ... **ומלמדין אותו כל התורה כולה**, שנאמר (משלי ד' ד') 'ויורני ויאמר לי יתמך דברי לבך שמור מצותי וחיה', ואומר (איוב שם ד') 'בסוד אלוק עלי אהלי'... **וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה**, שנאמר (בראשית ד' ז') לפתח חטאת רובץ.

15 בנועם אלימלך: על דרך שפירשתי כבר שהנשמה קודם יציאתה לעולם מוליכין אותה בכל עולמות ומלמדין אותה כל התורה, ואח"כ בא מלאך וסטרו על פיו כדאיתא בגמ', וכל זאת למה. אמרתי כבר באריכות השורש הוא לסיבה הזאת שמראין לו כל עולמות, **הוא למען שיוכל אח"כ להשיג העולמות ולעבוד בהם להשי"ת ב"ה ולהשיג התורה שלמד, ואילולי זאת שמראין לו כנ"ל, לא היה יכול להשיג כלל וכלל לא התורה ולא העולמות העליונים, רק ע"י הרשימו הנרשם בו קודם יציאתו לעולם, עי"ז יכול אח"כ להשיג**, ואם לא היה נשכח ממנו כל מה שראה ולמד, לא היה לו שום שכר בעבודתו [וכ"כ בפרי חיי שרה ד"ה או יאמר ואברהם זקן, ובליקוטי שושנה ד"ה משוך].

16 ז"ל רבינו שליט"א **בלב אהרן** (פרי תולדות דף קפ"א): כתב **הרמ"א** (יו"ד סימן רס"ה סי"ב) נהגו לעשות סעודה ומשתה בליל שבת לאחר שנולד זכר, ונכנסים אצל התינוק לטעום שם ... ובדרישה הביא טעם לסעודה זו, שהולכין לנחמו על תורתו ששכח. ויש להבין ... למה נהגו לעשות סעודה, הא יש לו צער על תורתו ששכח, ולשמחה מה זו עושה.

ואפ"ל בהקדם מה דאיתא במס' בבא קמא (פז.) אמר רב יוסף [דהוה

תורה וואס מ׳האט געלערנט במעי אמו, דאס איז אן הכנה צו די תורה וואס מ׳לערנט שפעטער.

די זעלבע דברי חיזוק וואס מ׳קען האבן פון חורבן בית המקדש, וואס דער זיידע ז״ל אין קדושת יו״ט זאגט, **די זעלבע דברי חיזוק קען מען באקומען פון אריינטראכטן דאס**, מ׳לערנט כל התורה כולה, קומט א מלאך, מ׳פארגעסט, און מ׳דארף זיך פריש מוטשען צו פארשטיין א פסוק חומש, א בלאט גמרא. דער רבי ר׳ אלימלך זאגט, ס׳איז נישט קיין פועל ריק דאס לערנען במעי אמו, דאס איז א הכנה דרבה, און אפילו מ׳האט פארגעסן, מ׳געדענקט נישט גארנישט, ס׳איז אבער געבליבן א רשימא קדישא. פון א רשימא קדישא פון דעם קען מען זיך אויפהייבן און עוסק זיין בתורה מיט א הבנה, מיט א התמדה, מ׳קען זוכה זיין צו ידיעת התורה. אלעס א דאנק דעם וואס מ׳האט געלערנט תורה במעי אמו, מ׳האט פארגעסן די תורה, ס׳איז אבער דא א רשימא קדישא עולמית.

[ובזה יחזק האדם את לבבו] **ווילאנג מ׳איז א איד, אפילו ער האט זיך נעבעך פארזינדיגט, די נשמה איז אים חרוב, ס׳איז אבער געבליבן א רשימא קדישא פון פריער. די רשימא קדישא וועט אים העלפן ער זאל זיך קענען צוריקשטעלן אויף די פיס כבראשונה, און נאך העכער און נאך בעסער.**

׳ויתן ויחזור ויתן׳, מ׳דארף אנהייבן לערנען פון דאסניי, דאס איז מחזק די ׳בוגדים׳

קען נאך זיין, יצחק אבינו האט געזאגט (בראשית כ״ז כ״ח) ׳ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ׳.

א) דער **מדרש** זאגט (בראשית רבה ס״ו ג׳) ׳ויתן לך האלקים מטל השמים׳ זה מקרא, ׳ומשמני הארץ׳ זה משנה, ׳ורוב דגן׳ זה תלמוד.[17]

ב) ׳ויתן׳, זאגט דער מדרש (שם)[18] ׳ויתן ויחזור ויתן׳, וואס מיינט מען ׳ויתן ויחזור ויתן׳?

׳ויתן לך האלקים מטל השמים׳, וועט מ׳לערנט מקרא משנה און גמרא - במעי אמו איז א איד זוכה דאס צו לערנען. אבער ׳ויתן ויחזור ויתן׳, דערנאך קומט א מלאך און ער מאכט פארגעסן. מ׳דארף אנהייבן צו לערנען פון דאסניי אלף בית, מ׳דארף אנהייבן צו לערנען, זיך מייגע זיין אויף תורה. דאס איז נישט קיין פועל ריק די תורה וואס מ׳לערנט במעי אמו.

דאס האט יצחק געזאגט, ׳ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה״. די בוגדים זאלן נעמען חיזוק פון ׳ריח שדה אשר ברכו ה״. **די זעלבע חיזוק קען מען נעמען פון ׳ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ׳, ׳ויתן ויחזור ויתן׳** [שושכחים המקרא משנה ותלמוד שלמד במעי אמו, ונשאר בו רשימא דקדושה] **פון דעם קען מען אויכעט - דעם זעלבן דברי חיזוק קען א איד האבן.**

׳וידעת היום׳ דער טאג וואס ׳בא מלאך וסטרו על פיו׳ אן ס׳בלייבט א רשימא דקדושה

דאס שטייט אין פסוק ׳וידעת היום והשבות אל לבבך׳. זאגט דער אור החיים הקדוש, וואס מיינט מען ׳וידעת היום׳, וועלכע טאג איז דאס? דער טאג וואס די נשמה קומט אראפ מעולם העליון אויף דעם עולם השפל - אויף דער וועלט. ביז דעמאלטס האט די נשמה געלערנט תורה פון א מלאך, דורכגעלערנט כל התורה כולה. ׳וידעת היום׳, די טאג ווען מ׳קומט אראפ אויף דעם עולם, איידער מ׳קומט אראפ אויף דעם עולם, קומט א מלאך ׳וסטרו על פיו׳, ער מאכט פארגעסן אלעס וואס מ׳האט געלערנט, און מ׳געדענקט נישט גארנישט. מ׳דארף זיך אנהייבן צו מוטשענען אויף יעדע קלייניגקייט אין תורה.

איז דאך שווער די קשיא, איז דאס חלילה א פועל ריק? **אלא מאי דאס קומט מיר צו זאגן, דאס גיבט די כח מ׳זאל קענען מייגע זיין אין תורה, אן דעם וואלט נישט מעגליך געווען צו פארשטיין א בלאט גמרא. מ׳האט טאקע פארגעסן, נאר ס׳איז דא א רושם דקדושה וואס בלייבט פון די תורה וואס מ׳האט געלערנט פון א מלאך, דורך דעם קען מען עוסק זיין בתורה, און זיך מייגע זיין, און פארשטיין א בלאט גמרא. דאס מיינט אז אפילו מ׳פארגעסט אלעס, ס׳בלייבט אבער - אינעווייניג בלייבט א רושם דקדושה.**

׳וידעת היום׳ זאלסט וויסן דעם טאג, ׳והשבות אל לבבך׳, א איד מאכט זיך א חשבון הנפש און ער ווערט זייער צובראכן, ער קוקט זיך אום און ס׳דאכט זיך אים אז די נשמה איז חרוב ונחרב, ס׳איז עק וועלט, און ס׳דאכט זיך אים אז חלילה אין לו תקומה, **׳וידעת היום׳ זאלסט וויסן דעם טאג וואס די נשמה איז אראפקומען, פון עולם העליון אראפגעקומען צום עולם השפל, וואס דעמאלטס האט מען פארגעסן די תורה וואס מ׳האט**

---

17 במדרש: דבר אחר, ׳מטל השמים׳ **זו מקרא**, ׳ומשמני הארץ׳ **זו משנה**, ׳דגן׳ **זו תלמוד**, ׳תירש׳ **זה אגדה**.

18 במדרש: ׳ויתן לך׳, **יתן ויחזר ויתן לך** [והובא ברש״י (בראשית כ״ז כ״ח) **׳יתן ויחזר ויתן׳**].

סגי נהור] מריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כרבי יהודה דאמר סומא פטור מן המצות, קא עבדינא יומא טבא לרבנן, מאי טעמא, דלא מפקדינא וקא עבדינא מצות. והשתא דשמעינא להא דרבי חנינא דאמר גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, מאן דאמר לי אין הלכה כרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן, מאי טעמא, דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי. **ובזה יובן הטעם שמשכחין מן התינוק כל התורה שלמד במעי אמו, כי התורה שלומד בטרם שנולד הוא בבחינת אינו מצווה ועושה, ולכן משכחין ממנו בטרם שיוצא לאויר העולם, כדי שיוכרח לעסוק בתורה לאחר שנולד, שאז תהיה תורתו במעלה העליונה בבחינת מצווה ועושה, וזה גדול יותר ממה שלמד תחילה במעי אמו בבחינת אינו מצווה ועושה**, ומכל מקום גם מה שלמד תחלה במעי אמו אינו לריק ולבטלה וכמש״כ בנועם אלימלך ... **ולפי זה יתבאר מה שעושין סעודה כדי לנחם התינוק**, כי כתב **בים של שלמה** (בבא קמא פרק ז׳ סי׳ ל״ז) סמך לסעודת בר מצוה, מהא דרב יוסף שאמר מאן דאמר לי שאין הלכה כרבי יהודה דאמר סומא פטור מן המצות עבדינא יומא טבא לרבנן, הרי שרצה לעשות יו״ט על הבשורה שלא היה נודע לו עד עתה שהוא חייב לקיים המצות, מכל שכן על הגעת העת והזמן שנעשה מצווה ועושה שראוי לעשות יו״ט, עכ״ד, **ועל דרך זה הוא הסעודה שעושים לנחם התינוק להורות לו שמעכשיו יתעלה במעלה ללמוד תורה בבחינת מצווה ועושה, וראוי לעשות סעודה על בשורה זו שיהיה בבחינת מצווה ועושה** [ועי״ש עוד עפ״י דרכו הטעם למה עושין סעודה זו דוקא בשבת].

געלערנט, ס׳בלייבט נאר א רשימא קדישא. ס׳איז נישט א קליניקייט, ס׳איז נישט קיין פועל ריק, נאר פון דעם קען מען לערנען די גאנצע תורה כבראשונה, לערנען תורה הקדושה, זיך מייגע זיין און לערנען און פארשטיין.

דאס איז א התחזקות - א געוואלדיגע התחזקות, אז אפילו מ׳האט געזינדיגט, איז נישט דא אזא מין זאך א איד וועט פארפאלן! ס׳איז נישט דא! א יעדע איד דארף האבן די ריכטיגע הרהורים, די ריכטיגע מחשבות, מיט א חרטה אויפן העבר און א קבלה טובה אויף להבא, יהיה מה שיהיה, וואס ס׳זאל נאר נישט האבן געווען אינעם עבר, אלעס קען מען מתקן זיין! יעדער קען זוכה זיין צו תשובה!

׳מי מטהר אתכם׳ אין די פופציג טעג ביז ראש השנה, ׳וידעת היום׳ זאל מען געדענקן אז ס׳קומט א ראש השנה

דער אייבערשטער זאל העלפן מ׳זאל זוכה זיין ׳וידעת היום והשבות אל לבבך׳.

פון תשעה באב ביז ראש השנה איז דא פופציג טעג, אזוי שטייט אין ספרים (עבודת ישראל לפרקי אבות ד״ה רבי אליעזר אומר הוי שקוד, ואגרא דכלה פר׳ דברים ד״ה אריה שאג)[19].

׳**מי מטהר אתכם**׳ (יומא פה:) **דאס איז די מ״י - די פופציג טעג פון תשעה באב ביז ראש השנה, מ׳דארף זיך צוגרייטן, פון תשעה באב דארף מען זיך צוגרייטן, ס׳קומען די הייליגע טעג, ס׳קומט אן אלול, ס׳קומט א ראש השנה, ס׳קומט א יום כיפור.**

׳וידעת היום׳, שטייט אין ספרים (בשם הזוה״ק פרשת פנחס דף רלא.)[20] ׳היום׳ איז ראש השנה. ׳**וידעת היום**׳ מ׳זאל עס וויסן אז ס׳**קומט ראש השנה**, ׳**והשבות אל לבבך**׳ און דאס נעמען צום הארץ געדענקן, **מאכן א הכנה דרבה, א הכנה דרבה צום יום הדין ווען מ׳וועט דארפן געבן א דין וחשבון אויף יעדע מעשה און אויף יעדע מחשבה**, ׳**וידעת היום**׳ מ׳זאל דאס געדענקן ס׳איז דא ראש השנה, ׳**והשבות אל לבבך**׳.

ברכת הקודש

השי״ת זאל העלפן מ׳זאל שוין זוכה זיין ...[21] פונעם חורבן ירושלים, זוכה זיין ׳נחמו יאמר אלקיכם׳, מ׳זאל זוכה זיין צו די ריכטיגע נחמה פונעם הייליגן באשעפער ... מ׳זאל שוין זוכה זיין צו די ׳נחמה בכפלים׳ (איכה רבה א׳ נ״ז)[22] וואס דער איבערשטער וועט טרייסטן אידישע קינדער, בהתרוממות קרן התורה וישראל בהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו אמן.

---

19 בעבודת ישראל: תחלה נבאר הפסוקים (ירמיה א׳ י״א) ׳ויהי דבר ה׳ אלי לאמר מה אתה רואה ירמיהו ואומר מקל שקד וגו״. לכאורה יש לדקדק מה שאל לו, והלא הראה לו מקל שקד בודאי רואה אותו. אלא כך א״ל ׳מה אתה רואה׳ שאין אתה רוצה לילך בנבואתך. ויאמר אליו ׳מקל שקד אני רואה׳, רומז לכ״א יום מי״ז בתמוז עד תשעה באב, כמו שהשקדים גדלים בכ״א יום, והם ימים שפלים מאוד והתאות והחמדות מתגברין לאדם ובאים לו הרהורים רעים. ׳ויאמר ה׳ אלי היטבת לראות כי שוקד אני על דברי לעשותו׳ (שם פסוק י״ב). ׳הדיבור׳ הוא המלכות. כי עיקר המלוכה לפנות לדבריו לכל אשר יצוה, משום זה יכונה המלכות בשם דיבור, ואמר לו ׳כי שוקד אני על דברי, פי׳ המלוכה שלי, כי אצא להיות להם לעזר ולסעד לנשא המלוכה ולעשותו. **כי בימים האלו צריך כל אדם לעשות הכנה על המועדים הבאים לטובה, ולבנות המלכות שמים מחדש. ולכך יש נ׳ ימים מתשעה באב עד ראש השנה, ומר״ה עד יוה״כ י׳ ימים, ומיוה״כ עד סוכות ד׳ ימים, ויום א׳ של סוכות כתיב בו** (ויקרא כ״ג מ׳) **׳ולקחתם לכם ביום הראשון׳, הרי נ״א, רמז לשם אדנ״י** [ועי״ע מש״כ בפר׳ דברים ד״ה הנה אמרו חז״ל בתשעה באב].

ובאגרא דכלה: ׳אריה שאג מי לא יירא׳ (עמוס ג׳ ח׳). אריה הוא חודש אב שמזלו אריה, [וכן הטי׳ ימים מראש חודש עד התענית יש בהן שעות מנין ארי״ה, עיין מ״ש במקום אחר]. והוא שאג לטרוף טרף ח״ו, כי נפל לחלק עשו ופעמיים נגע עד נפש ובעיר הקודש והמחוזות, על כן החודש הלז מלומד ח״ו בכך, ובר ישראל דאית ליה דינא וכו׳ (תענית כט.), **אבל ׳מי לא ייראׄ׳ ... היינו הנ׳ ימים שמתשעה באב עד ראש השנה שאז כבר אינם יראים מזה, כי כבר נטל יעקב בזרוע חודש אלול, ואגבן כ׳ ימים האחרונים של אב, סך הכל מנין ׳מי׳ שהוא התשובה, על כן צריך להתחיל בתשובה בחדש אב ולא להמתין עד אלול**, וכו׳.

20 איתא בזוהר הקדוש בזה הלשון: אמר רבי יהודה, לימא לן מר מלין מעליתא דראש השנה. פתח רבי שמעון ואמר ׳ויהי היום׳ (מלכים-ב׳ ד׳ ח׳). בכל אתר דכתיב ׳ויהי׳ איהו צער, ויהי בימי צער. **ודאי ׳ויהי היום׳ יומא דאית ביה צער, ודא הוא ראש השנה, יומא דאית ביה דינא קשיא על עלמא**. ׳ויהי היום ויעבר אליהוא אל שונם׳, יומא דראש השנה הוה. **ובכל אתר ׳ויהי היום׳, דא ראש השנה**. ׳ויהי היום ויבאו בני האלקים׳ (איוב א׳ ו׳), יום ראש השנה הוה.

ובאמת הרי שלך לפניך **שבזוה״ק** מבואר דבמקום דכתיב ׳ויהי היום׳ הוא ראש השנה, ולא כשכתוב ׳היום׳ סתם, אמנם בהרבה ספרים הק׳ כתוב לאמר דבכל מקום שנאמר ׳היום׳ היינו ראש השנה, וסמכו דבריהם על דברי הזוה״ק, ונכון להביא לשון **הבאר מים חיים** (פר׳ נצבים ד״ה אתם נצבים) שכתב לפרש הפסוק (דברים כ״ט ט״ז) ׳אתם נצבים היום׳. **כי הנה הזוה״ק כתב** (פר׳ פנחס דף ר״ל״א.) **בכל אתר ׳ויהי היום׳ דא ראש השנה וכו׳ עיין שם, וגם אנו נאמר בהיום הזה הנאמר כאן שמרמז על ראש השנה**.

[ועי׳ **בישמח משה** פר׳ אמור (ד״ה באופן אחר) שכתב בתוך דבריו: **ראש השנה עצם היום נקרא היום**, כמו שדרשו (זוה״ק פרשת פנחס דף רלא.) ׳ויהי היום׳ דא ראש השנה וגו׳, וכמוהם הרבה, [ומה שנאמר (במדבר כ״ט א׳) ׳יום תרועה׳, היינו הפעולה, אבל שם עצם היום הוא ׳היום׳], וצריך הוא להבין למה, וכו׳. ונ״ל כי העולם הזה נקרא היום, ועולם הבא נקרא יום מחר, כמו שדרשו רז״ל (ע״ז ג׳) בפסוק (דברים ז׳ י״א) ׳היום לעשותם וכו׳. **והנה כל חיי עולם הזה תולה בדין ראש השנה מי יחיה וכו׳, על כן נקרא ראש השנה ׳היום׳ לפי שבו דנין על חיי עולם הזה**, וכו׳, עי״ש.]

21 מכאן ואילך חסר חלק ניכר מהריקארדינג, וחבל על דאבדין.

22 במדרש רבה: **חטאו בכפלים**, דכתיב (איכה א׳ ח׳) ׳חטא חטאה ירושלים׳. **ולקו בכפלים**, דכתיב (ישעיה מ׳ ב׳) ׳כי לקחה מיד ה׳ כפלים בכל חטאתיה׳. **ומתנחמים בכפלים**, דכתיב (ישעיה מ׳ א׳) ׳נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם׳.

תשו״ח לחברי מערכת ׳לחזות בנועם׳
שהמציאו לנו את הד״ת מסודר ומוגה באופן נעלה
כאשר עיני הרואה תחזנה מישרים

לשמרך בכל דרכך!

סגולה בדוקה!

איידער איר לאזט זיך ארויס אויפ'ן וועג,
געדענקט אריינצולייגן צדקה אין די פושקע פון

"רבי מאיר בעל הנס"

לטובת אונזער כולל, אין דעם זכות וועט רבי מאיר
בעל הנס מיטגיין מיט אייך און אייך באגלייטן
טריט ביי טריט לשמירה ולהצלחה!

צו באקומען אדער אויסצולייגן פושקעס אדער
צו מנדב זיין געלט פאר רבי מאיר בעל הנס רופט 24 שעה א טאג:

1888-REB-MEIR

(1888-732-6347)